

**TÜRKİYE'DE SİĞİNMA HAREKETİ:
ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ
Beyza KASDEMİR
(Yüksek Lisans Tezi)
Sosyoloji Anabilim Dalı
Ağustos 2010**

TÜRKİYE'DE SİĞİNMA HAREKETİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Beyza KASDEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Bilhan KARTAL

**Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ağustos 2010**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

TÜRKİYE’DE SIĞINMA HAREKETİ: ESKİŞEHİR ÖRNEĞİ

Beyza KASDEMİR

Sosyoloji Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2010

Danışman: Prof. Dr. Bilhan KARTAL

Mültecilik olgusu 20. Yüzyılın en büyük sorunlarından biri olarak ifade edilebilir. İki dünya savaşı, yerel savaşlar, çatışmalar ve siyasi fikir ayrılıkları sonucunda dünya, büyük mülteci hareketine sahne olmuştur. 1950’li yıllardan itibaren mültecilerin içinde buldukları olumsuz koşulları iyileştirmeye yönelik uluslararası sözleşmeler düzenlenmiştir. Ancak mültecilerin giriş yaptıkları sınırlar içinde temel hak ve özgürlükleri, ülkelerin kendi politikaları doğrultusunda belirledikleri mevzuata dayandırılan hukuksal bir temelin üzerine inşa edilmiştir. Türkiye, mülteci statüsünü coğrafi sınırlama koşulu getirerek sadece Avrupa ülkelerinden gelenlere tanımakla birlikte pratikte gelenlerin tamamına yakını Avrupa coğrafyası dışındadır. Bu nedenle ilgili mevzuat doğrultusunda, ülkeye giriş yapanlar sığınmacı olarak tanınmaktadırlar. Günümüzde dünyadaki gelişmelere koşut olarak Türkiye’de de sığınma hareketi giderek artış göstermekte, sığınmacılar uydu kentlere yerleştirilmektedirler.

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de sığınma hareketi içinde yer alanların sosyal ve hukuki başta olmak üzere mevcut koşullarını saptamaktır. İçişleri Bakanlığı’nın belirlediği uydu kentlerden biri olan Eskişehir’in örneklem olarak alındığı araştırmada, Örnek Olay İncelemesi (Durum Saptaması) yöntemi kullanılarak sığınmacılar ve Eskişehir Mülteciler Psikososyal Danışmanı ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Araştırma, Türkiye’de yaşanan sığınma hareketi kapsamında bir uydu kente yönelik durum saptaması içermesi ve Eskişehir’deki sığınmacıların profiline, sığınma nedenlerine, karşılaştıkları sorunlara ve beklentilerine ilişkin nitel veri sunan ilk çalışma olması açısından önem taşımakta ve yeni araştırmalara kaynaklık edeceği umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Sığınmacı, Sığınma hareketi, Türkiye, Eskişehir uydu kenti

ABSTRACT

ASYLUM-SEEKING MOVEMENT IN TURKEY IN THE CASE OF ESKİŞEHİR

Beyza KASDEMİR

Department of Sociology

Anadolu University Institute of Social Sciences, August 2010

Advisor: Prof. Dr. Bilhan KARTAL

The notion of refugeeism may be stated as one of the greatest problems of the 20th century. As a result of the two world wars, local wars, skirmishes and political conflicts, the world witnessed a mass refugee movement. Since the 1950s, international conventions have been arranged in order to ameliorate the negative conditions under which refugees live. However, refugees' basic rights and freedom within the borders they enter are built upon a judicial basis which is based on the law that countries determine in line with their own policies. Although Turkey recognizes the refugee status of only the ones coming from European countries by stipulating geographical limitation, in practice almost all comers are from the outside of Europe. Asylum-seeking movement in Turkey is growing more and more, and asylum-seekers are located into satellite cities. Therefore, in accordance with relevant legislation, those who enter the country are recognized as asylum seeker. The purpose of this study is to identify the circumstances, primarily the social and judicial ones, of people who take part in the asylum-seeking movement in Turkey.

Being one of the satellite cities as defined by the Ministry of Internal Affairs, Eskişehir was taken as the sample in the study in which asylum-seekers were thoroughly interviewed together with the psychological counselor of refugees in Eskişehir by using the method of case study. The study has significance due to including a case identification about a satellite city in the scope of the asylum-seeking movement in Turkey and being the first study to present qualitative data related to the profiles, reasons for asylum-seeking, problems they encounter and the expectations of the asylum-seekers in Eskişehir. Consequently, it is expected to be a source for the new research.

Keywords: Refugee, Asylum-seeker, Asylum movement, Turkey, Satellite city of Eskişehir

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Beyza KASDEMİR'in "*Türkiye'de Sığınma Hareketi: Eskişehir Örneği*" başlıklı tezi/2010 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, *Sosyoloji* Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Prof. Dr. Bilhan KARTAL
Üye	:
Üye	:

.....

Enstitü Müdürü
Prof. Dr. Ramazan GEYLAN

ÖNSÖZ

Araştırma konusunun belirlenmesinde, geliştirilip ortaya konmasında, planlanıp yürütülmesinde ve yazım aşamasında yardımlarını, desteğini esirgemeyen, araştırma boyunca sabır örneği gösterip bana inanan tez danışmanım Prof. Dr. Bilhan Kartal'a,

Araştırma verilerine yönelik desteği ve katılımı için Eskişehir İKGV Mülteciler Psikososyal Danışmanı Özlem Mete'ye,

Araştırmanın yöntem kısmının oluşturulmasında destek olan Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. Şenol Erdoğan'a,

Çalışmam boyunca umudumu kaybettiğim anlarda bana hem maddi hem manevi destek veren canım aileme, beni her zaman destekleyen Melis Tırpancı ve diğer arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

ÖZGEÇMİŞ

Beyza KASDEMİR

Sosyoloji Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans 2006 Pamukkale Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü,
Denizli

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Eskişehir/1985 **Cinsiyet:** Kadın **Yabancı Dil:** İngilizce

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	1
1.2. Amaç.....	5
1.3. Önem.....	6
1.4. Sınırlılıklar.....	6
2. ALANYAZIN	8
2.1. İnsan Hareketliliğine İlişkin Kavramlar.....	8
2.1.1. Mülteci.....	8
2.1.2. Sığınmacı.....	8
2.1.3. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişi.....	10
2.1.4. Vatansız.....	10
2.2. İnsan Hareketliliğinin Kaynakları.....	11
2.3. Mülteci ve Sığınmacı Hareketine İlişkin Araştırmalar.....	14
2.4. Mülteci Hareketinin Tarihsel Gelişimi	18
2.4.1. Mülteci Hareketinin Evrensel Gelişimi.....	18
2.4.2. Mülteci Hareketinin Yerel Gelişimi.....	23
2.5. Mülteci Hareketine İlişkin Hukuki Düzenlemeler.....	25
2.5.1. Mülteci Hareketine İlişkin Evrensel Düzenlemeler.....	25
2.5.1.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü.....	27
2.5.1.2. BMMYK'nın Mülteci ve Sığınmacı Hareketine İlişkin Düzenlemeleri.....	30

2.5.1.3. AB'nin Sığınma Hareketine Yönelik Politikaları.....	31
2.5.2. Türkiye'de Mülteci Hareketine Yönelik Hukuki Düzenlemeler.....	33
2.5.2.1. 1994 Yönetmeliği.....	36
2.5.2.2. Ulusal Eylem Planı.....	40
2.5.2.3. Uygulama Talimatı	42
2.6. Günümüzde Mülteci Hareketinin Evrensel ve Yerel Boyutu.....	43
2.6.1. Mülteci Hareketinin Evrensel Boyutu	43
2.6.1.1. Mülteci Veren Ülkeler.....	46
2.6.1.2. Mülteci Kabul Eden Ülkeler.....	48
2.6.1.3. Gelişmiş Ülkelerde Mülteci Hareketi.....	49
2.6.2. Mülteci Hareketinin Yerel Boyutu.....	51
2.6.2.1. Türkiye'de Sığınma Hareketine Yönelik Uygulamalar:	
Uydu Kentler.....	57
2.6.2.1.1. Türkiye'de Sığınmacılara Yönelik Hak ve Hizmetler.....	60
2.6.2.1.1.1. Çalışma Hakkı.....	60
2.6.2.1.1.2. Sağlık Hizmetleri.....	61
2.6.2.1.1.3. Barınma, Giyecek ve Yemek Yardımı.....	62
2.6.2.1.1.4. Eğitim Hakkı	63
3. YÖNTEM.....	65
3.1. Araştırma Modeli.....	65
3.2. Araştırma Alanı ve Katılımcılar	65
3.3. Verilerin Toplanması.....	66
3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	67
3.5. Araştırmanın İnanırlığı.....	67
3.6. Araştırmanın Güçlü ve Sınırlı Yönleri.....	69
4. BULGULAR VE YORUM.....	70
4.1. Giriş.....	70
4.2. Sığınmacıların Kişisel Özellikleri.....	70
4.3. Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar.....	72
4.3.1. Ekonomik Sorunlar.....	73

4.3.2. Barınma Sorunu.....	74
4.3.3. Sağlık Sorunu	75
4.3.4. Yiyecek ve Giyecek Sorunu.....	77
4.3.5. Yasal Sorunlar.....	78
4.3.6. Sosyal Sorunlar.....	79
4.4. Sığınmacıların Beklentileri.....	81
5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	83
5.1. Sonuç.....	83
5.2. Tartışma.....	83
5.3. Öneriler.....	85
EKLER.....	87
KAYNAKÇA.....	90

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Mülteci/Sığınmacı/Yerinden Edilmişlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı.....	43
Tablo 2. En Yoğun Mülteci Veren Ülkeler.....	47
Tablo 3. En Yoğun Mülteci/Sığınmacı Barındıran Ülkeler.....	48
Tablo 4. -En Yoğun Mülteci/ Sığınmacı Barındıran Gelişmiş Ülkeler.....	49
Tablo 5. Sığınma Başvurusu Yapılan Gelişmiş Ülkeler.....	50
Tablo 6. 2008 Yılı Türkiye’de Bulunan ve Ayrılan Mültecilerin/ Sığınmacıların Sayıları.....	51
Tablo 7. 2008 Yılı Türkiye’deki Mültecilerin/Sığınmacıların Geldikleri Ülkeler...55	55
Tablo 8. Türkiye’deki Kadın Mültecilerin/Sığınmacıların Yaşa Göre Dağılımı.....56	56
Tablo 9. Türkiye’deki Erkek Mültecilerin/Sığınmacıların Yaşa Göre Dağılımı.....57	57
Tablo 10. Türkiye’de Şehirlere Göre Mülteci ve Sığınmacı Sayısı.....58	58
Tablo 11.Araştırmaya Katılan Sığınmacıların Kişisel Özellikleri.....71	71

KISALTMALAR LİSTESİ

- 1951 SÖZLEŞMESİ:** Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi
- 1967 PROTOKOLÜ:** 1967 Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin New York Protokolü
- 1994 YÖNETMELİĞİ:** Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik
- AB:** Avrupa Birliği
- ABÖ:** Afrika Birliği Örgütü
- AİHS:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- BM:** Birleşmiş Milletler
- BMİHK:** Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu
- BMMYK/UNHCR:** Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği/ The Office of The United Nations High Commissioner for Refugees
- EGM:** Emniyet Genel Müdürlüğü
- EURODAC:** European Dactyloscopie
- HYD:** Helsinki Yurttaşlar Derneği
- İHAD:** İnsan Hakları Araştırmaları Derneği
- İKGV:** İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
- İSMMMO:** İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
- IRO:** Uluslararası Mülteci Örgütü/ International Refugee Organization
- UAÖ:** Uluslararası Af Örgütü
- ULUSAL EYLEM PLANI:** İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı
- UNRRA:** Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu
- UNRWA:** Filistinli Mülteciler için Birleşmiş Milletler Yardım ve Çalışma Örgütü/ United Nations Relief and Works Agency for Palestinian Refugees in the Near East
- YİSHK:** Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanu

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Göç, insanlık tarihi boyunca farklı etkenlerin insan hareketliliğine yol açtığı bir olgu olarak idari yapıların karşılaştığı sorunlardan biri olmuştur. İnsan hareketliliğine yol açan etkenlere bağlı olarak değişik göç türleri söz konusudur. Bunların içinde yaşamlarını sürdürebilmek için doğup büyüdükleri ülke sınırlarını terk etmek ve yeni bir yerleşke edinmek zorunda bırakılmak kuşkusuz en karmaşık ve zorlu bir süreci beraberinde getirmektedir. Zorunlu göç, tarih boyunca sık görülmüş olsa da mülteci hareketinin dünya çapında bir sorun niteliği kazanması, ulus devletlerin sınırlarının belirlendiği Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte başlamış, sürece İkinci Dünya Savaşı ivme kazandırmış ve günümüze kadar artarak süregelmiştir. Birden fazla ülkeyi, farklı coğrafyaları kapsayan ve önemli bir uluslararası sorun haline gelen mülteci hareketi, uluslararası düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir.

BMMYK'nın 2009 raporuna göre (UNHCR, Global Trends, 2009: 2), günümüzde farklı coğrafyalarda süren yerel düzlemde ve sınır ötesi çatışmalar, iklim değişiklikleri ve doğal afetler sonucunda 32 milyon mülteci, sığınmacı, yerinden edilmiş ve vatansız bulunmaktadır.

Dünya çapında mülteci sayısının fazla olmasının sebebi, mülteci veren kaynak ülkelerin yanı sıra kabul eden ülkelerin politikalarından da kaynaklanmaktadır. Uluslararası sözleşmelerin yanı sıra, mülteci sorununa çözüm getirmeye yönelik, ülkelerin özel mülteci politikaları söz konusudur. Her ülke kendi nezdinde mültecilere ekonomik, sosyal, bütünleşmeye dayalı çözümler üretmektedir. Ülkelerin çözüm yolları farklı olabildiği gibi, o ülkede yaşayan mültecilerin sorunları da farklılık göstermektedir (UNHCR, 1995: 8-9). Örneğin, İngiltere'de yaşayan Türk sığınmacılara ilişkin bir araştırmada (Erdoğan, 2004) itici nedenler, ülkedeki sosyo-ekonomik yaşam koşulları ve kaynak ülkenin yaşam koşulları bağlamında karşılaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre; Türkiye'den gelenler sığınma ve vatandaşlık hakları ile ilgili konularda sınır dışı edilme korkusu yüzünden gündelik hayatlarını idame ettirmelerinde güçlüklerle

karşılaşmaktadırlar. Diğer bir güçlük ise, İngiltere’de sığınmacı olarak bulunan bu grubun ekonomik alandan çok toplumla bütünleşme yönünde sorun yaşamasıdır. Türkiye’den gelen sığınmacılar dışlanma ya da fiziksel saldırılara da maruz kalmaktadırlar.

Nakanishi ve Sirkeci’nin (2008), kaleme aldığı çalışmada ise İran’daki Afganlar ve Türkiye’deki Türkmen mültecilere yönelik bir durum saptaması yapılmıştır. İki ülkedeki Afgan ve Türkmen mültecilerin seçilmesinin nedeni, İran’daki Afgan mültecilerle, Türkiye’deki Türkmen mültecilerin benzerlik göstermesidir. Bu ülkelerde çatışmaların sürmesi ve bu çatışmaların ne zaman son bulacağı bilinmemesi mülteci ve sığınmacı hareketine neden olmaktadır. Ayrıca, Afgan ve Türkmen mültecilerin yaşam koşulları da birbirine benzerlik göstermektedir. İki grup da kaynak ülkelerdeki olumsuz şartlar yüzünden mülteci hareketi içinde yer almaktadır. Bu çalışmaya göre, İran’daki Afgan sığınmacıların, devletin sunduğu hizmetlerden yararlanma ve çalışma hakkına sahip olmalarına karşın, evraksız olmaları nedeniyle bu hak ve hizmetlerden yararlanamadıkları ortaya konmuştur. Türkiye’deki Türkmenlerin ise anadillerinin Türkçe olmasından ötürü sosyal ve ekonomik bütünleşmede zorluk çekmedikleri, sorunların yerleşme ve oturma izni uygulamalarından kaynaklandığı saptanmıştır.

Türkiye’de yapılan bir çalışmada (Mannaert, 2003:8), düzensiz göçte Türkiye’nin sığınma politikası ve Türkiye’deki sığınmacıların yaşam kaliteleri üzerinden durum değerlendirmesi yapılmış, ülkenin sığınmacı politikası standartların oldukça altında çıkmıştır. Türkiye’de barınma, sağlık, danışma vb. sosyal hizmetlerin gelişmediği saptanmıştır. Çalışma, Türk makamlarından olumlu cevap alan sığınmacıların uydu kentlere yerleştirildiklerini, o kentlerde ise ucuz barınma yerlerinde veya fakir semtlerde hayatlarını idame ettirdiklerini ortaya koymuştur. Sığınmacılar, uydu kentlerde sosyal yardım programlarının olmaması ve çalışma izninin verilmemesi nedeniyle kayıt dışı ekonomide çalıştırılmaktadırlar.

Mülteciler üzerine yapılan diğer bir araştırmada ise (World Refugee Survey, 2009:3-7) ise 2009 yılında mülteciler için en iyi ve en kötü ülkeler belirlenmiştir.¹ Araştırmaya göre; Türkiye, mülteci hareketi konusunda en kötü ülkeler kategorisi altında değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede Nisan 2008’de 60 yabancının (42’si Irak, 18’i Suriyeli) sınır dışı edilmesi üzerine Dicle nehrini yüzerek geçmek isteyen 4 Iraklının akıntıda kaybolması vb. gelişmeler etkili olmuştur. Ayrıca Türkiye’nin Avrupa dışından gelenlere sadece ‘geçici koruma’ sağlaması da başat nedeni oluşturmuştur (<http://www.unhcr.org/news/NEWS/4811e23c4.html>, Erişim tarihi: 23 Mayıs 2010).

Yukarıda verilen araştırma sonuçlarına göre; Türkiye’nin mülteci politikasından kaynaklanan sosyal ve ekonomik alanlarda sorun olduğu görülmektedir. Ülkelerin mülteci politikaları hukuksal açıdan ele alınıp değerlendirilmektedir. Türkiye’nin de politikası 1951 Cenevre Sözleşmesine dayandırılarak hazırlanmıştır.² Türkiye coğrafi konumu ve sorunlu bölgelere yakınlığından ötürü, yoğun mülteci hareketine maruz kalmaktadır. Türkiye’ye gelenlerin sorun yaşamalarının altında yatan sebep, ülkede mültecilere yönelik genel kapsamlı bir yasanın olmamasıdır (Güner, 2007: 86). 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde, Avrupa ülkeleri dışından gelen mültecilere Türkiye tarafından coğrafi sınırlama şartı getirilmiştir. Coğrafi sınırlamadan ötürü Avrupa ülkeleri dışından gelenler mülteci statüsü elde edememekte, ‘sığınmacı’ olarak ülkede bulunmaktadır. Türk Hükümeti tarafından ‘sığınmacı’ olarak nitelenenler ancak sığınma başvuruları sonuçlandığında BMMYK tarafından ‘mülteci’ statüsüne hak kazanmaktadırlar (Deniz, 2009:190). Türkiye’de buldukları süre boyunca ‘mülteci’ statüsünde bulunsalar da Türk Hükümeti üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar ‘mülteci’ statüsünde bulunanları ‘sığınmacı’ olarak değerlendirmektedir.

Sığınma hareketi dinamik bir yapıya sahip olduğundan dolayı veriler sürekli değişkenlik göstermektedir. Özellikle Türkiye’nin üç tarafının denizlerle çevrili olması,

¹ Belirlenen en iyi ülkeler kategorisinde; Brezilya, Ekvador, Kosta Rika, en kötü ülkeler kategorisinde ise, Türkiye, Mısır, Malezya, Kenya, Tayland, Gazze ve Güney Afrika yer almaktadır.

² 1951 Sözleşmesi’nde “1951 yılından önce” ve “Avrupa’dan gelenler” ibareleri yer aldığından dolayı Türkiye de sözleşmeyi imzalarken, maddeyi olduğu gibi kabul etmiştir. 1967 Protokolünde bu ibareler kaldırılmış olsa da Türkiye ve birkaç ülke bu maddelerin kaldırılmaması koşuluyla sözleşmeye imza atmışlardır. Bu nedenle Türkiye’de mülteci bulunmadığı bilinmektedir. Son yıllarda Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar nedeniyle mülteci hareketi içinde yer alanların sayısı giderek artmaktadır. Türkiye’ye gelenlerin tamamına yakını Avrupa ülkeleri dışından olduğu için, 1951 Sözleşmesi kapsamına girmemekte, “sığınmacı” statüsünde bulunmaktadır.

doğu bölgelerinde de dağlık alanların varlığı ülkeye kaçak girmeyi kolaylaştırdığından, harekete ilişkin net bir veri sunmak zordur. BMMYK'nın Ocak 2009 verilerine göre Türkiye'de 11.103'ü mülteci, 7.117'si sığınmacı olmak üzere, vatansızlar, yerinden edilmiş kişilerle birlikte 21.261 kişi bulunmaktadır (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e48e0fa7f>, Erişim Tarihi:02.05.2010).

Türkiye'nin sığınmacı ve mültecilere yönelik özel bir hukukunun bulunmaması önemli sorunlara yol açmaktadır. Sığınmacı statüsünde sınırlı haklara sahip olanlar, BMMYK tarafından iltica başvurularının değerlendirilip, güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar İçişleri Bakanlığı tarafından uygun görülen 27 uydu kentten birinde geçici sığınma hakkına sahiptir.³

Türkiye'de İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmiş 27 uydu kentten biri olan Eskişehir'deki sığınmacılar bu çalışmanın temel problemidir.

Bu çerçevede, çalışmanın problemlerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- İçişleri Bakanlığı tarafından bir uydu kente gönderilen sığınmacıların sahip oldukları haklar ve onlara sunulan hizmetler nelerdir?
- Bir uydu kent olan Eskişehir'in Türkiye'de mevcut sığınma hareketinde yeri neresidir?
- Eskişehir'deki sığınmacıların yaşamlarını idame ettirdikleri koşullar ve karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

Çalışmanın ilk bölümünde sığınma hareketine ilişkin araştırmanın problemi ortaya konulacak, alan yazımına katkısına değinilerek araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları belirtilecektir.

İkinci bölümde, insan hareketine ilişkin temel kavramlara yer verilecek, ayrıca araştırmayı destekleyecek belli başlı kuramlar açıklanacaktır. Alan yazında yer alan

³ Türkiye'deki uydu kentler sırasıyla, Afyon, Ağrı, Aksaray, Amasya, Bilecik, Burdur, Çankırı, Çorum, Eskişehir, Gaziantep, Hakkari, Hatay, Isparta, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Kırşehir, Konya, Kütahya, Nevşehir, Niğe, şırnak, Sivas, Tokat, Van ve Yozgat'tır (HYD, 2008:13).

benzer çalışmalara değinilecek, mülteci hareketinin evrensel ve yerel düzlemde gelişimine ilişkin tarihsel süreci ele alınacaktır. Sığınma hareketine yönelik hukuksal çerçeve irdelenecek, 1951 Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve diğer önemli bölgesel sözleşmeler üzerinde durulacak, sözleşmelerin sığınma hareketine ilişkin önemi vurgulanmaya çalışılacaktır. BMMYK'nın sığınmacı hareketi üzerindeki ağırlığı ortaya konulacak, AB'nin bu harekete karşı geliştirdiği politikalara değinilecek ve Türkiye'deki hukuki düzenlemelere yer verilerek yerel boyutta hukuksal çerçeve değerlendirilecektir. Sığınma hareketinin günümüzdeki evrensel ve yerel boyutu vurgulanacak, dünya genelinde mülteci veren ve kabul eden ülkeler tespit edilecek, gelişmiş ülkelerin mülteci kabul verileri değerlendirilecektir. Hareketin yerel boyutu da ele alınarak Türkiye'nin sığınma hareketindeki rolü belirlenecektir. Uydu kentler ele alınarak, sığınmacıların bu kentlerdeki hak ve hizmetlerine değinilecektir.

Üçüncü bölümde, Türkiye'ye sığınanların İçişleri Bakanlığı tarafından yerleştirildikleri uydu kentlerden biri olan Eskişehir'de ikamet eden sığınmacılar ele alınacaktır. Dördüncü bölümde, Örnek Olay İncelemesi yöntemiyle Eskişehir'deki sığınmacıların kişisel özellikleri ile sorunları ve beklentileri saptanacaktır.

Sonuç bölümünde ise, araştırmada ortaya çıkan bulgular, benzer çalışmalardaki bulgularla karşılaştırılarak tartışılacak, bu doğrultuda öneriler geliştirilecektir.

1.2. Amaç

Türkiye'nin imzaladığı Cenevre Sözleşmesinde (1951) "Avrupa'da meydana gelen olaylar neticesinde" ibaresinden yola çıkılmış ve Avrupa ülkeleri dışından gelenler için coğrafi sınırlama şartı getirilmiştir. Bu sınırlamayla birlikte Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından gelenlere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar yalnızca uluslararası koruma ve geçici ikamet etme hakkını tanımaktadır. Türkiye sığınmacılar için bir nevi bekleme odası görevi görmektedir. Sığınmacılar üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar Türkiye'nin 27 uydu kentinde yaşamlarını idame ettirmektedir.

İçişleri Bakanlığı tarafından uydu kentlere gönderilen sığınmacılar BMMYK tarafından 'mülteci' olmaya hak kazandıkları takdirde işlemlerinin tamamlanması uzun yıllar içerisinde mümkün olmaktadır. Devlet tarafından maddi destek görmeyen sözleşme dışı sığınmacılar, yerel yönetim ve sivil toplum kuruluşlarının sınırlı destekleriyle yaşamlarını sürdürebilmekte, sınırlı sayıda sığınmacıya çalışma hakkı verilmektedir. Bu tezin temel amacı, Eskişehir örneğinden yola çıkarak Türkiye'deki sığınma hareketinin sosyolojik analizini yapmaktır.

Bu çalışmanın diğer amaçları, Türkiye'ye sığınanların gönderildikleri 27 uydu kentten biri olan Eskişehir'in, Türkiye'de mevcut sığınma hareketi içindeki rolünün saptanması, bu bağlamda sığınmacıların yaşadıkları ekonomik ve sosyal koşulların belirlenmesi, Türkiye'nin sığınma politikası ile sığınmacıların karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.3. Önem

Sığınma hareketinden önemli ölçüde etkilenen Türkiye'de, İçişleri Bakanlığı tarafından uydu kentlerden biri olarak belirlenen Eskişehir'e yerleştirilen sığınmacıların irdelemeyi hedefleyen bu araştırma, bir uydu kente yönelik durum değerlendirmesi olması ve sığınmacıların kişisel özelliklerine, sığınma nedenlerine, karşılaştıkları sorunlara, yaşamlarını idame ettirme stratejilerine ve beklentilerine ilişkin nitel veri sunan ilk çalışma olması nedeniyle bu alanda yapılacak diğer çalışmalara kaynak oluşturması açısından önem taşımaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma kimi sınırlılıklar içermektedir:

1. Araştırma, Eskişehir'e yerleştirilen sığınmacılarla sınırlıdır.
2. Sığınmacılara yönelik güncel resmi verilere ulaşılamamıştır.

3. Göç sosyolojisi alanında 'sığınma hareketi' son yıllarda çalışılmaya başlanmıştır. Bu da alan yazın konusunda önemli bir sınırlılığa neden olmuştur.
4. Araştırma, bilgi toplama aracı yoluyla görüşme yapılan sığınmacılarla sınırlıdır.
5. Görüşme yapılan sığınmacılardan elde edilen verilerin geçerlilikleri, bir zaman kesitindeki anlık, sürekli değişen özelliğinden dolayı yalnızca görüşmelerin yapıldığı zaman dilimi ile sınırlıdır.

2. ALANYAZIN

2.1. İnsan Hareketliliğine İlişkin Kavramlar

2.1.1. Mülteci (Refugee)

Mülteci kavramını 1951'den önce her ülke kendi koşulları ve yasaları doğrultusunda tanımlamıştır. Mülteci hareketinin ancak çok sayıda ülkeyi ilgilendiren başlıca sorun olmasının ardından genel bir tanıma ihtiyaç duyulmuş, 'mülteci' kavramı Cenevre Sözleşmesinde tanımlanarak uluslararası kabul gören bir nitelik kazanmış ve alan yazınına girmiştir. Mülteci kabulü "haklı bir nedene dayanan zulüm korkusu" gerekçesine dayandırılmış ve mülteci 'grup' değil 'birey' bazında tanımlanmıştır (Helsinki Yurttaşlar Derneği [HYD], 2007: 24).

Cenevre Sözleşmesine göre mülteci:

"İrki, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişidir." (Madde 1 A(2)).

Sözleşme sadece taraf ülkelerin kabul ettiği tanımı içermemekte, mültecilerin sahip olduğu haklara da açıklık getirmektedir.⁴

2.1.2. Sığınmacı (Asylum-Seeker)

Sığınmacı, Cenevre Sözleşmesinin dışında kalan ve mülteci olmak üzere başvurusu değerlendirilen kişidir. Sığınma, muhtemel sığınma ülkesi tarafından sığınma talebi veya başvurusu henüz nihai karara bağlanmamış kişi olan sığınmacıya, sığınılan ülke sınırları içerisinde kalma iznini ve insani standartlarda muamele görme hakkını verir (Kılıç, 2008: 28).

⁴ 1951 Cenevre sözleşmesine göre mülteciler ciddi insan hakları ihlali riski altında bulunacakları bir ülkeye zorla geri gönderilmekten korunma, ayrımcılığa karşı korunma, din ve inanç özgürlüğü, kimlik ve seyahat dokümanları, iş, barınma, eğitim, sağlık, sınırdan resmi olmayan yollardan yapılan girişler için verilen cezalardan korunma, seyahat özgürlüğü haklarına sahiptirler (Nesbitt, 2004: 3).

T.C. İskân Kanunu'na Madde 3/3'e göre, "Türkiye'de yerleşmek maksadıyla bulunmayıp geçici süreliğine çaresizlikten dolayı sığınanlara sığınmacı denir." (Madde 3).

Mülteci ve sığınmacı tanımları arasında önemli bir fark söz konusudur. Mültecilik, iltica etme hakkına sahip olmak ve bunun sonucunda hukuki statüsünün kazanılmasıdır. Sığınmacı olmak ise, hukuki statüsünün kazanılmasından çok fiili ve sığınılan ülkenin yasalarından mülteciler gibi yararlanılması öngörülmeleyen kısa süreli bir barınma durumudur. Sığınmacı, mülteci statüsünü almaya yönelik başvurusu henüz karara bağlanmamış olandır. Ayrıca henüz BMMYK'ya başvuru yapmamış veya başvurusu hakkında cevap bekleyen kişiler de sığınmacı olarak kabul edilir. Her sığınmacı mülteci olarak tanınmak zorunda değildir. Ancak başvurularına olumlu yanıt alınırsa mülteci olabilirler (Özcan, 2005: 22-23).

'Azınlık' ile 'mültecilik' de birbirlerinden farklı kavramlardır. 'Mültecilik', ölüm korkusu taşıyanların zorunlu olarak başka bir ülkeye göç etmesine dayalı bir süreçtir. 'Azınlık' için mevcut genel geçer bir tanım olmamakla birlikte ülkede çoğunluk ile eşit haklara sahip olmak isteyen grubu kapsar. Azınlık kavramı üzerinde çok tartışmalar yaşanmıştır. 20. yüzyılda, iki dünya savaşının yaşanmasıyla, uluslararası boyutta yeni düzenlemelere gidilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmış, tanım sorununa ilişkin konferanslar düzenlenmiş, azınlık komisyonları oluşturulmuştur (İnanç, 2004:39). Uluslararası alanda kabul gören genel bir tanım geliştirilemese de Birleşmiş Milletler İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi (Kalabalık, 2009:274-275) raportörlerinin geliştirdikleri tanım en açıklayıcı olarak görülmektedir:

"Bir devlette sayısal olarak azınlık oluşturan ve başat konumda olmayan ve o devletin nüfusunun çoğunluğundan farklı olarak etnik, dinsel veya dilsel özelliklere sahip, birbirleriyle dayanışma duygusu içinde, üstü örtülü de olsa varlığını sürdürmek için ortak bir iradeyle hareket eden ve amacı çoğunluk ile fiili ve hukuki eşitlik elde etmek olan bir grup vatandaştır."

Yoğun nüfus hareketinin yaşandığı günümüzde azınlık kavramı, dinsel ve ulusal azınlıkları da içine alacak şekilde daha geniş bir anlam kazanmıştır. Çok kültürlü, çok etnikli bir toplumsal yapıda farklılıklarını koruyarak bir arada yaşamının ana eksenini hoşgörü, ayırım gözetmeme ve eşitlik oluşturmaktadır (İnanç, 2004:20). Mülteciler, azınlıklardan farklı olarak sığındıkları ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu haklara sahip değildirler. Buna rağmen mültecileri de azınlık olarak kabul eden ülkeler mevcuttur. Örneğin Hollanda, Akdeniz’den gelen misafirleri, çingeneri ve mültecileri diğer ülkelere farklı olarak etnik azınlık olarak kabul etmektedir (Arsava, 1993: 45).

2.1.3. Ülkesinde Yerinden Edilmiş Kişi (Internally Displaced Person)

1998 yılında BMİHK’na sunulan “BM Ülkelerinde Yerinden Edilmiş Kişilere İlişkin Kılavuz İlkeler”de tanımlandığı üzere:

“Silahlı bir çatışma, genel şiddet, insan hakları ihlalleri ya da doğal insan yapımı felaketler nedeniyle yaşadıkları yerlerden kaçmak veya buraları terk etmek zorunda kalmış, ancak uluslararası olarak tanınmış devlet sınırını geçememiş kişilerdir” (Kılıç,2005:177).

1951 Cenevre Sözleşmesinde ülkesinde yerinden edilmiş kişiler, mülteci olarak kabul edilmemekle birlikte değişen koşullardan dolayı ülkesinde karışıklık yaşanan kişilere tanınan bir imtiyazla birlikte, ülke sınırları içinde uluslararası korumadan yararlanabilmektedirler. Bu grubu mültecilerden ayıran temel özellik, uluslararası hukuka göre tanınmış bir devletin sınırını geçmemiş olmalarıdır (<http://multeci.ihh.org.tr>, Erişim Tarihi: 22 Ekim 2008).

2.1.4. Vatansız (Stateless)

‘Vatansızlar’ kavramı herhangi bir devletin kanunlarına göre vatandaş sayılmayanlar, hiçbir ülkenin hukuki çerçevesinde kabul görmeyenler için kullanılır. Göç hareketi henüz sürerken, devletlerin kendi hukuk kuralları arasında fiilen bu duruma düşenler için kullanılan bir tanımlamadır. Bu grup içinde yer alanlar herhangi bir devletin vatandaşı olmadıklarından, hiçbir devletin diplomatik korumasından da yararlanamazlar (Dağ, 2008:36).

2.2. İnsan Hareketliliğinin Kaynakları

Bu araştırmada insan hareketliliğine yönelik mikro ve makro düzey kuramlarına yer verilmiştir. Araştırmanın konusunu desteklediği dūřünölen klasik mikro düzey kuramlarından Peterson'un oluşturduğu beř tip göç kuramının 'zorlama göç' alt başlığından yola çıkılarak sığınmacı hareketinin kaynakları ele alınacaktır. İtme-çekme teorisiyle kişilerin göç etmelerine sebep olan etmenler dâhilinde, kolektif aktörlerin de göç kararında etkili olmasından dolayı makro kuram analizleri de araştırmaya dâhil edilecektir. Makro düzeyde kişilerin göç etmelerine sebep olan siyasi, dini, etnik faktörlerin olduğu göz ardı edilmeyecektir. Araştırmanın bulguları, kişilerden ziyade kurum ve yasalara dayandırılmıştır. Bu araştırma -hem mikro hem de makro düzeyde analiz edildiğinden- 'sistemler yaklaşımı' çerçevesine dayandırılmıştır. Böylece göç kararını alan bireyin yanı sıra, ekonomik, toplumsal ve siyasal etkenlerin etkileri de araştırmayı en iyi açıklayacağı dūřünülmektedir.

Göç hareketi, zorunlu veya isteğe bağlı olarak gerçekteşir. İsteğe bağlı göç; resmi otoritenin baskısı olmadan kişinin kendi iradesine bağlı gerçekteşen bir göç türü iken, zorunlu göç, fiziksel ya da hukuksal bir baskıya dayalı olarak meydana gelir (Gökdere,1978: 11).

Peterson (1958:259-263), itici ve çekici faktörlerin beş tip göç hareketine neden olduğunu savunur. Bunlardan biri olan ilkel göç tipi, doğal çevrenin itmesi sonucunda ortaya çıkar. Kuraklık, afet, kötü hava şartları gibi çevrenin yarattığı fiziksel zorluklardan kaynaklanan toplu göçlerdir. Zorlama göç tipi, egemen güç tarafından bir topluluğun göçe zorlanması anlamını taşır. Yöneltilmiş göç tipinde, ölk sınırlarını terk etmesi istenen topluluğa tercih hakkı sunulur. Serbest göç tipi ise göç kararının tamamen bireylerde olduğu göç hareketidir. Kitlesele göç, teknolojik gelişmeler sonucunda çok sayıda kişinin bir bölgeden ya da ölkeden başka bir yerleşkeye doğru yer değiştirmek zorunda kalmasını ifade eder (Yalçın, 2004: 34-35). Zorunlu ve isteğe bağlı göç türünün belirlenmesinde itici ve çekici etkenler önemli rol oynar. İtme faktörü, yaşanılan koşulların ya katlanılmaz olarak görölmesi ya da rahatsızlık vermesidir.

Çekme faktörü ise içinde bulunduğu koşulların bir öncekine göre daha iyi koşullara ulaşılabileceğinin göstergesidir (Gündüz ve Yetim, 1997:110).

İtme-çekme kuramı üzerinde çalışan diğer bir kuramcı Lee (1966:47-57) ise kişilerin göç kararı almalarında etkili olan belirli faktörlerin söz konusu olduğunu savunmaktadır. Bunlar, genel olarak yaşanan yerleşkeye ve gidilmesi düşünülen yerleşkeye ilişkin faktörler, ortaya çıkan engeller ile kişisel faktörlerdir. Terk edilecek ve olası yeni yerleşke itici ve çekici faktörleri barındırır. Yaşanılan yerdeki bölgesel, ekonomik faktörler, sosyo-kültürel faktörler, komşular ya da topluluk, ailevi ve kişisel nedenler vb. itici nedenlere dayandırılmaktadır (Yalçın, 2004:31-33). Soğuk Savaş dönemi boyunca, ideolojik kutuplaşmanın sık sık yol açtığı savaşlar Vietnam'dan Afganistan'a dünyanın farklı köşelerinden mülteci sayısını artırırken, dünya genelinde de 'itici' ve 'çekici' faktörler, yurtsuzlaştırılmış insanlar yaratmıştır. 'İtici' faktörler; çatışma, siyasi istikrarsızlık, toplumsal eşitsizlikler, kötü ekonomik koşullar gibi rahatsız edici özellikleriyle 'kendi vatanlarının dışına itilen' nedenler olurken, 'çekici' faktörler ise; gidilen ülkedeki yüksek yaşam standardı, iş olanakları ve daha özgür toplumsal yaşam gibi 'gidilen ülkeyi çekici' hale getiren olumlu özellikler olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 2006:16).

Castles ve Miller'a göre (1998:20-21), düşük gelirli bölgelerden yüksek gelirli bölgelere yönelen göç hareketleri, ekonomik temelli olduğu için bu durum, klasik itme-çekme kuramı olarak da adlandırılabilir. Bu bağlamda kişilerin göç kararı almalarına yol açan düşük gelir, düşük yaşam standardı, ekonomik fırsatların yokluğu ve siyasi baskı gibi etmenler itme faktörlerini oluştururken yüksek kazanç, iş gücü talebi, ekonomik fırsatlar ve politik özgürlük ise çekme sebebi olabilir. Bunun yanı sıra kişilerin bölgeler arasındaki birtakım eşitsizliklerin farkına varmaları da daha iyi fırsatların olduğu bölgelere yönelerek yaşam kalitesini artırmak amacıyla göç kararı almalarına yol açmaktadır (Tekeli, 2008:176).

Uluslararası insan hareketliliği mikro ve makro düzey kuram analizleri bağlamında ele alınmıştır. Mikro düzey analizinde odak noktası göç kararı alan bireydir. Uluslararası hareketler, potansiyel göçmenlerin özgürlük ya da seçim yapma düzeyleri ile ilgilidir.

Bazı durumlarda bireyin hareketliliği hakkında karar başkaları tarafından verilir. Örneğin, köleler, mahkûmlar, mülteciler, sözleşmeli işçiler vb. göç kararını kendi iradeleriyle alamazlar; karar onların adına bir takım mekanizmalar tarafından verilir. Makro düzey analizi, bunun dışında bireyin göç kararı almasında hane halkının, komşuların, etnik, dini ve mesleki birliklerin yanı sıra göç edilen ülkedeki kolektif aktörlerin de etkileri olduğunu varsayar. Kolektif aktörler, sivil toplum örgütleri, BMMYK, siyasi partiler, sendikalar ve işveren örgütleridir. Mikro düzeyin birey ve grup üzerinde yoğunlaşan yaklaşımı ile makro düzeye köktenci tutumlarından kaçınma gerekliliği, sistemler yaklaşımını ortaya çıkarmıştır (Faist, 2003: 57-60). Bu yaklaşım mikro düzeye göre göç kararını belirleyen bireysel-çevresel koşullar ile makro düzeydeki ekonomik, toplumsal ve siyasal etkenlerin etkilerini göz önünde bulundurur (Nowotny ve Hoffman, 1998:64-83).

Bağımlılık Okulu tarafından geliştirilen merkez-çevre kuramında dünya merkez ve çevre olarak iki alanda ele alınır. Hammadde ve ucuz iş gücü açısından az gelişmiş çevre ülkeler, gelişmiş olan merkez ülkeler açısından büyük önem taşır. Çevre ülkelerin merkez ülkelere iş gücü ihracı, gelişmemiş veya gelişmekte olan bu ülkelerin aleyhinde eşitsizliği artırarak göç hareketine süreklilik kazandırır (Yalçın, 2004:38).

Dünya sistemleri kuramında uluslararası insan hareketliliği kapitalist gelişmenin neden olduğu kopma ve yer değiştirmelerin doğal sonucudur. Kapitalist ekonomilerin çevre bölgelerde yarattığı göçmen iş gücü merkez ülkelere akar. Bu kurama göre göç hareketi, gelişmiş dünyanın kapitalist piyasa sisteminin çevre ülkelere girişine ve uluslararası insan hareketliliğine yol açan doğal bir süreçtir. Kapitalist yatırım, çevre ülkelerde köklerinden kopmuş, göçe hazır bir nüfus yaratır, bunun sonucunda ulus ötesi göç hareketleri gerçekleşir (Wallerstein,1976:229-230).

Dünya sistemler yaklaşımına göre; kapitalist ülkelerin küresel pazarda yatırımlarını korumak ve sempatik yayılcı politikalarını desteklemek için, kapitalist olmayan hükümetlerin askeri ve siyasi politikalarına müdahale etmelerine sebep olmaktadır. Kapitalist ülkelerin bu hataları, kaynak ülkelerde mülteci hareketliliğine neden

olmaktadır. Bu da uluslararası göçün başka bir biçimini oluşturmaktadır (Massey, 1993:448).

Sömürgecilik döneminde bu ülkelerle kurulan kültürel, idari, mali mekanizmalar ile ulaşım ve iletişim ağlarını kapsayan köklü bağlar süreci kolaylaştırmış, ortaya kendine özgü ulus-ötesi pazarlar ve kültürel sistemler çıkmıştır. Kapitalist ekonomiler kendi sınırlarının ötesinde yaptıkları yatırımları korumak için, gerektiğinde siyasal ve askeri müdahaleler yaptığında merkez ülkelere yönelen kitlesel sığınma hareketine yol açar (Unat, 2006: 31-33).

Faist'e göre (2003:57-60), göç alan ülkelere girişteki politikaları ve o ülkelerle olan bütünleşme politikaları serbestlikten sınırlayıcılığa doğru çeşitlilik göstermektedir. Esas olarak uluslararası göç veren ve göç alan ülkelerdeki yaşam standardı; göç veren ve göç alan ülkelerdeki çalışma koşulları, işsizlik oranları ve ücretler gibi ekonomik etkenler olmadan düşünülemez. Ayrıca uluslararası normlar ve örgütler de kişilerin göçünde önemli etkiye sahiptir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün yanı sıra yapılan diğer uluslararası sözleşmeler, sığınma hakkı arayanları konu edinen Cenevre Sözleşmesi de uluslararası göçün şekillenmesinde son derece önemlidir. Sığınma hakkının verilmesini sağlayan sözleşmeler ve uluslararası dernekler, ülkesinde hayatlarından endişe eden kişilere başka bir ülkeye sığınma hakkı tanıdığı için uluslararası göçü şekillendirmesinde önemli rol oynar.

2.3. Mülteci ve Sığınmacı Hareketine İlişkin Araştırmalar

Göç sosyolojisi alanının son dönem araştırma konularından biri olan mülteci hareketi, insanlık tarihinin her döneminde görülmüş, özellikle 20. yüzyılda dünya çapında oluşan köklü siyasi gelişmeler nedeniyle güncellik kazanmıştır. Bu bağlamda mülteci hareketi 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirge'sine konu edilmiş, mülteci tanımı 1951'de Cenevre'de Bildirgenin 14. maddesine dayandırılan ayrı ve genel kapsamlı bir sözleşmeyle tekrar ele alınmış ve ülkesinden her ayrılan kişinin 'mülteci' olarak kabul edilmemesi nedeniyle bu tanım yeniden düzenlenmiştir (Neziroğlu, 2001:179). 20. yüzyılda mültecileri konu alan tek hukuki düzenleme Cenevre Sözleşmesi değildir. Bu

sözleşmenin ardından mevcut eksiklerin giderildiği ve değişen koşulların dikkate alındığı çeşitli bildirimler hazırlanmıştır.

Cenevre Sözleşmesi, İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'daki, sınırları yeniden çizilen ülkelerini terk etmek zorunda kalan mağdur mültecileri kapsamı nedeniyle 20. yüzyılın son çeyreğinde Avrupa coğrafyası dışında meydana gelen olayları ele almaya yetmemekte, 80'li yıllardan itibaren özellikle Afrika, Asya ve Ortadoğu'da yaşanan iç çatışmalar, kabile savaşları vb. gelişmelerden etkilenenleri kapsamamaktadır. Bu durum mülteciler adına yeni düzenlemeleri gerektirmiştir.

Günümüzde uluslararası savaşlar, işgaller ve ülke içi baskı rejimleri, kabileler arası çatışmalar vb. kişileri ve kitleleri vatanlarını terk etmeye zorlamaktadır. Sayıları milyonları aşan mülteciler, özellikle belirli bölgelerin başat sorununu oluşturmaktadır. Mülteci hareketi 90'lı yıllardan itibaren dünyada oluşan yeni düzen doğrultusunda siyasi ve ekonomik alanlarda gerçekleşen köklü değişimlere koşut olarak yeniden biçimlenmektedir. Bütün coğrafyalarda mülteci hacmi ve potansiyeli giderek artış göstermekte, mülteci profili değişime uğramakta, kimi ülkeler aynı zamanda kaynak, geçiş ve hedef ülke haline gelerek ezber bozmakta, hareket kanalları ve biçimleri giderek çeşitlenmektedir.

Özellikle mültecilere yasal statü tanımayan ve 'coğrafi sınırlama' şartı koyan ülkelerde, mülteciler ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Örneğin, Malezya'da 100 bin sığınmacı ve mülteci bulunmaktadır. Ülke, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne imza atmadığından dolayı, sığınmacılara yasal statü, çalışma izni ve yasal ikamet hakkı verilmemektedir (Buscher ve Heller, 2008:1). Statüleri olmayan kişiler çalışma, eğitim, sağlık, yasal yardım gibi hizmetlerden yararlanamamaktadırlar (Nah, 2010: 29-31). Malezya ile Türkiye sığınma politikaları konusunda benzerlik göstermektedir. Türkiye, Malezya'dan farklı olarak 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne imza atan ülkelerden biridir. Fakat hukuki metinleri, 'coğrafi sınırlama' şartı ile kabul etmiştir. Coğrafi çekinceyi koruyan diğer ülkeler; Monako, Kongo ve Madagaskar'dır (İçduygu ve Kirişçi, 2009: 15).

Türkiye, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne imza atmış olsa da coğrafi sınırlamadan dolayı mülteci ve sığınmacı politikasında önemli sorunlar vardır. Türkiye'nin finansal açıdan desteklenmemesi, sığınmacılara çalışma hakkı verilmemesi; yoksulluk, sağlık problemleri, sığınmacıları açlık ve barınma sıkıntısı gibi sorunlarla karşı karşıya bırakmaktadır (Javid, <http://osdir.com/ml/politics.marxism.analysis/2002-03/msg00039.html>, Erişim tarihi: 01.06.2010).

Yapılan bir araştırmaya göre (Gümüş vd., 2008), AB sürecinde Türkiye'nin mülteci-sığınmacı stratejisine ve mevcut yasal duruma ilişkin analiz yapılmıştır. Araştırma, Ankara, Antalya, Balıkesir, Bilecik, Burdur, Eskişehir, Gaziantep, Isparta, İstanbul, Karaman, Kastamonu, Kayseri, Kırıkkale, Konya, Nevşehir, Yozgat ve Van'daki 200 sığınmacı ile anket çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma verilerinden yola çıkılarak Türkiye'nin mevcut iltica-sığınma stratejisinin kendisinden beklenen amacı gerçekleştirmediği saptanmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, sığınmacıların çok ciddi beslenme, barınma, sağlık, eğitim ve çalışma sorunlarının olduğu ortaya çıkmıştır. Sığınmacıların beklentilerinin sırasıyla para, konut, sağlık, yiyecek, eğitim, yakacak, giyecek, hukuki yardım ve tercüman sağlanması olduğu belirlenmiştir. Öncelikle yeni hukuki düzenlemelerin yapılması gerekliliğiyle birlikte, yerel yönetim, STK'lar ve halkın işbirliği içerisinde sığınmacılara yardım sağlanmasının gerekliliği ortaya konmuştur.

Türkiye'deki sığınmacıların çelişen politikaları ve buna bağlı Türkiye'de kaldıkları süreçteki deneyimlerine yönelik bir araştırma (Kırmızıgül, 2008), Türkiye'de etkili mülteci politikası ve yasal düzenlemelerin olmamasından dolayı Avrupa'dan gelmeyen sığınmacıların, geçici ikamet ettikleri süreçte Türkiye'de büyük problemlerle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Araştırmada, Ankara ve Nevşehir'de ikamet eden 10 sığınmacı ve BMMYK, İHAD ve ASAM büroları ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma, sığınmacıların Türkiye'de kaldıkları süre boyunca yaşadıkları sıkıntılar ve sıkıntılardan kaynaklı sosyal dışlanma bağlamında ele alınıp değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonucunda Türkiye'de etkili bir sığınma politikasının olmadığı görülmüştür. Politikanın olmamasının ise sığınmacıların ikamet, çalışma,

sağlık hizmetlerine erişim, özellikle de çocukların dil engeli, eğitim alanlarında problemler olduğu gözlenmiştir.

Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna göre (2009), Türkiye'de uluslararası yükümlülüklerin aksine teori ve pratikte; ekonomik ve sosyal haklarda problemler söz konusudur. Sığınmacılara yönelik mevcut sağlık mevzuatı bulunmamaktadır. Çalışma hakkı ise yasal olarak mümkün görünmemektedir. Her şeyden önce bu hizmetlerden yararlanmak için ikamet belgesi gerekmektedir. Raporda Türkiye çapında sadece 1 sığınmacının çalışma izninin olduğu belirtilmiştir. Türk yetkililerinin göz yumması üzerine sığınmacılar kayıt dışı işlerde çalıştırılmaktadır. Uluslararası yükümlülüklerce barınma hakkı garanti altına alınmış olsa da Türkiye'de uydu kentlerin hiçbirinde uzun dönemli barınma imkânı sağlanamaması, ülkeyi uluslararası standartların altına yerleştirmektedir.

Frantz'in Türkiye'deki mülteciler hakkındaki durum raporunda (2003), İstanbul ve Ankara başta olmak üzere uydu kent olan Van ve Eskişehir illerindeki 20 sığınmacıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Raporda, ikamet izni, çalışma hakkı, eğitim, sağlık, politik haklar, çocukların statüsü, ayrımcılık, sınır dışı etme, STK'ların mültecilere yönelik faaliyetleri değerlendirilmiştir. Raporun sonucuna göre, Türkiye'nin politikasından kaynaklanan sorunlar saptanmıştır. Özellikle ikamet, çalışma, eğitim, sağlık, STK'ların mültecilere yönelik yardım sağlama konularında ciddi eksiklikleri olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'deki bir uydu kentte mülteci ve sığınmacıların sosyolojik bakış açısıyla değerlendirildiği bir araştırmada (Kolukırık ve Aygöl, 2009), Isparta'da ikamet eden 10'u erkek 1 kadın sığınmacı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen sığınmacıların 2'si Afganistan'dan, diğerleri çeşitli Afrika ülkelerinden gelmişlerdir. Araştırmanın bulgularına göre, üçüncü ülkeye gönderilinceye kadar Isparta'da ikamet eden sığınmacıların, yasal statü kazanmak için belirsizliklerden kaynaklanan sıkıntılarının olduğu vurgulanmıştır. Özellikle de Doğu'dan ve Afrika ülkelerinden gelenlerin, küreselleşme sonucunda eşitsizliklerinin, sosyal ve ekonomik dengesizliklerinin arttığına dikkat çekilmiştir.

Konuya ilişkin araştırmalar genelde Türkiye’de yasalardan kaynaklı başta ekonomik ve sağlık olmak üzere çeşitli sorunlarının olduğunu açıkça göstermektedir. Türkiye, sığınmacılara uluslararası korumanın ötesinde bir hak sunamamakta, başka bir ülkeye yerleştirilinceye kadar bir nevi bekleme odası görevi görmektir (Trojan, 2009: 16).

2.4. Mülteci Hareketinin Tarihsel Gelişimi

2.4.1. Mülteci Hareketinin Evrensel Gelişimi

Bilinen en eski mülteci hareketliliğinin M.. 2 bin yılında yaşandığı tahmin edilmektedir. Bu dönemde, bugünkü anlamda sığınmacıların korunmasıyla ilgili antlaşmalar mevcuttur. Örneğin, Hitit Krallığı’na, başka lkeden sığınanların geri gönderilmeyeceği, Hitit topraklarından ıkartılmayacağı vurgulanmıştır. Sitelerinde pek çok sığınma yerinin mevcut olduğu Eski Yunan’da da dışarıdan gelenlere sığınma hakkı tanınmıştır. Çağdaş sığınma yasalarına benzer ilk düzenlemeler ise Bizans İmparatoru Jüstinyen döneminde (M.S. 527- 565) yapılmış, ciddi anlamda suç işlemeyenlere sığınma hakkı verilmiştir (Odman,1995: 6-8).

19. yüzyıl sonu, 20. yüzyıl başında güçlü imparatorlukların siyaset sahnesinden çekilmesi ve yeni dünya sisteminin sancılı oluşum sürecinde yerlerinden edilmiş büyük bir nüfusun varlığı ile mülteci sorunu evrensel bir boyut kazanmıştır. Ancak uluslararası siyasette gündeme alınmayan mülteci meselesine yönelik faaliyetler ulus-devletlerin sınırları içinde ve bir takım kuruluşlarca yrtlmeye çalışılmıştır.

Mülteci ve sığınmacı hareketinin 20. yüzyılda yoğunlaştığı gözlenmektedir. Sömürgeciliğe dayalı dünya sisteminin ve bu sistemdeki ulus-devletlerin kurulması ve beraberinde getirdiği milliyetçilik akımı gibi yeni oluşumlara dayalı gelişen bir mülteci krizinden söz edilebilir. Bu yeni zorunlu nüfus hareketliliği ile ulus-devletleri, mültecilere yönelik uluslararası alanda çözüm bulmaya yöneltmiştir. 1945 yılında Birleşmiş Milletlerin kurulması, Avrupa emperyalizminde olan birçok ülkenin

bağımsızlık kazanmasını sağlamıştır. Sömürgeден kurtulma sürecinde BM ülkelerin bağımsızlıklarını kazanmaları için destek vermiş, bildiriler yayınlamıştır. 1961 yılında da “Sömürgeyi Sona Erdirme Özel Komitesi” kurularak 80 ülkenin bağımsızlığını elde etmesi sağlanmıştır (BM Kamusal İletişim Daire Başkanlığı, 2008:20). Asya, Afrika ve Ortadoğu’da milliyetçiliğin genişlemesiyle Avrupa’nın sömürge alanı daralmıştır (Best vd., 2008:81). Genelde kitlesel boyutta gerçekleşen zorunlu göç hareketi zamanla tüm toplumları etkileyecek bir harekete dönüşmüş ve mülteci sayısı giderek artış göstermiştir. Yeni ulus-devletlerin kurulmasına ve ülke sınırlarının yeniden çizilmesine yol açan Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonucunda kitlesel mülteci hareketi yaşanmış, uluslararası soruna dönüşen bu harekete yönelik çabalar oluşturulan organizasyonlar ile kurumsallaşmıştır (Özcan, 2005: Önsöz).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında mültecilere yönelik atılan ilk önemli adım 1921’de Uluslararası Kırmızı Haç Örgütü’nün, Rus mültecilere yardım amaçlı Milletler Cemiyeti’ne başvurusu üzerine Mülteci Komisyonu Komiseri Fridtjof Nansen’nin atanmasıdır. Nansen 1920-1930 yılları arasındaki görev süresi boyunca mültecilerin ülkelerine dönmelerinde önemli hizmetlerde bulunmuştur (A.g.e.: 3-7). 320 bin’e yakın Ermeni için basılan Milletler Cemiyeti Nansen Pasaportu⁵, ileri dönemde aynı adlandırmayla farklı ülkelerden gelen birçok mülteciye yasal koruma sağlamış ve bu düzenleme ile 1914-1922 yılları arasında dört ila beş milyon mülteciye yardım kapısı açılmıştır. 1919-1939 yıllarında Birinci Dünya Savaşı ve yeni ulus-devletlerin oluşum sürecinde yerlerinden edilmiş nüfusun beş milyona ulaşması nedeniyle mültecilere yönelik yardım faaliyetleri ilk defa uluslararası bağlamda gündeme gelmiştir (Kılıç, 2005:185).

Birinci Dünya Savaşı’nı takiben yeni bir düzenin oluşum sürecinde yaşanan siyasi çalkantılar milyonlarca insanı da yerinden etmiş ve ciddi yoğunlukta bir nüfus, zorunlu göç dalgasına katılmak durumunda kalmıştır. Sovyet düzeninde yaşayanların Berlin, Paris ve Şangay’a yerleşmiş olmaları bu duruma örnek gösterilmektedir (Goff ve Moss, 1994:150). Ancak bu göç hareketine bütün azınlıklar katılamamıştır. İki savaş arasında

⁵ Pasaportun adının “Nansen” olmasının sebebi dostsuzların dostu olmayı kendisine amaç edinmiş olan büyük kutup kâşifinin isminin verilmiş olmasıdır (Hobsbawn, , 1996: 68).

özellikle Orta ve Doğu Avrupa’da azınlıklar konusu önemli bir gündem maddesi oluşturmuştur (A.g.e.: 51).

Mülteci sorununa çözüm bulmak için yapılan çalışmaların hız kazanması ve sağlam temellere dayandırılması İkinci Dünya Savaşı sonunda başlamıştır. 1943 yılında Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşu (UNRRA), savaş nedeniyle yerinden edilmişlere yardım götürdüğü gibi, Sovyet rejiminden kaçan yedi milyona yakın kişinin de vatanlarına güvenli şekilde geri gönderilmesini sağlamıştır (Kılıç, 2005:185).

İkinci Dünya Savaşından sonraki dönemde kitlesel nüfus hareketleri üçüncü dünya ülkelerinde de görülmüştür. Örneğin, 1947’de Hindistan ile Pakistan arasındaki çatışmalardan dolayı kitlesel göçler yaşanmıştır. Hindistan’da sömürgeciliğin tasfiyesi sürecinde Hindistan-Pakistan sınırını geçmek zorunda kalan 15 milyon mülteci yaratılmıştır. İkinci Dünya Savaşının bir sonucu olarak Kore Savaşı’nda da, yaklaşık beş milyon Koreli yerinden edilmiştir (Jordan ve Düvel, 2003: 60).

19. yüzyılın başlarında Ortadoğu’da İngiliz sömürgesi olan Filistin’de, neredeyse bir yüzyıllık süregelen Arap ve Yahudi çatışmaları ‘Aliyah’ denilen bir göç dalgası yaratmıştır. İlk Aliyah Birinci Dünya Savaşı’ndan önce olmuş, 35 bin kişi Filistin’e göç etmiştir (1882–1903). İkinci Dalga ile (1904–1914) çoğunluğu Rusya’dan gelen 40 bin göçmen, 1919- 1923 yılları arasındaki üçüncü dalgada çoğunluğu Doğu Avrupa’dan, 30 bin kadar göçmen gelmiştir. 1924-1936 yılları arasındaki Aliyahta çoğunluğu Polonya’dan 50 bin göçmen daha gelmiş, 1933-1936’ya kadar 5. Aliyahta 170 bin kadar Yahudi’nin gelmesi Arap toplumu içinde yaygın bir korkuya yol açmıştır (Cleveland,2008: 282). 1948-1949 yıllarında İsrail ile Filistin arasında savaşlar başlamış, Ortadoğu’nun siyasi ve demografik yapısı da önemli ölçüde dönüşmüştür. Daha da açık bir şekilde ifade etmek gerekirse, Birinci Arap-İsrail savaşı, İsrail’deki Arap nüfusunun çoğunluğunu (70 binden fazla) mülteci durumuna düşürmüştü; 1948’de Filistinli Arapların İsrail’den kaçışları kitlesel bir göçe dönüşmüştür (A.g.e.: 300). Yaşanan savaşlar, Filistin’de yaşayan 1 milyon kadar Arap’ı yerinden etmiş ve mülteciler meselesi ortaya çıkmıştır. Birçok Arap, Yahudilerden korkarak komşu

ülkelere sığınmıştır. İltica eden Arapların sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 500 ila 940 bin arasında olduğu tahmin edilmektedir (Armaoğlu, 1983:487). UNRWA, 1948’de Filistinli mültecilere yardım amacıyla kurulmuştur. İsrail’in kurulmasından sonra –savaş sonrasının sonucu olarak- UNRWA kayıtlarına göre yaklaşık 1,3 milyon Filistinli mülteci durumuna düşmüştür. Diğer yandan, 1960’ların başında 1,2 milyon Yahudi’nin, çoğu mülteci olarak İsrail’e göç etmiştir (Hobsbawn, 1996:69). Günümüzde de halen faaliyetini sürdürmekle birlikte 3 milyon mülteci UNRWA’ya kayıtlıdır (www.unrwa.org, Erişim Tarihi:01.05.2010).

1945’te San Fransisko Konferansı toplanırken yeni bir milletlerarası mülteci teşkilatı kurulması düşünüldükçe 1947’de 3 yıllık bir program için geçici nitelikte Birleşmiş Milletler adına IRO kurulmuştur. Bu örgüt mülteci sorununun her safhası ile ilgilenen ilk uluslararası örgüt olma niteliği taşımaktadır. IRO yasaları ‘mülteci’ kavramını ilk defa açıklayan uluslararası sözleşmedir (Özcan, 2005:12). Mültecileri ülkelerine göndermekten ziyade üçüncü dünya ülkelerine yerleştirmiştir. Avrupa’da 40 binden fazla mülteciye çözüm bulunamadığından daha uzman bir kuruluşun gerekliliği vurgulanmıştır (Kılıç, 2005:185-186). Örgütün çalışmaları Avrupalı mültecilere yardım etmek olsa da, IRO mülteci sorununun her safhası ile ilgilenen ilk uluslararası kuruluştur (BMMYK, 2000:16).

İkinci Dünya Savaşı sonrası ‘İnsan Hakları’ kavramı kuramsal olarak gelişmeye başlamış, 10 Aralık 1948’de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) ilan edilmiştir. Bu bağlamda bildirgenin haklarını takip amaçlı denetim mekanizması olarak Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi oluşturulmuştur. İHEB madde 14’teki temel insan hakkı sayılan maddesinden hareketle, “İltica Hakkı’na İlişkin Mülteciler Hukuk Statüsüne Dair BM Sözleşmesi” 1951 yılında Cenevre’de kabul edilmiştir. Mülteciliğin, uluslararası boyuta taşınması ve kurumsallaşması, 1951 Cenevre Sözleşmesine dayanır. Bu sözleşme mülteci haklarının temel dayanağı olma özelliğine sahiptir (Kılıç,2005:173-174). Sözleşme, esas olarak İkinci Dünya Savaşı mağdurlarını hedeflemektedir. Bu yüzden, sadece “Avrupa’da meydana gelen olaylar” neticesinde “1 Ocak 1951 tarihinden önce” ülkelerini terk edenlere uygulanmaktaydı. Sözleşmede belirli yer ve zaman ibareleri kullanıldığından dolayı Yüksek Komiserlikçe 1967’de

yeni bir protokol hazırlanmış, tüm mülteciler sözleşmenin kapsamı altına alınmıştır. Dünyadaki 190 devletten 140'ı, 1951 Mültecilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmeyi 1967'de imzalamışlardır (Léaud, 1994:34).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1951'de BMMYK'yı kurmuştur. Kuruluşun amacı, o sıralarda 'Yerinden edilmiş kişiler' olarak tanımlananlara yardım ve bu kişilerin sorunlarına çözüm sağlamaktı. BMMYK insani faaliyetlerinden ötürü 1954 yılında Nobel Barış Ödülü kazandı (BMMYK, 2000:29-32). 1950- 1951 yılları arasında BMMYK'nın kurulması, ardından 1951 Sözleşmesinin kabul edilmesi bir dönüm noktası teşkil etmektedir. 1951'de BMMYK'ya bağlı bulunan mülteci sayısı 1.250.000'i bulmuştu. 1965 yılı sonuna gelindiğinde ise mülteci sayısı 14.700'e inmişti (Altuğ, 1967:25-26).

İkinci Dünya Savaşından 1990'lara kadarki süreçte yaşananlar, 1990 sonrası oluşacak olan mülteci akınına yaratmıştır. Sovyetlerin egemenliğini kaybetmesi ve komünizmin başarısız denemeleri dünya genelinde birçok ülkenin bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Gelişmiş ülkelerin de emperyalist oyunları sonucu Afrika'da iç savaşların yaşanması, 1990 sonrası mülteci hareketinin boyutunda artış meydana getirmiştir. Böylece savaşlar ve mülteci hareketi, gelişmiş ülkelere ziyade üçüncü dünya ülkelerine doğru kaymıştır.

BMMYK'nın alanına giren mülteciler, 27,4 milyonla 1995'te zirveye ulaşmıştır. 2000 yılında bu sayı 21,1 milyona düşmüştür. Mülteciler genellikle Afganistan (2000 yılında 2,6 milyon), Irak (572.000), Burundi (524.000), Sierra Leone (487.000), Sudan (468.000), Somali (452.000), Bosna (383.000), Angola (351.000), Eritre (346.000) ve Hırvatistan (340.000) gibi savaşın, şiddetin ve kaosu etkilediği ülkelere dendir (Léaud, 1994:145). Mülteci sayısının bu kadar büyük ölçekli olmasının nedeni iç savaşlar ve etnik çatışmalardır. İç savaşlar o ülkeyi etkilediği gibi komşu ülkeleri de etkileyerek sosyal önlemler almaya itmiştir (Jordan, 2003:67).

2003 yılı sonunda dünya genelinde 9,7 milyon mülteci, 882 bini sığınmacı durumunda olan toplam 17 milyon kişi bulunmaktaydı (<http://www.unhcr.org/42b017494.html>,

15/02/ 2010). 2004 yılı sonunda bu sayı 9.6 milyonu mülteci, 838 bin'i de sığınmacı olmak üzere sayı 19.5 milyona ulaşmıştır (<http://www.unhcr.org>, 15/02/ 2010). 2005 yılı sonunda ise dünyada 21,5 milyon mülteci bulunmaktaydı. Bunların 8.7 milyonu mülteci, 773 bin'i ise sığınmacıdır. 2006 yılında rakam 36,9 milyona ulaşmıştır. 9.9 milyonu mülteci, 744 bin'i ise sığınmacıdır (BMMYK Global Trends, 2008:3). 2007 yılında sığınmacı, mülteci, yerinden edilmişler ve vatansızların sayısı 31,7 milyona düşmüştür. Mültecilerin sayısı ise 2007'de 16 milyondur (<http://www.unhcr.org/statistics>, Erişim Tarihi: 22.03.2010). 2008 yılı sonunda sığınmacılar, mülteciler, ülkesinde yerinden edilmişler, vatansızların toplam sayısı 42 milyona ulaşmıştır. Bu sayının 15.2 milyonunu mülteciler oluşturmaktadır (www.unhcr.org, Erişim Tarihi: 22.03.2010).

2.4.2. Mülteci Hareketinin Yerel Gelişimi

Asya ve Avrupa arasında köprü görevi görmesi, üç tarafının denizlerle çevrili olmasıyla, deniz yoluyla geçişlere de imkân vermesi ve en önemlisi de Irak, İran, Suriye, İsrail, Filistin, Kafkaslar, Afganistan, Rusya ve Balkanlar gibi iltica hareketlerinin yoğun olarak gerçekleştiği bir dünya coğrafyasına yakın mesafede bulunması, Türkiye'nin, gerek sığınma, gerek üçüncü bir ülkeye sığınma öncesi geçiş ülkesi olarak kullanılmasına neden olmaktadır (Ümit, 2001:36). Türkiye kuzey-güney ve doğu-batı arasında en çok göçmen veya mülteci veren ülkelere komşu veya sınırdadır (Atlı, 2005:120).

Türkiye'de sığınma hareketinin gelişimi Osmanlı İmparatorluğu'na kadar uzanmaktadır. Özellikle Osmanlı'nın modernleşmeye başlaması, ardından dağılma sürecine girmesi, Dünya Savaşları, Türkiye Cumhuriyeti'nin günümüzde halen geçerliliğini koruyan mültecilerle ilgili politikalarını şekillendirmiştir.

Asırlardır Anadolu, sığınmacılar için daima geçiş ve sığınma ülkesi olarak görülmüştür. Ülkenin zenginlikleri ve yayılcı politikasından ötürü etnik çeşitliliğe sahip olma özelliğinden dolayı tarih sahnesinde mülteci hareketlerine şahit olmuştur. Özellikle Osmanlı İmparatorluğu'na, Avrupa ülkelerinden savaş sonucu yenilmiş krallar

sığınmıştır. Macar kralı İkinci Frenec Rackoczy, İsveç kralı 12. Karl bu krallardan bazılarıdır (Nazır, 2007:11-13).

19. yüzyıl başlarında milliyetçi ve dinsel hareketler Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük değişimlere yol açmıştır (Martin, 2008:60). Değişimlerde Fransız Devriminin getirdiği uluslaşmanın etkisi söz konusudur (Ataöv, 2002:105). Bu bağlamda göç hareketleri gerçekleşmiştir. Farklı etnik grupların zorunlu göç hareketi örnek olarak verilebilir (Süslü, 1990:101-102).

Birinci Dünya Savaşı sonunda imparatorlukların dağılması sonucu Orta, Doğu ve Güney Avrupa'da homojen nüfusa sahip olmayan yeni devletlerin, nüfusu homojenleştirilmesi çalışmalarıyla baskın grup dışındaki diğer etnik grupların zorunlu göçüyle sonuçlanmıştır⁶ (Yalçın, 2004:101).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra ulusal sınırlar dışında kalanlar muhacir⁷ ve mültecilerin sınırların içine alınması ve yerleştirilmesi sağlanarak ulusal birlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Türkiye'ye gelen mültecilerin çoğu geldikten sonra yerleşme izni istemiş ve muhacir işlemi görmüşlerdir (Babuş, 2006:126-127). 1923-1997 yılları arasında çoğu Balkan ülkeleri ve Eski Sovyet Cumhuriyetinden olmak üzere 1,6 milyon'dan fazla kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Çoğu mülteci olarak kabul edilerek Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada'ya gönderilmiştir (Akman, 2007:52).

1980'li yıllarda Türkiye terörle baş etmeye başlamıştır. PKK'nın yaptığı silahlı terör eylemlerinden kaynaklanan toplumsal huzursuzluk ve kaygı 1992'de 400 binden fazla kişiyi göç etmeye zorlamıştır. Göç sadece tek taraflı olmamış Türkler de PKK'nın tacizlerinden kaçmış, böylece 3 milyon kişi iç göçe zorlanmıştır (Kramer, 2001:69-70).

⁶ “Zorunlu Nüfus Mübadeleleri”, Türkiye'deki Yunan azınlığın (1.300.000), Yunanistan'daki Türk azınlığın (500.000) karşılıklı olarak değiştirilmesini öngörüyordu (Langlois, 2003:116). 1 ay içinde Türkiye'den ayrılarak Yunanistan'a göç eden Rum sayısı 650 bindir. 1922 yılı sonunda rakam 1 milyonu aşmıştır (Özyürek, 2003:86). Buna göre; 1,5 milyona yakın Ortodoks-Rum, Yunanistan'da yaşayan 400 bine yakın da Müslüman zorunlu yer değiştirmiştir (Milas, 2001:20).

⁷ Muhacir ve ailece gelerek memleketlerine bir daha dönmek üzere alacasını kesmek, kimliklerinin araştırılıp kendilerinden istifade edilmesi beklenenlerin hükümetin gösterdiği yerde oturup ticaret veya sanatla uğraşmaları gerekmektedir. Mülteciler ise geldikleri ülkelere geri dönmeleri beklenir (Ağanoğlu, 2001:143).

1984'ten sonraki Kürt hareketinin yükselmesiyle başlayan savaş halinin etkisiyle iltica edenlerin sayısı artmıştır. 1980-1999 yılları arasında 579.510 kişi Türkiye'den kaçarak sığınma aramak zorunda kalmıştır (Peker, 2001:66-67). Türkiye'den kaçıp başka ülkeler nezdinde sığınma arayanlar, bu hali ile dünyada hatırı sayılır mülteci nüfusundan birisi olmuştur (Kılıç, 2005:185).

1988 yılında Halepçe katliamıyla 51.542 Irak'lı, 1990-1991 Birinci Körfez Kriziyle 467.489 Irak'lı, 1992-1999 Yugoslavya İç Savaşıyla 20 bin Bosnalı, 1999 Kosova olaylarında 17.746 Kosovalı Arnavut, 2001 Makedonya Krizinden sonra 10.500 Makedon Türkiye'ye sığınmış ve koruma altına alınmıştır (Terzioğlu, 2005:169). 1992'den sonra Eski Yugoslavya'dan tahmini 200.000 Bosnalı Müslüman, Türkiye'den sığınma talep etmiştir (Kirişçi,1996:7).

2.5. Mülteci Hareketine İlişkin Hukuki Düzenlemeler

2.5.1. Mülteci Hareketine İlişkin Evrensel Düzenlemeler

20. yüzyıl büyük savaşların, ihtilallerin, bağımsızlık başkaldırılarının ve bunlara bağlı göç ve iltica hareketlerinin yoğun biçimde meydana geldiği bir dönemdir. Bu dönemin en büyük özelliği mülteci hareketlerinin uluslararası sorun halini almasıdır. Bu nedenle teşkilat çalışmalarının uluslararası boyut kazandığı söylenebilir.

Bulunduğu yerden tek başına ya da kitleler halinde kaçan veya daha güvenli yerlerde sığınak arayanlar hareketle ilgilenen çeşitli topluluk, kurum veya kuruluşların oluşmasına ve mülteci hukukunun doğmasına neden olmuştur. Ortak bir sığınma hukukunun ortaya çıkması bir amaç değil, milyonlarca mültecinin ortaya çıkmasının bir sonucudur (Özcan, 2005: Önsöz).

Birinci Dünya Savaşından sonra devletler önlem almaya çalışmış, uluslararası boyutta barış ve güvenlik sağlanması için 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurulmuştur⁸ (Lestren,1966:121). Birinci Dünya Savaşı sırasında oluşturulan dernekler ve kuruluşlar tamamen galip ülkelerin nezdinde gerçekleştirildiği için yanlı olmuş hem de herkesi kapsamamıştır. Milletler Cemiyeti'nin oluşturulması ve barışı sağlama çabaları İkinci Dünya Savaşının çıkmasına engel olamamıştır. Savaş sonrası yeniden önlem almaya çalışan ülkeler 1948'de 'İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'ni imzalamışlardır (Taşkent, 1993: 101).

İkinci Dünya Savaşından sonra uluslararası alanda barış ve güvenliği sağlamak üzere 26 Haziran 1945'te "Birleşmiş Milletler Antlaşması" imzalanmıştır. Fakat antlaşmada "insan hak ve özgürlükleri" kapsamına değinilmemiştir. Bu yüzden "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"nin gerekliliği ortaya çıkmıştır. 10 Aralık 1948'de imzalanan bildiriye Türkiye de 1949 yılında imza atmıştır. İHEB, hukuki açıdan bağlayıcılık teşkil etmese de birçok uluslararası ve yerel anlaşmaların temelini oluşturmuştur (Reisoğlu, 2001:7-9).

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi mülteciler açısından son derece önem taşımaktadır. 30 maddelik olan bildiride bir madde de mültecilere ayrılmıştır.

İHEB'nin 14. maddesi:

1. Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.
2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz (Madde 14).

Beyanname'nin ilgili maddesiyle birlikte kişilere 'sığınma hakkı' tanınmıştır. Fakat yukarıda belirtildiği gibi beyannamenin hukuki bağlayıcılığı olmadığından mülteci

⁸ 1915 yılında ABD Başkanı Woodrow Wilson başkanlığında "Barışı Sağlama Derneği" adı altında kurulan dernek "Milletler Cemiyeti"nin çekirdeğini oluşturmuştur (Renouvin, 1969:297).Milletler Cemiyetinin temeli düşünce olarak 18- 19. yüzyıllara dayanmaktadır. Amaç, sürekli ve evrensel barışı ve uluslararası güvenliğin sağlanması olarak nitelenebilir (Taşkent, 2001:9). Abbé de Saint Pierre, Kant, Saint Simon, Victor Hugo, Mazini, Renan Lorimen, Bluntchi gibi düşünür, hukukçu ve yazarlar bu görüşü savunmuşlardır. Fikrin savunuculuğunu ise Wilson üstlenmiş ve uygulamaya geçirmiştir (Sarıcı, 1982:55).

sorununa da kökten bir çözüm bulunamamış, aksine yeni bir tartışma konusunu da uluslararası boyuta taşımıştır. Mültecilerin kimleri kapsaması gerektiği konusunda soru işaretleri oluşmuştur. Bu yüzden İHEB referans alınarak hukuki açıdan bağlayıcılığı olan yeni bir düzenleme ihtiyacı doğmuştur. Buna dayanılarak, İHEB'nin 14. maddesi mülteciler hakkında açılım sağlanması sonucunda, 1951 yılında imzalanacak olan Cenevre Sözleşmesinin temelini oluşturmuştur.

2.5.1.1. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü

1948 Beyanname'sinin 14. maddesiyle birlikte uluslararası hukukta ilk defa mülteciler konusu ele alınmıştır. İHEB ile mültecilerin insan haklarındaki yeri ve önemi ortaya konmuş, fakat mültecilerle ilgili eksiklikleri gidermeye yardımcı olamamıştır. Sığınma hakkının toplumsal ve sosyal bir sorun olup, ülkeler nezdinde krizlere yol açmaması için sözleşmenin gerekliliği vurgulanmıştır. Böylece Birleşmiş Milletler tarafından mültecilere yönelik 28 Ağustos 1951'de imzalanan Cenevre Sözleşmesinin⁹ temelleri atılmıştır. Cenevre Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarih ve 429 (V) sayılı Kararıyla toplanan Konferansta kabul edilmiş, 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanmış ve 43. maddeye uygun olarak 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Refugee Survey Quarterly,1996:154).

Sözleşmenin birçok açıdan önemi söz konusudur. Mülteci tanımlamasının yanı sıra, din ve hareket özgürlüğü, çalışma, okuma ve seyahat evraklarına erişim hakkını içermektedir. Ayrıca sözleşmede özellikle üzerinde durulan husus geri göndermeme (non-refoulement) ilkesidir. Sözleşme kapsamında bulunan üye devletlerin yanı sıra üye olmayan devletler tarafından da kabul edilmiştir. Bu ilke uluslararası hukukun bir parçası olduğu için bütün devletler tarafından bağlayıcılık teşkil eder. İlke, devletler kadar, mültecileri de kapsar. Geri göndermeme ilkesi, mültecilerin 1951 Sözleşmesi kapsamında yararlandığı önemli haklarından birini oluşturmaktadır (BMMYK, 1997:53). Genel hükümler başlığı altında A kısmının 2. Fıkrasında mülteci tanımlamasına yer verilmiştir. Buna göre;

⁹ Sözleşmenin tam adı için bkz. "Kısaltmalar Listesi"

“1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da meydana gelen olayların sonucu olarak ve ırk, din, uyrukluuk, belli bir toplumsal gruptan olma, siyasal görüşlerinden ötürü gerçek bir zulüm korkusuyla uyuğunda olduğı ÷lkeden ayrılan ve bu ÷lkenin korunmasından yararlanamayan ya da böyle bir korkudan ötürü istemeyenler ya da uyrukluğı bulunmayan ve daha önce otura geldiğı ÷lkenin dışında bulunup da bu ÷lkeye geri dönme olanağından yoksun olan ya da dönmek istemeyenlerdir” (Madde 1 A(2)).

Yukarıdaki tanımlama bazı ÷lkeler için halen geçerli bir tanımlamadır.1967 Protokolüyle mülteci tanımı ‘Avrupa merkezli’ olmaktan çıkarılmış ve evrensel bir statü kazanmıştır (Madde 1). 1967 Protokolüne imza atmayan ÷lkeler sadece Avrupa’dan gelenleri “mülteci” saymaktadır.

İkinci Dünya Savaşından sonra büyük çapta mülteci krizi yaşayan Avrupa, sözleşmenin temel dayanağıını oluşturmuştur. Bu yüzden Cenevre Sözleşmesi, Avrupa merkezli bir çerçeveye sahiptir. 1951 Sözleşmesinde oluşturulan tanımın iki temel niteliğı söz konusudur: Mülteci tanımı için stratejik bir kavram geliştirmesi ve Avrupa’daki mültecileri kapsamamasından dolayı Avrupa merkezli olması. Stratejik kavram getirilerek politik değerleri korumak amaçlandığından Batılı ÷lkelerden -özellikle Orta ve Doğı Avrupa ÷lkelerinden ve Eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetinden kaçanlar- uluslararası koruma kapsamına alınmıştır. Mültecilerle ilgili görüşlerin Avrupalı Devletler tarafından gündeme getirilmesi de Avrupa merkezli olmasına yol açmıştır (Odman, 1995:40).

Cenevre Sözleşmesinin ilgili maddesinde yer alan “1 Ocak 1951 tarihinden önce”, “Avrupa’da olan olaylar” ifadesi yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Sözleşmede yer alan coğrafi ve zaman sınırlandırılmalarının kaldırılması için de Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü¹⁰ hazırlanmış ve 4 Ekim 1967 yılında New York’ta kabul edilmiştir (http://multeci.ihh.org.tr, Erişim tarihi: 22 Eylül 2009). Böylelikle herkes için hukuki açıdan eşitlik sağlanması amaçlanmıştır. Sözleşme 11 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmede “1 Ocak 1951” tarihi kaldırılarak ‘herkes için’ ibaresine yer verilmiş, bunun yanı sıra coğrafi sınırlama yapılmaması koşulu eklenmiştir. Fakat 1967 Protokolünde sözleşmeyi imzalayan her ÷lke için de çekince

¹⁰ Protokolün tam adı için bkz. “Kısaltmalar Listesi”

hakkı¹¹ verilmiştir. 1967 Protokolünde “1 Ocak 1951 tarihinden önce Avrupa’da meydana gelen” veya “başka yerde meydana gelen olaylar”(m. 1 (B)1) şeklinde değiştirilerek protokolü tanımış devletlere çekince hakkı tanınmıştır. 1967 Protokolüyle birlikte mülteci tanımı dünya genelinde uygulanabilir hale getirilerek zaman ve coğrafi sınırlama geleceğe yönelik olarak kaldırılmış, buna karşılık tanımın maddi içeriğinde herhangi bir değişiklik yapılmamıştır (Odman, 1995:40-42).1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü mültecilerin durumunu ve göçü kontrol etmek amacıyla hazırlanmıştır. Birleşmiş Milletlerin hazırladığı 1951 ve 1967 Sözleşmeleri, 147 ülke tarafından kabul edilmiştir (Demirbaş, 2007:7).

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü başta Avrupa ülkelerini kapsamakla birlikte uygulama konusunda ülkelerin içinde buldukları durumu çözümlmek için yetersiz kalmıştır. Bu yüzden 1951 Sözleşmesi temel alınarak bölgesel sözleşmeler imzalanmış, devletler açısından daha uygulanabilir bir çerçeve oluşturulmaya çalışılmıştır. En önemli bölgesel sözleşmeler, mülteciler konusunda sorunlu bir kıta olan Afrika ülkelerinin imzaladığı Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi ve Orta Amerika’da meydana gelen iç çatışmalardan dolayı oluşan mülteci krizine çözüm olması için imzalanan Cartagena Sözleşmesidir.

1969 Afrika Birliği Sözleşmesi

Sömürgecilik, iç savaş, kıtlık, yoksulluk, kuraklık vb. itici faktörlerin anavatanı olan Afrika için yeni bir düzenlemenin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Böylelikle 1969 Afrika Birliği Örgütü tarafından hazırlanan ‘Afrika Birliği Mülteci Sözleşmesi’, 20 Haziran 1974’de yürürlüğe girmiştir. 31 Aralık 1999 itibariyle, 53 Afrika Ülkesinden 45’i, Sözleşme’ ye taraf olmuştur (BMMYK, 2000:55).

Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi’nde mülteci tanımı için 1951 Sözleşmesindeki nedenlere ek olarak; dış saldırılar, işgal, yabancı egemenliği ya da ülkelerin bir kısmında veya tamamında görülen kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar nedeniyle ülkeyi terk etmeye zorlanan kişiler de eklenerek mülteci tanımının kapsamı

¹¹ Çekince hakkı ile sözleşmeyi imzalayan devletler 1 Ocak 1951 ve Avrupa dışından gelenleri mülteci saymayabilirler. Bu hak devletlerin eline bırakılmıştır. Keza Türkiye de bu hakkını kullanmış ve 1967 protokolünü ‘coğrafi sınırlama’ şartıyla kabul etmiştir.

geniştirilmiştir (Madde 1(1), Madde 1(2)). Bunun yanı sıra 1951 Sözlüşmesinde yer alan “baskı ve zulüm altında olanların” mülteci olarak kabul edilmesi gerekliliği, uygulanabilir bir gerçeğliğe dayandırılarak Afrika’nın şartları altında düzenlenmesine olanak sağlamıştır. Bu yüzden 1951 Sözlüşmesine göre daha uygulanabilir ve gerçeğçi bir sözlüşmedir (Odman, 1995:49-51).

1984 Cartagena Bölgesel Sözlüşmesi

1984 Cartagena Bildirisi’nde mülteci terimi detaylandırılarak 1951 ve 1967 Sözlüşmelerinde yer alan tanımlarının yanı sıra, “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de” kapsadığı belirtilmiştir (Madde 1). Sözlüşmenin devletler açısından hukuki bağlayıcılığı bulunmamasına rağmen, Latin Amerikan Devletleri bu tanımlı pratiklik için kullanmaktadır ve hatta bazıları bu tanımlı ulusal mevzuatlarına dahil etmişlerdir.

2.5.2.2. BMMYK’nın Mülteci ve Sığınmacı Hareketine İlişkin Düzenlemeleri

BMMYK, mültecilerin sığındıkları ülkelerde hem hukuki hem de sosyal açıdan destek sağlayan dünya çapındaki tek yetkili kurumdur. Kurulduğu ilk yıllarda faaliyetleri tepkisel¹², sürgün odaklı¹³ ve mülteciye özeldi¹⁴. Fakat Soğuk Savaş sonrası dönemde BMMYK’nın misyonu değişmiştir. Önleyici¹⁵, vatan odaklı¹⁶, bütüne yönelik¹⁷ bir çaba içerisine girmiştir (BMMYK, 2000:4).

Soğuk savaşın 1940’ların sonunda kendini göstermesiyle birlikte birçok kişi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmıştır. Savaşın ideolojik gerginlikleri, Birleşmiş Milletler bünyesinde yeni bir BM örgütünün kurulması fikrini ortaya çıkarmıştır.

¹² Tepkisel olmasının nedeni sığınılan ülkelerdeki mülteci sorunuyla uğraşiyor olmasıdır.

¹³ Mülteci veren ülkeler yerine, onları kabul eden ülkelerin sorunu olarak görülüyordu.

¹⁴ Mülteciliğin alanına giren diğer kavramlarla ilgilenmiyordu.

¹⁵ İnsan hakları ihlallerini önleme çabası içerisine girmiştir.

¹⁶ Mültecilik sığınılan ülkenin bir sorunu değil, bu faktörü yaratan devletin sorunu olduğu kabul edilmiş ve bunun önüne geçilme çalışmaları başlatılmıştır.

¹⁷ Mülteci hareketini engellemeye yönelik daha kapsamlı bir çalışma içerisine girmiştir.

Böylece 1 Ocak 1951 yılında üç yıllık süre için BMMYK'nın kurulmasına karar verilmiştir. BMMYK'nın temel görevleri iki aşamalı olarak planlanmıştır: Mültecilere uluslararası koruma sağlamak, hükümetlere yardımcı olarak mültecilerin gönüllü geri dönüşlerini hızlandırmak (A.g.e.:22). Geleneksel olarak mülteci sorununa çözümler BMMYK tarafından üç grupta sınıflandırılmıştır: Gönüllü geri dönüş, sığınma ülkesinde yerel bütünleştirme, sığınma ülkesinden üçüncü bir ülkeye yerleştirme.

BMMYK'nın temeli, işkenceye dayalı ülkelerini terk etmek ve ülkelerine dönemeyen/dönmek istemeyen mülteci, ülkesinde yerinden edilmişler vb. durumunda olan kişilere yardım, koruma ve sorunlarının çözümü için oluşturulmuş kurumdur. Bu faaliyetlerin düzgün ilerleyebilmesi için BMMYK, uluslararası boyutta personel ağı oluşturmuştur. BMMYK personelinin görevi mültecileri korumak ve yardım sağlamaktır (Giffard, 2001:267).

“1. Genel Kurul'un yetkisi altında hareket eden Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseri, Birleşmiş Milletlerin nezareti altında, bu Tüzüğün kapsamı içine giren mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve bu tür mültecilerin gönüllü olarak geri dönüşlerini ya da onların yeni ülkelerinin toplumlari ile kaynaşmalarını hızlandırmaları için hükümetlere ve ilgili hükümetlerin onay vermesi koşuluyla özel kuruluşlara yardım ederek mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler aramak görevini üstlenecektir” (Madde 1).

Genel hükümler başlığı altında yukarıdaki maddede BMMYK'nın amacı tanımlanmıştır. Ayrıca kuruluşun siyasi yönü olmayan sosyal mülteci gruplarıyla ilgisi olduğu belirtilmiştir. Tüzükte Yüksek Komiserin görevlerinin tam olarak ne olduğu açıklanırken yine mülteci tanımına başvurulmuştur (Madde 6, ii. Kısım). BMMYK tüzüğüne bakıldığı zaman Cenevre Sözleşmesi referans alınarak hazırlandığı görülmektedir. Sözleşmeden farklı olarak tüzükte Mülteciler Yüksek Komiserinin görevleri de maddelere eklenmiştir.

2.5.2.3. AB'nin Sığınma Hareketine Yönelik Politikaları

Göçmen hareketleri gibi sığınma hareketleri de gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa, yıkılan ekonomisini yeniden kurmak, yetersiz iş gücünü karşılamak için dış ülkelere işçi talebinde bulunmaya başlamıştı. Bunun

üzerine sığınmacılara da fırsat tanınarak iş gücü sıkıntısı giderilmeye çalışılmıştı (Özcan,2005:161-162).1980'li yıllarda Avrupa'daki mülteci sorununun niteliği değişmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren AB, daha fazla mülteci/sığınmacı akınlarına sahne olmuştur. Bunlar ekonomik göç edenlerden ziyade çatışma ve şiddetten kaçan zorunlu göçmenlerdir. 1975'te 2,4 milyon olan mülteci nüfusu, 1990'da 14,9 milyona ulaşmıştır (Léaud, 1994:144). 1983'te AB ülkelerine yapılan sığınma talebi ise 70.500 iken, 1990 sonrasında rakam 500 bine ulaşmıştır (A.g.e.:28).

Batı Avrupa ülkelerinde sığınma konusu, en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. 1980 ve 1990'lı yıllarda Avrupa'nın temel politik sorunu yasadışı göç ve bu göçün kontrolü ile sığınmacılar sorunu olmuştur. 1988'de ilgili devletler AB'nin kurumsal çerçevesi dışında kalan hükümetler arası görüşmelere başlamışlardır. Dublin ve Schengen bildirimleri görüşmeler sonucunda ortaya çıkan iki antlaşmadır (Léaud, 1994:165).

Schengen Antlaşması (Schengen Agreement), Dublin Sözleşmesi, iltica politikalarının uyumlaştırılması, Amsterdam Antlaşması, Avrupa Birliği'nin göçle ilgili köşe taşlarıdır. Özellikle iltica amacıyla yapılan göçü kontrol etmek, yasa dışı göçün önüne geçmek sınır geçişleri gibi konuları içermektedir. Taraf devletler tarafından 19 Haziran 1990'da imzalanan Schengen Anlaşması ile Avrupa Topluluğu üyesi beş ülke arasında, sınır kapılarındaki polis ve gümrük kontrollerinin bütünüyle ortadan kaldırılması amaçlanmıştır (Özcan, 2005:28).

1990 yılında Dublin'de yapılan toplantıda da kişilerin serbest dolaşımını mümkün kılmak ve sığınmacıların başvurularının sorumlu üye ülkenin belirlenmesi için Dublin Sözleşmesi (The 1990 Dublin Convention) imzalanmıştır (Hurwitz,1999:646). Cenevre Sözleşmesinde çözüme ulaşılamamış olan sığınma başvurularını değerlendirecek olan sorumlu üye ülke belirlenmiştir. Sözleşmeyle birlikte sığınmacıların birden fazla ülkeye başvurularının önüne geçilmeye çalışılmıştır (Özcan, 2005:56-58).

2003'te uygulanmaya başlayan ve Dublin Sözleşmesinin uygulanmasında tamamlayıcı bir unsur olan EURODAC, otomatik parmak izi tanıma sistemidir.¹⁸ Amacı, mülteci başvurusu yapanların ya da yasa dışı göçmenlerin parmak izlerinin karşılaştırılarak kimlik tespiti yapılmasına yönelik veri tabanının oluşturulmasıdır. Böylelikle üye ülkede iltica talebinde bulunup bulunmadığı anlaşılabilir. Parmak izlerinin önceden kayıt edildiği anlaşılırsa, iltica başvurusu yapan kişi daha önceden parmak izinin alındığı AB üye ülkesine geri gönderilir (Dinan, 2005:422).

Maastricht Antlaşmasıyla (The Maastricht Treaty), Avrupa Birliği'nde göç ve iltica konularında yeni bir dönem başlamıştır. Göç ve sığınma alanındaki parçalı gelişmeler kanun olarak ve sığınma konusunda kurumsallaşmaya gidilmiştir. Bu anlaşmayla üçüncü ülke kaynaklı göçmenlere yönelik politikalarda güvenlik, denetim ve sınırlama vurgusu ağırlık kazanmış ve bu konular üye devletler arasındaki işbirliğiyle de kurumsallaşmıştır (Dinan, 2005:479).

Maastricht'ten sonra yürürlüğe giren 1997 Amsterdam Antlaşması (The Amsterdam Treaty) ile AB göç ve iltica, dış sınırlar gibi konularda mevzuat çıkarma yetkisine sahip olmuştur. Hangi üye devletin iltica başvurusunda sorumlu olduğunun tespitini kolaylaştıracak yeni bir sistem oluşturulmasına karar verilmiştir (Ghanea, 2007:116). Günümüzde Avrupa Birliği, Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde hem maddi hem hukuk hem de usule ilişkin konularda düzenleme yapma şansına sahip tek bölgedir (Özcan, 2005:2).

2.5.3. Türkiye'de Mülteci Hareketine Yönelik Hukuki Düzenlemeler

Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara yönelik geniş kapsamlı ve ayrı bir yasa bulunmamaktadır. Bağlayıcılık bakımından ise, Türkiye'nin mülteci politikası daha çok İskân Kanunu, Vatandaşlık Kanunu, Pasaport Kanunu ve YİSHK genel maddelerine dayanmaktadır (Kirişçi,1996:7).

¹⁸ Automated Fingerprint Identification System, Kısaca: AFIS

Türkiye, sığınmacı politikasında 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Yasasını¹⁹ 2006'ya kadar temel almaktaydı (Babuş, 2006:278). Sığınmacılara yönelik Türkiye'deki hukuki düzenlemelerin ilki olan "İskân Kanunu", asıl olarak göçmenlerle ilgili mevzuatları düzenleme amacı taşımaktaydı. Benzer hususlarda sığınmacılara ilişkin hükümlere de yer verilmişti. İskân Kanunu'nun 3. madde'nin 3. fıkrası sığınmacıyı, "Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunlulukla geçici oturmak için sığınanlar" biçiminde tanımlamıştır (Madde 3).

İkinci düzenleme "Pasaport Kanunu"²⁰dur. 1950 tarihli ve 5682 sayılı kanunun 4. maddesinde mülteciler şu şekilde ifade edilmiştir: "Umumiyetle mültecilerin ve iskân hakkındaki mevzuat dışında olarak yurtdışında maksadı ile gelen yabancıların pasaportları olsun veya olmasın Türkiye'ye kabul edilmeleri İçişleri Bakanlığı'nın kararına bağlıdır." hükmünü içerir (Madde 4).

1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunda²¹, "Siyasi sebeplerle Türkiye'ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığı'nca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler." şeklinde ele alınmıştır (Madde 17).

Türkiye'nin mültecilere yönelik genel ve kapsamlı bir kanunu olmadığı için yukarıdaki kanunlar çerçevesinde ele alınmaya çalışılmıştır. Her üye ülkenin olduğu gibi Türkiye'nin de mültecilerle ilgili politikasını belirleyen yasal düzenlemeleri 1951 Cenevre Sözleşmesi²² ve 1967 Protokolüdür²³. Türkiye, coğrafi konumundan kaynaklanacak iltica hareketlerinin neden olduğu sorunları asgarî düzeye indirmek için uluslararası sözleşme ve belgeleri yürürlüğe koymuştur (Akbatır,1996:1-2).

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü

İHEB madde 14'teki temel insan hakkı sayılan "İltica Hakkı'na İlişkin Mülteciler Hukuk Statüsüne Dair BM Sözleşmesi" 1951 yılında Cenevre'de kabul edilmiştir. Bu

¹⁹ 14/6/1934 tarih 2510 sayılı İskan Kanunu (Resmi Gazete, 21/6/1934 Sayı: 2733).

²⁰ Pasaport Kanunu, Kanun No: 5682 (Resmi Gazete: 24/7/1950-7564).

²¹ YİSHK, 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı kanun (Resmi Gazete, 24/7/1950-7564).

²² Türkiye, Cenevre Sözleşmesine 29/8/1961 tarihli 359 sayılı Kanun ile taraf olmuştur.

²³ Türkiye, 1967 Protokolüne 25/9/1968 tarih 6/10733 Bakanlar Kurulu kararıyla taraf olmuştur.

sözleşme mültecilerin haklarının temel dayanağı olma özelliğine sahiptir (Kılıç, 2005:173-174). Türkiye 1951 Sözleşmesini, 1961 yılında 359 sayılı kanunla TBMM’nde onaylayarak kabul etmiştir (Ay, 2005:12). Cenevre Sözleşmesine imza atan 144 temsilci ülkeden biridir.

1967 protokolüne ise Türkiye, Bakanlar Kurulu’nun 1 Temmuz 1968 tarihli kararı ile katılmıştır. 1951 Sözleşmesine ilk taraf devletlerinden olan Türkiye, ibareyi “Avrupa’da meydana gelen olaylar nedeniyle” şeklinde anladığını ve kabul ettiğini ifade etmiştir. Böylece Türkiye 1951 Sözleşmesini ciddi bir ‘coğrafi sınırlama’ ile kabul etmiştir. Tanımdaki zaman sınırlamasının ortadan kaldırıldığı 1967 Protokolüne madde 1’de çekince koyma yasağı²⁴ bulunmakla birlikte, 1951 Sözleşmesi’ni coğrafi sınırlama ile kabul eden ülkelere madde 1 (3)²⁵ gereği bunu devam ettirebilme imkânı tanınmıştır

Türkiye’nin coğrafi sınırlamayı getirmesinin nedeni, Ortadoğu’daki komşularından gelen istikrarsız mülteci hareketlerine açık olması, Batı ülkeleri gibi sığınmacı ve yasadışı göçmenlerle dolmasından korkulması, Türkiye kendisini göçe açık bir ülke olarak tanımamasıdır (Kirişçi,1996:20). Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde coğrafi sınırlamanın²⁶ geçerli olmasından dolayı ‘mülteci’ statüsünden ziyade ‘sığınmacı’ bulunmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü coğrafi çekince nedeniyle Avrupa dışından gelenleri mülteci statüsü tanımaması bakımından Türkiye’nin yükümlülüğü olmaması, bu kişilerin sığınmacı olarak tanımlanmasını gerektirmiştir (Odman, 2008:184).

²⁴ İş bu Protokol bakımından, bu maddenin 3. fıkrasının uygulanması hali dışında, ‘mülteci’ terimi, Sözleşme’nin 1. maddesinin A 2 kısmında mevcut ‘1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve’ ve ‘söz konusu olaylar sonucunda’ ifadeleri metinden çıkarılmış addedilerek, Sözleşme’nin 1. maddesinde yer alan tanıma giren ‘herkes için’ anlamına gelecektir (1967 Protokolü, Madde 1 (B)2).

²⁵ İş bu Protokol, Sözleşme’ye Taraf Devletlerce, Sözleşme’nin madde 1 B (1) (a) hükmüne göre yapılan mevcut duyuruların, madde 1B (2) çerçevesinde genişletilmedikçe, bu Protokol bakımından da geçerli olması koşuluyla, Taraf Devletler, işbu Protokolü, hiçbir coğrafi sınırlama yapılmaksızın uygulayacaklardır (1967 Protokolü, Madde 1(3)). Türkiye de 1951 Sözleşmesi’ni 1B(2) çerçevesinde genişletmediği için ‘coğrafi sınırlama’ şartını devam ettirmiş, ‘mülteci’ statüsünü ‘herkes için’ uygulamayı kabul etmemiştir.

²⁶1951 Cenevre Sözleşmesini imzalayan Türkiye, sözleşmeyi coğrafi sınırlama şartıyla imzalamıştır. Coğrafi sınırlamayla, Türkiye yalnızca Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak tanımış, Avrupa dışından olanları mülteci olarak kabul etmemiştir.

İskân kanunu, Pasaport Kanunu ve Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanunu, 1951 Cenevre Sözleşmesi çerçevesinde konuyu uluslararası alanda açıklamaya yetmemektedir. Doğu, Balkanlar, Orta Avrupa ve Kafkaslarda meydana gelen olaylar doğrultusunda gelişen iltica, sığınma ve nüfus hareketleri bu konuları içeren bir düzenleme yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu yüzden 1994 Yönetmeliği yürürlüğe konulmuştur (Odman,1995:170-171).

2.5.2.1. 1994 Yönetmeliği

Türk hukukunda 1951 ve 1967 Sözleşmeleri dışında kalanlara, 1994 Sığınma Yönetmeliği²⁷²⁸, nin kabulüne kadar, Avrupa dışından gelen mülteci ve sığınmacıların statüsü ile ilgili düzenlemeler bulunmamaktadır (Kirişçi,1996:20). Bu yönetmelikle birlikte 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolünde ele alınan mültecilik tanımı da, Türkiye’nin coğrafi çekince şartı gözetilerek Türk ulusal mevzuatına ilk olarak 1994 yönetmeliğiyle yansımıştır (Madde 3).

Uluslararası sözleşmeler dışında, Türk hukukunda 1994 yılına kadar mültecilerin Türkiye’ye girişleri, ikametleri, iskânları, çalışmaları, sınır dışı edilmeleri gibi konuların yabancılar hukuku çerçevesinde değişik konuları içeren kanun, tüzük ve yönetmeliklerde uluslararası hukuk normları açısından yetersiz bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Ancak 1994 Yönetmeliği ile bu boşluk kısmen de olsa doldurulmuştur (Çelikel ve Gelgel, 2004: 20).

1988 yılından itibaren, iltica, sığınma ve nüfus hareketlerinin yoğunlaşması ve Türkiye’nin AB içinde yer alma çabaları ve bu konuda önemli adımlar atılmak istenmesinin sonucunda 1994 Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (Odman, 2008:183). 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü hükümleri uyarınca hazırlanmıştır (Madde 31).

²⁷ Yönetmeliğin tam adı için bkz. “Kısaltmalar Listesi”

²⁸ 1994 Yönetmeliği, Bakanlar Kurulu kararıyla 14.9.1994 tarih 94/6169 kararıyla kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 30.11.1994-22127).

Yönetmeliğin amacı, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında Türkiye'ye iltica eden veya başka ülkelere iltica üzere ikamet izni talep eden yabancılar ile topluca iltica veya sığınma amacıyla Türkiye'ye gelen yabancılarla uygulanacak usul ve esasların tespiti ile görevli kuruluşların belirlenmesidir (Madde 1).

Yönetmeliğin 3. maddesinde, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolündeki tanımlara sadık kalınarak tekrar tanımlanmıştır:

“Mülteci: Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,”

“Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade eder” (Madde 3).

Yönetmeliğin 5. maddesi olan, ‘Türkiye’ye yasal yollardan gelenler buldukları yer valiliklerine, yasal olmayan yollardan gelenler ise giriş yaptıkları yer valiliklerine en geç 5 gün içerisinde müracaat ederler’ hükmü uygulamada birçok soruna yol açmıştır. Sığınmacı olarak ülkeye giren bir kişinin ülke hukukunu bilmesi gerektiği varsayımı, hukukun iyi niyetle ve makul tarzda uygulanması prensibiyle bağdaşmadığından bu madde birçok hukukçu tarafından eleştirilmesine yol açmıştır.

Beş günlük süre 1994 Yönetmeliği’nin 1998’de değiştirilmesiyle on güne çıkartılmıştır. Bu kararın alınmasında ve Türkiye’nin sığınma hareketinde AİHM’nin etkisi söz konusudur. AİHM içtihadı Madde 3’e göre, sınır dışı edilen veya geri verilen

sığınmacının, AİHS'ne²⁹ taraf devletin bu kişiyi sınır dışı etmek veya geri göndermekten kaçınması zorunludur. "Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tâbi tutulamaz" (Madde 3).

AİHM, 3. madde ile yasaklanan muamelelere maruz kalma riski bulunan kişinin sözleşmeye taraf olan bir devlet tarafından, sözleşmeye taraf olmasa da üçüncü devlete verilmesini 3. maddenin ihlali olarak kabul etmektedir. Bu düşünceler yabancıların sınır dışı edilmesi veya sığınma halinde ya da siyasi sığınma isteyen kişinin ülkeye alınmayıp geri çevrilmesi durumlarında da geçerlidir (Tekin, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/madde3.htm>, Erişim Tarihi: 15.07.2010).

Türkiye aleyhine yapılan bu tür başvurulardan Jabari isimli bayan başvurucunun başvurusunu, mahkeme 11.07.2000 tarihinde karara bağlamıştır. İran vatandaşı olan Bayan Jabari, İran'da evli bir erkekle evlilik dışı bir ilişki yaşamıştır. Serbest kalan başvuru daha sonra sahte Kanada pasaportu ile Türkiye üzerinden Paris'e geçmiş ve burada Kanada'ya gitmek için uçağa binmek üzereyken pasaportunun sahte olduğu anlaşıl原因 Türkiye'ye geri gönderilmiştir. Van valiliğine başvurarak sığınma talebinde bulunmuştur. Valilik o tarihte 5 günlük süreyi kaçırdığı için başvuruyu kabul etmemiş ve sınır dışı etme kararı almıştır. İran'a gönderilmek üzereyken, başvuru, İran'da zina suçunu işlediğini ve bu suçun cezasının taşlanmak veya kamçılanmak olduğunu, hatta bu şekilde öldürülebileceğini belirterek BMMYK'nın Ankara şubesine başvurmuş ve kendisine "mülteci" statüsü verilmiştir. AİHM kesin karar verinceye kadar işlemin durdurulmasını Türkiye'den istemiştir. AİHM, başvuru İran'a gönderilmesi durumunda 3. maddenin ihlal edileceği kararını vermiştir. İltica talepleri için 5 gün olan süre, bu karardan sonra yönetmelikte değişiklik yapılarak 10 güne çıkarılmıştır (Bikirli, <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/madde3.htm>, Erişim Tarihi:15.05.2010). 2006 yılına kadar on günlük süre uygulanmıştır. 27.01.2006 tarih / 2006-9938 sayılı yönetmelik değişikliğiyle on günlük süre "makul" süre olarak değiştirilmiştir³⁰

²⁹ Türkiye AİHS'i 10 Mart 1954 tarihli ve 6366 sayılı yasayla onaylamıştır.

³⁰1994 Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik İçişleri Bakanlığı'nın 15/11/2005 tarihli ve 3127 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'nca 16/1/2006 tarihinde kararlaştırılmıştır (Resmi Gazete, 27 Ocak 2006-26062).

Ayrıca BMMYK Yürütme Komitesi'nin kararında:

“Sığınma arayan kişilerden sığınma taleplerini belirli bir zaman sınırlaması içinde sunmaları istenmekle birlikte, diğer resmi gerekliliklerin yerine getirilmemesi veya bu süreye uyulmaması, herhangi bir sığınma talebinin değerlendirmeye alınmamasına neden olmamalıdır.” hükmünü içermektedir (Madde 15(i)).

Yönetmeliğin 6. maddesinde yer alan “İltica ve ikamet izni talebi uygun görülmeyen yabancılar, İçişleri Bakanlığı'nın talimatı ile valilikler tarafından Türkiye'den çıkartılırlar.” ibaresi geri göndermeme (non-refoulement) ilkesine ters düşen bir durumdur. Mülteci hukuku ve ceza hukukunda, kişilerin kendi istekleri dışında geri gönderilmeleri durumunda yaşam ve özgürlüklerinin tehlikeye girebileceğinden dolayı geri gönderilmemeleri kabul edilmiştir. Bu kural, uluslararası korumanın ve insancıl hukukun temel dayanağını oluşturmaktadır (Odman, 2008:187-188). Sınır dışı etme işleminin, Cenevre Sözleşmesi'nin 33. maddesinde³¹ hükme bağlanan ve mültecilere sağlanan uluslararası korumanın temelini oluşturduğu belirtilen geri gönderme yasağına uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Buna göre, mültecilerin terk ederek geldikleri ülkeye, yani menşe ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilmeleri hâlinde, hayatları ve hakları bağlamında herhangi bir risk ortaya çıkmayacak olmalıdır (Madsen, 1980:53).

Yönetmeliğin 7. maddesi, Türkiye'ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica edenlerin özellikle barınma, iâşe, nakil, üçüncü ülkelere kabul, pasaport ve vize temini gibi hususlarda ilke olarak Dışişleri Bakanlığı aracılığı ile BMMYK'nın ve diğer uluslararası kuruluşların özellikle nakillerine ilişkin konularda da Uluslararası Göç Örgütü'nün işbirliğine değinilmiştir. 7. maddede BMMYK'nın rolünün açık olarak tanımlanmaması bir problem teşkil etmektedir.

Yönetmelik, İçişleri Bakanlığı'nı statü belirlemede en son karar alan organ olarak tanımaktadır. Karar verildikten sonra başvurusu kabul edilenler taşra kentlerine, hayatları için endişe duyanlar ve askeri geçmişi olanlar ise Yozgat'ta bulunan

³¹ Sözleşmede: “Hiçbir sözleşmeci Devlet, sığınan bir kimseyi ne yolla olursa olsun, ırkı, dini, uyrukluğu, özel bir toplumsal grup üyeliği ya da siyasal görüşünden ötürü yaşam ve özgürlüğünün tehdit altında bulunduğu ülkelere sınır dışı edemez ya da geri veremez.” (Madde 33).

misafirhaneye gönderilmektedir. Yönetmeliğin kabulü, statü belirlenmesi açısından BMMYK'nın yetkisini elinden alarak kontrolü artırma çabasıdır (Kirişçi, 1996:21).

Türk mevzuatının göç ve ilticaya yönelik dağınık yasaları ve bu alanda doğrudan herhangi bir yasanın bulunmaması sonucunda iltica ve sığınma prosedüründe görev ve sorumluluklar farklı birimler tarafından paylaşılmaktadır (Gümüş ve Kara, 2009:9).

2.5.2.2. Ulusal Eylem Planı

1994 yönetmeliğinin ardından Türkiye'nin AB'ne adaylığının kesinleşmesi üzerine Türkiye, AB süreçlerine uyumluluk göz önünde bulundurularak 2004'te 'İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı'na imza atmıştır.³²

Projenin temel hedefi Türkiye'nin iltica ve göç stratejisini AB mevzuatına uyumlaştırmaktır. Projenin uygulaması sırasında Türkiye'nin iltica, göç ve yabancılara ilişkin mevcut kurumsal yapı ve yasal mevzuatı hakkında değerlendirmeler yapılmış, boşluklar tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmalar sonucu tavsiyeler hazırlanmıştır. Bu tavsiyeleri eyleme dönüştürmek için Türkiye ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşların yetkililerinden oluşan bir 'İltica ve Göç Eylem Planı Görev Gücü' kurmuştur. Eylem Planı yürürlüğe konması gereken yasal düzenlemeleri, idari yapılanma, fiziki alt yapının tamamlanması için gereken yatırımları, alınması gereken önlemleri ve tedbirleri kapsamaktadır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005: 7-8).

2012 yılına kadar kapsamlı şekilde hazırlanacak olan iltica ve yabancılar kanunlarıyla Türk mevzuatı, AB mevzuatı ile uyumlu hale getirilecek, aynı zamanda da farklı yasalarda dağınık bir şekilde yer alan göç ve ilticaya ilişkin hükümler bir araya toplanarak daha etkili yasal bir çerçeve oluşturulacaktır (Ulusal Eylem Planı, 2004: 49).

Kirişçi'ye göre (2009:3) bu mevzuat, Türkiye ve AB etrafındaki ülkeleri sıkıntıya sokmaktadır. Bu mevzuatla 'Kale Avrupası' yaratılmaya çalışılmıştır. Mevzuatla

³² Ulusal Eylem Planı, İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından B.5.1. EGM.0.13.03.02 sayılı, 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla yayınlanmıştır.

birlikte hem Avrupa'ya sığınmacı akınlarını engellenmeye hem de AB'ne komşu ülkelerdeki sığınmacı yığınlarının önünün kesilmesine neden olmaktadır.

Avrupa Birliği'ne katılım doğrultusunda mevzuat yükümlülüğüne cevaben Türkiye 2001 yılında "Katılım Ortaklığı" belgesini imzalamıştır³³. 2003 yılında ise bu belgeyi revize ederek AB mevzuatının benimsenmesi için bir program takip etmektedir. Bu belgede 1951 Sözleşmesinde geçen coğrafi sınırlamanın kaldırılması için ilgili çalışmalara başlanması, sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve kararlaştırılması, sistemin güçlendirilmesi, mülteciler ve sığınmacılar için konaklama birimleri ve sosyal destek sağlanması konularına yer verilmiştir. Projenin hedefi, Türkiye'nin AB mevzuatına uyum sağlamasıdır (Ay, 2005:12).

Projenin en önemli maddelerinden biri 1951 Cenevre Sözleşmesinden itibaren uygulanan coğrafi sınırlandırmanın kaldırılması hükmüdür. Türkiye katılım aşamasında Türkiye'ye doğudan bir mülteci akımını teşvik etmeyecek şekilde gerekli mevzuat ve altyapı değişikliklerinin gerçekleştirilmesi, AB ülkelerinin külfet paylaşımı konusunda gerekli hassasiyeti göstermeleri olarak belirtilmiştir (Ulusal Eylem Planı, 2003: 47).

Ulusal Eylem Planına göre, Türkiye'nin coğrafi konumu göz önünde bulundurularak ağır bir ekonomik yükün altına gireceğini düşündüğünden 'külfet paylaşımı' olursa eğer –hem AB, gerekirse BM tarafından- coğrafi sınırlamasını kaldıracağını belirtmiştir. Fakat Türkiye AB'ye tam olarak kabul edilmedikçe de coğrafi sınırlamanın haklı nedenlerden ötürü kaldırmayacağını da eklemiştir (Kılıç, 2005:191).

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım müzakerelerinin tamamlanmasına paralellik arz edecek şekilde yukarıda belirtilen projelerin ve koşulların tamamlanmasının ardından coğrafi kısıtlamanın kaldırılmasına yönelik bir önerinin muhtemelen 2012 yılında TBMM'ne sevk edilmesi öngörülmektedir (Ulusal Eylem Planı, 2003: 49).

³³Katılım Ortaklığı'nın tam adı: Türkiye'nin Katılımı İçin Ortaklık İlkeleri, Öncelikleri, Ara hedefleri ve Koşulları. 19 Mart 2001 tarihli ve 2001/ 235 sayılı Bakanlar Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir (Resmi Gazete, 24 Mart 2001- 24353).

2.5.2.3.Uygulama Talimatı

Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 2006 yılında sığınmacıların uluslararası ve yerel düzenlemelere uygun usul ve esasların belirlenmesi için genelge yürürlüğe girmiştir³⁴. Bu genelgeyle birlikte sığınmacıların başvuru sürelerine değinildiği, uydu kentlerdeki hak ve hizmetlerinin yer aldığı geniş kapsamlı bir genelgedir. Talimatın ilk 18 maddesi Türkiye'ye sığınan sığınmacının giriş yapmasında izlenecek esaslar, sığınmacılarla görevli personelin istihdamı, mülakat koşulları gibi sığınmacının bir uydu kente sığınana kadar olan prosedürüne yer verilmiştir (Madde 1-18). Talimatın 19. maddesi ise sığınmacının, uydu kentlerdeki olanakları açısından önem taşımaktadır. Madde 19'da uydu kentteki sağlık hizmetleri, çalışma izni ve eğitim olanağı ele alınmıştır. "Uydu kentlerdeki sağlık giderleri kişinin kendisine aittir (Madde 19).", Çalışma hakkı ile ilgili olarak; 1951 Sözleşmesine göre,

"Taraflar Devletler, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden her mülteciye ücretli bir meslekte çalışma hakkı bakımından aynı şartlar içinde yabancı bir memleketin vatandaşına uyguladıkları en müsait muameleyi uygulayacaklardır."

En az altı ay ikamet tezkeresi düzenlenmiş sığınmacıya çalışma izni yasayla verilmiştir (Madde 19). Eğitim olanaklarında ise 6–14 yaş arasındaki çocuklara eğitim mecburi kılınmıştır. Çocuklar belirlenen bir pilot okulda sığınmacıların bütünleşme doğrultusunda eğitim almalarının esas olduğu vurgulanmıştır (Madde 19).

Türkiye'de sığınma hareketine yönelik temel hukuki düzenlemelere yukarıda yer verilmiştir. Türkiye'de sığınmacılara yönelik başka yasalar da bulunmaktadır. Bu yasalardan biri Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği'dir³⁵ Yönetmelik, Türkiye'ye sığınan sığınmacıların barınma ve diğer masraflarının karşılanmasına yönelik hazırlanmıştır. Misafirhanelerde kalan mülteciler, bir uydu kente veya başka bir ülkeye gitmek üzere vizesi temin edilinceye kadar konaklaması sağlanır (Madde 16). Türkiye'de mültecilerin ihtiyacını karşılayabilecek 'mülteci misafirhanesi' bulunmasa da mevcut mülteci misafirhanesi sadece Yozgat'ta bulunmaktadır (HYD, 2007:2).

³⁴ Uygulama Talimatı veya 57 Sayılı Genelge, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 57 sayılı ve 22 Haziran 2006 tarihli genelgesi.

³⁵ Mülteci Misafirhaneleri Yönetmeliği (Resmi Gazete 29.4.1983-18032).

Ayrıca 2010 yılında sığınmacılara yönelik önemli bir gelişme yaşanmıştır. Türkiye, AB müktesebatına uyum sürecinde ‘İltica Yasası’ çıkartmak üzere çalışmalar yürütmeye başlamıştır. İltica yasasına yönelik oluşturulan taslak, mevcut uluslararası standartlar ve AB iltica hukukunun Türkiye’ye uygun şekilde düzenlenmesi öngörülmüştür (Türkiye Mülteci Hakları Komisyonu, 2010:1-2). Henüz mevcut ‘İltica Yasası’ bulunmayan Türkiye için yürütülen ‘İltica Kanunu Taslak Çalışması’ mülteciler adına önemli bir gelişmedir.

2.6. Günümüzde Mülteci Hareketinin Evrensel ve Yerel Boyutu

2.6.1. Mülteci Hareketinin Evrensel boyutu

Modern göç olgusunu karakterize eden göç türleri içinde mülteci ve sığınmacılar en incinebilir durumda olan, başka bir yerde sığınak bulmaya çalışan, belirsizlikler içinde insan hakları ihlallerine karşı korunmaya en çok gereksinimi olan gruplardır (Buz, 2004:27). BMMYK³⁶ verilerine göre (BMMYK,2008:2), 15.2 milyonu mülteci, 827.000’i sığınmacı ve 26 milyonu yerinden edilmiş olmak üzere dünya genelinde toplamda 42 milyon kişi mevcuttur Bu rakamın %49’u kadınlar, % 44’u ise 18 yaşını doldurmamış çocuklardır (A.g.e.: 2).

Tablo 1. Mülteci/Sığınmacı/Yerinden Edilmişlerin Yaş ve Cinsiyet Dağılımı

Yaş	Kadın %	Erkek %
0-4	5	5
5-11	9	10
12-17	7	8
18-59	24	28
60+	2	2

Kaynak:UNCHR, 2009:14

³⁶BMMYK’nın elinde bulunan son ayrıntılı veriler 16 Haziran 2009 yılında yayınlanmıştır. Araştırmada 2008 yılı sonu mülteci verileri esas alınmıştır.

Şüphesiz mültecilik olgusundan en çok etkilenen kesim kadın ve çocuklardır. Mülteci kadın ve çocukların yaşadıkları sorunlar, kendine has karakteristik özellikler gösterir. İncinebilir grupta yer almalarından dolayı fiziksel, ruhsal ve zihinsel özellikleri bakımından diğer gruptaki mültecilerden farklılıklar göstermektedirler. Mülteci kadınlar, daha çok cinsiyet temelli sorunlar yaşarlar. Mülteci çocuklar ise yaşları, fiziksel durumları (kendilerini koruyamamaları) ve gelişim gösterdikleri aşama nedeni ile çeşitli sorunlar yaşamaktadırlar. Bu yüzden de mülteci kadın ve çocuklar ‘hassas grup’ olarak nitelendirilirler. Aslında mültecileri korumaya yönelik oluşturulan uluslararası metinlerde kadın ve erkeklerin hakları bir tutulmuş olsa da kadınlar ve kız çocukları, cinsel zulüm ve işkenceye maruz bırakıldıklarından yardım ve koruma konusunda öncelik taşırlar.

Kadın mülteci ve sığınmacılar yaşam koşulları, ailelerin üzerindeki baskı ve destek ağlarından yoksun olduklarından daha fazla riskle karşı karşıyadır. Dil sorunları, sosyal ve mali güçlükler, sığınılan ülkede kalışlarının tehlikeye girme olasılığı veya düzensiz statülerinin anlaşılacağı korkusuyla koruma istemeye isteksizlikleri, çok daha fazla riske girmelerine neden olan diğer etkenlerdir. Mülteci kadınların cinsel istismar ve tacizin yanı sıra insan kaçakçılığı ve küresel seks endüstrisi gibi suçlara maruz kalma riskleri çok yüksektir. Dil engeli veya sosyal engeller gibi etkenler mülteci kadın grubunun bu tür suçları bildirmelerini olanaksız hale getirir (BMMYK, 2008:30).

Cinsiyet faktöründe önem taşıyan bir diğer sorun ise eşcinselliktir. Özellikle kapalı toplumlar için eşcinsellik tabu olduğundan dolayı bu bireyler toplumda kabul görmemektedirler. Bu yüzden de çoğu eşcinsel, ülkelerinde işkence görme tehlikesine karşı, başka bir ülkeye sığınma ihtiyacı duymaktadır.³⁷ Fakat durum eşcinsellerin

³⁷ 2009 yılının başlarında, İnsan Hakları İzleme Örgütü’nün raporu doğrultusunda Irak’ta yaşayan 50 eşcinsel ile görüşmeler yapılmıştır. Buna göre, eşcinseller ülkede tehdit altında yaşamaktadır. Öyle ki Mehdi ordusunun milisleri tarafından haklarında öldürme kampanyası yürütülmektedir. BMMYK yetkilisi, Irak’ta cinayete kurban giden eşcinsel sayısının yüzlerle ifade edildiğini belirtmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü Iraklı eşcinsellerin mülteci olarak kabul edilmesini BMMYK’ya bildirmiştir (<http://bianet.org>, Erişim Tarihi:20 Nisan 2010).

mülteci olarak kabul görmesiyle kalmamaktadır. Sığındıkları ülkeler de eşcinseller açısından sıkıntı teşkil edebilmektedir.³⁸

Vurgulanması gereken nokta, mültecilerin sadece ekonomiye dayalı göç etmedikleridir. Ekonomik faktörler de bir etken olmasına karşın temel nedenler can güvenliğinin risk taşınması, baskı ve zulümdür. Bu yüzden ekonomik temelli olmayan zorunlu göç hareketleri yaşam kalitesini artırmak ve hayatta kalmak amacıyla yapılmakta ve herhangi bir ön koşulu da bulunmamaktadır.³⁹

Dünya çapında okuryazarlığın en düşük olduğu bölge Afrika'dır (Aktan, <http://www.canaktan.org>, Erişim Tarihi:03.04.2010). Özellikle Ortadoğu ülkelerinden zorunlu göç edenlerin eğitim durumları görece daha iyi olmakla birlikte, Afrika'dan göç edenler genelde daha alt eğitim seviyesine sahiptir. Afrika'da eğitim koşulları yeterli değildir. Okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %90'larla ifade edilmektedir. Buna rağmen Irak'ta durum biraz daha karmaşıktır. İşgalin ardından yürütülen yeniden yapılandırma çalışmalarında en önemli rolü oynaması beklenen eğitimli kişiler, kendilerini hedef alan saldırılardan dolayı ülkelerini terk etmek zorunda kalmışlardır.⁴⁰

Mültecilik, özellikle sığınılan ülkelerdeki toplumlar için olumsuz çağrışımlar yaratmaktadır. Bu çağrışımlardan biri mültecilerin suçlu olarak buldukları ülkelere tasfiye edildikleri için mülteci durumuna düştükleri önyargısıdır. Oysa mülteciler, suçlu değil aksine mağdur durumunda buldukları için ülkelere kaçmak zorunda kalanlardır. Bu durum 1951 Cenevre Sözleşmesinde de belirtilmiştir.

³⁸ Uluslararası Af Örgütü'nün, Meclis İnsan Hakları Komisyonu'na sunduğu raporda, muhafazakâr illere gönderilen eşcinsellerin yaşadıkları sıkıntılara dikkat çekilmiştir. Cinsel zulüm ve işkenceden kaçan eşcinsellerin can güvenlikleri için Türkiye'ye sığındıklarını, fakat gönderildikleri 27 uyu kentten tutucu olmasından dolayı aynı olaylara maruz bırakıldıkları vurgulanmıştır ("Eşcinsel Mülteciler Tutucu Kentlere.", Sabah Gazetesi, 09.05.2009).

³⁹ Örneğin, Gine'li bir profesör, can güvenliğinin tehlikede olmasından dolayı Türkiye'ye sığınmış ve bir uyu kentte temizlik görevlisi olarak yaşamını sürdürmektedir ("O Aslında Bir Profesör!", Hürriyet Gazetesi, 09.07.2009).

⁴⁰ Saddam Hüseyin'in devrilmesinin ardından ülkelere dönenlerden 105 akademisyen ve 311 öğretmen öldürülmüştür. Ülkenin beyin tabakasını yok etmeye yönelik bilinçli bir operasyonun olduğunu düşünen mülteciler Ürdün, Mısır ve Suriye başta olmak üzere komşu ülkelere kaçmak zorunda kalmıştır ("Irak'ta Namlular Eğitimli Beyinleri Hedef Alıyor.", Zaman Gazetesi, 25.03.2006).

“A. Barışa ve insanlığa karşı işlenen suçları hükme bağlamak üzere hazırlanan Uluslararası belgelerde tanımlandığı üzere barışa karşı bir suç işlediği, savaş suçlusunu olduğu ya da insanlığa karşı suç işlediği;

B. Sığındığı ülkeye kabulünden önce bu ülkenin dışında, siyasal olmayan ağır bir genel suç işlediği;

C. Birleşmiş Milletlerin amaçları ve ilkelerine aykırı davranışlardan ötürü suçlu olduğu yolunda, hakkında ciddi gerekçeler bulunan bir kimseye uygulanmaz” (Madde F).

Genel kanının aksine suç işlemiş olmak mültecilik statüsünün kazanılması değil kaybedilmesine yol açmaktadır.

Psikososyal açıdan mültecilik, zorlu ve geleceği belirsizlikler içeren bir yaşamı ifade eder. Mültecileri ülkelerinden göç etmeye zorlayan nedenler, çoklu travmaların görülmesine sebep olabilir. Bu çoklu travmalarla beraber gelinen ülkedeki yaşam koşulları, sığınma politikası ve insan haklarına verilen değer, mültecilerin kaderini tayin etmede önemli unsurlar olarak rol alırlar. Mülteciler genellikle geldikleri ülkede travmalar nedeni ile ihtiyaç duydukları psikososyal destek yerine ülkedeki kötü yaşam koşulları içinde çaresiz bırakılmaktadırlar. Üstelik gelinen ülkede mültecilerin kendi ayakları üzerinde durmalarına yardımcı olacak ve sosyal işlevselliklerini harekete geçirecek olan çalışma hakkı genellikle verilmemektedir. Bazı ülkelerde var olan olumsuz koşulları iyileştirmek adına mülteci kabul merkezleri kurulmuştur. Mültecilerin bulunduğu merkezler, ülkesinde veya ülkesi dışında zulme maruz kalmış travmatik durumda bulunan kişilere yönelik hizmet sunmaktadır (Giffard, 2001:60).

2.6.1.1. Mülteci Veren Ülkeler

Kronik mülteci krizinin en büyük sebebi politik ve güvenlikle ilgili olmasıdır (Milner, 2005:14). Dünyanın en çok mülteci veren ülkeleri Afganistan, Irak, Burundi, Sierra-Lyon, Liberya, Myanmar, Somali ve Sudan’dır. Bu ülkeler hükümet politikalarının çelişkilerinden dolayı dünya çapında mülteci nüfusunun 2/3 oranını oluşturmaktadır.

Tablo 2. En Yoğun Mülteci Veren Ülkeler

Ülkeler	Sığınmacı	Mülteci
Afganistan	23.179	4.700.000
Irak	25,675	1.903.519
Burundi	6,645	281,592
Sierra-Lyon	2,623	32,536
Kongo	36,278	367,995
Sudan	18,080	419,248
Somali	20,543	561,154
Mynmar	22,338	184,413
Angola	741	171,393
Ruanda	6,108	72,530
<i>Liberya</i>	<i>2,394</i>	<i>75,213</i>

Kaynak: UNHCR, Ocak 2009

Afganlar dünya çapındaki 4 mülteci den birini oluşturmaktadır ve 69 farklı ülkede sığınmacı durumundadırlar. UNRWA'ya kayıtlı Filistinli mülteci sayısı 4.7 milyondur (<http://www.unrwa.org>, Erişim tarihi:22.03.2010). Bu sayının 1/3 oranı yaklaşık 1.4 milyonu Ürdün, Lübnan, Suriye, Gazze, Batı Şeria ve Kudüs'teki 58 mülteci kampında yaşamaktadır (<http://www.unrwa.org>, Erişim Tarihi: 22.03.2010).

Irak, dünyanın en çok mülteci veren 2. ülkesidir (1.903.519). Ayrıca ülkesinde yerinden edilmiş kişi sayısı da yüksektir (2.647.251) (<http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486426>, Erişim Tarihi: 22.03.2010).

Afrika'da sınırlar arası ve kabileler arası savaşlardan dolayı dünya çapında 2,1 milyon Afrikalı mülteci bulunmaktadır. Burundi (95.400), Güney Sudan (90.100), Kongo (54.000), Angola (13.100), Somali (561.000), Sudan (419.000), (374.000), ve Kongo (368.000) (<http://www.unhcr.org/4a2fd52412d.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2010).

2.6.1.2. Mülteci Kabul Eden Ülkeler

Mülteciler, kaçtıkları ülkelere komşu olan ülkelere sığınır. Dünyanın en çok mülteci nüfusu olan Afganlar en çok Pakistan’da bulunmaktadır. Bu yüzden Pakistan 2 milyona yaklaşan sayısı ile en çok mülteci bulunduran ülkedir (BMMYK, 2009:2).

İraklılar ise yine kendilerine komşu ülkelere sığınmaktadırlar. Pakistan’ın ardından en çok mülteci kabul eden ülke de Irak’a yakınlığından dolayı Suriye’dir (1,1 milyon). Irak’tan mülteci durumunda bulunanlar daha çok Suriye ve Ürdün’de yaşamaktadırlar. Dünyanın en çok mültecisi bulunan 3. ülkesi ise İran’dır (980 bin).İran, Afganistan ve Iraklı mültecilere ev sahipliği yapmaktadır (<http://www.unhcr.org>, Erişim Tarihi: 23.03.2010). Çad’da ise merkez Afrika ülkesi ve Sudan’dan gelen mülteciler, Tanzanya’da Burundi ve Kongolu mülteciler yoğunur. Kenya ise Somalili mültecilere ev sahipliği yapmaktadır (BMMYK, 2009:8).

Tablo 3. En Yoğun Mülteci/Sığınmacı Barındıran Ülkeler

Ülkeler	2008 sonu
Pakistan	1.780.000
Suriye	1.105.700
İran	980.100
Almanya	582.700
Ürdün	500.400
Çad	330.500
Tanzanya	321.900
Kenya	320.600
Çin	301.000
Birleşik Krallık	292.100

Kaynak: UNCHR, 2008

Tablo 3'te görüldüğü gibi gelişmiş ülkeler en yoğun mülteci bulunduran ülkeler arasında yer almamaktadır. Bunun başat nedeni, dünyadaki mültecilerin büyük çoğunluğunun sorunlu bölgelere yakın üçüncü dünya ülkelerinde yaşıyor olmasıdır. BMMYK'nın 1992 raporuna göre (Danış,2004:3), mülteciler AB'ye üye ülkelerin sadece %7'sinde, Avrupa genelinde ise yalnızca %23'ünde yaşamaktadır.

2.6.1.3. Gelişmiş Ülkelerde Mülteci Hareketi

2008 sonunda gelişmiş ülkelerde 8,4 milyon mülteci mevcuttur. Mülteciler en çok 24 endüstrileşmiş ülkede bulunmaktadır (<http://www.unhcr.org/4a01417d6.html>, Erişim tarihi 22.03.2010).

Tablo 4. -En Yoğun Mülteci/ Sığınmacı Barındıran Gelişmiş Ülkeler

Gelişmiş Ülkeler	Sığınmacı	Mülteci
A.B.D	69,228	279,548
Birleşik Krallık	14,400	292,097
Fransa	33,703	160,017
Almanya	33,295	582,735
Yunanistan	38,061	2,164
İsveç	24,099	77,038
İsviçre	17,163	46,132
İtalya	-	47,061
Kanada	54,202	173,651
Hollanda	9,743	77,600
Avusturya	36,693	37,557
Avustralya	2,159	20,919

Kaynak: UNHCR, Ocak 2009

Son dönemde 38 Avrupa ülkesine, Amerika, Kanada, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kore'ye toplam 185 bin iltica talebinde bulunulması için dosya açılmıştır (<http://www.unhcr.org/4adf12516.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2010). 2008 yılı sonunda en çok sığınma başvurusu AB üye ülkelerinin yanı sıra Türkiye, Avustralya, Kanada, ABD, Japonya, Yeni Zelanda, İsviçre, Kore gibi 44 sanayileşmiş ülkeye yapılmıştır (BMMYK,2009:2).

Tablo 5. Sığınma Başvurusu Yapılan Gelişmiş Ülkeler

Ülkeler	Sığınmacı Sayısı
Kanada	36.895
ABD	35.479
İtalya	31.164
Fransa	35.164
Almanya	21.371
İsveç	24.353
Yunanistan	19.884
İsviçre	15.178
Norveç	14.431
Avusturya	12.841
Türkiye	12.981
Belçika	12.252

Kaynak:UNHCR,2009

BMMYK 2008 istatistik raporu Iraklıların Almanya, Hollanda, İsveç ve komşusu olan Türkiye'ye; Afganlar Birleşik Krallık veya Norveç'e; Somalilerin ise Hollanda, İtalya ve İsveç'e sığınma talebinde bulunduğunu göstermiştir (UNHCR stats show Iraqis, Afghans and Somalis topping list of asylum-seekers in industrialized world, <http://www.unhcr.org/4adf12516.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2010).

2.6.2. Mülteci Hareketinin Yerel Boyutu

Türkiye, iltica talebinde bulunulan 44 endüstri ülkesinden biridir (12.981). Ülkeye başvuruların fazla olmasının nedeninin coğrafi konumundan kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye'ye 40 farklı ülkeden mülteci ve sığınmacı gelmektedir. En yoğun sığınmacı gelen ülkeler: Afganistan, Somali, Irak ve İran'dır (<http://www.unhcr.org>, Erişim Tarihi:22.03.2010).

Tablo 6. 2008 Yılı Türkiye'de Bulunan ve Ayrılan Mültecilerin/ Sığınmacıların Sayıları

Türkiye	Sığınmacı	Mülteci
Türkiye'de bulunan	7.117	11.103
Türkiye'den ayrılan	8.538	214.378

Kaynak:UNHCR,Ocak 2009

Türkiye, jeopolitik konum itibariyle özellikle sorunlu bölgelere yakınlığından dolayı, mülteci ve sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye özellikle 1980 yılından itibaren, transit göç ülkesi haline gelmiştir. İltica edenlerin büyük çoğunluğunu Irak, İran, Afganistan'dan gelenler oluşturmaktadır. Son yıllarda ise Afrika ülkelerinden gelen ve Türkiye'yi bir nevi köprü gibi kullanılarak, Amerika ve Avrupa'ya geçmeye çalışan insanların sayılarında artış olduğu söylenebilir. BMMYK'nın Ocak 2010 verilerine göre; Türkiye'de toplam 11 bin 103 mülteci, 7,117 de mülteci statüsü almak için talepleri değerlendirilen sığınmacı bulunmaktadır (<http://www.unhcr.org>, 17 Mart 2010). Yaklaşık 40 ülkeden başvuran mülteci arasında özellikle iki komşu ülke, Irak ve İran başta gelmektedir (<http://www.unhcr.org>, Erişim Tarihi:17 Mart 2010).⁴¹ Türkiye'den sığınma talebinde bulunanlara bakıldığında, sığınma talebinde bulunanların toplam sayısı 9 bin 810'u bulunmakta ve bunların 3'te birini Afganlar oluşturmaktadır. 3 bin 480 Afgan Türkiye'ye sığınma başvurusunda bulunurken, Afganları, İranlılar izlemektedir. 2 bin 860 İran vatandaşı Türkiye'den sığınma taleplerinin kabul görmesini beklemektedir (<http://www.unhcr.org>, Erişim Tarihi: 17 Mart 2010).

⁴¹ Toplam 7 bin 230 Iraklı mülteci, Türkiye'deki tüm mülteci yarısından fazlasını oluşturmaktadır. İkinci bu grubu ise 2 bin 230 kişi ile İranlılar izlemektedir. Ayrıca 370 Afganistan vatandaşı da Türkiye'de mülteci konumundadır.

Türkiye'ye gelenler, Türk hukukunda mülteci-sığınmacı ayırımına tâbi tutulan ikili bir sınıflandırma içinde yer almaktadır. Mülteciler bakımından, Türk hukukunda uluslararası nitelikli ana kaynak kabul edilen Cenevre Sözleşmesi bağlamında, kendilerine mülteci statüsü verilebilecek olan Avrupa kaynaklı iltica hareketleri sonucunda Türkiye'ye sığınan mülteciler, birinci grup içinde yer alırlar. Sözleşme kapsamındaki mülteciler, Avrupa'dan iltica edenleri kapsamaktadır. İkinci grupta yer alanlar ise, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü gereğince konulan coğrafi çekince nedeniyle, Türk hukukunda kendilerine mülteci statüsü verilemeyen kişilerdir. Bunlar, Türkiye'ye Avrupa dışındaki ülkelerden gelmekte ve Türkiye'de sığınmacı olarak geçici süreliğine bulunmaktadır. Bununla birlikte, sığınmacı olarak kabul edilenler, insanî sebepler göz önüne alınmak suretiyle, üçüncü bir ülkeye gönderilinceye kadar uluslararası koruma altında bulundurulmaktadır (Ay, 2004:65).

Türkiye'de mültecilerin korunması ve onların durumlarına ilişkin çözüm bulunması açısından iki temel statü bulunmaktadır. Bu statü durumu ise ülkenin temel problemlerinden biridir. BMMYK Ankara Ofisi mülteci statüsünün alınması için Avrupalı olmayan mültecilere çözüm arar. Türk yetkilileri ise geçici ikamet ve oturma izni verir. Cenevre Sözleşmesinin asıl dayanağı, Türkiye'nin coğrafi sınırlamadan ötürü sadece Avrupa'dan gelen kişilerin 'mülteci' kabul edilebileceğine dayanmaktadır. Avrupa dışından gelenler ise 'mülteci' olarak sayılmamaktadır. Avrupa'dan gelmeyip Türkiye'ye sığınanlara, mülteci statüsü yerine 'sığınmacı' statüsü verilmektedir (Latif, 2002:26).

1980'lerde Humeyni'nin rejiminden kaçan çok sayıda İranlının gelişiyile birlikte pragmatist ve esnekliğe dayalı bir politika kabul edilmiştir. Bu düzenleme pasaportları ve maddi durumları elverişli olanların ülkeye giriş çıkışlarını kolaylaştırıp sığınma taleplerinde bulunmalarına dayanmaktadır. İran'dan gelenlerin pasaportlarıyla mülteci statüsü olmadan kalmalarına izin verilmiştir. Böylece birçok İranlının Türkiye üzerinden Avrupa'ya geçmesine izin verilmiştir. Türkiye'nin İran hükümetiyle kriz yaşamak istememesinin üzerine BMMYK ile Türk yetkilileri arasında çalışma ilişkisi gelişmiştir. Birçok kişi BMMYK üzerinden mülteci statüsü almaya hak kazanmış, Türkiye'de geçici olarak ikametlerine izin verilmiştir. 1980 sonrası dönemde İran'ın

yanı sıra Sudan, Sri-Lanka, Somali, Tunus ve Irak'tan gelenler de bu imkândan yararlanmışlardır. Türkiye'nin sığınma politikası, gelenlerin ülkede sürekli kalamayacağı varsayımına dayanmaktadır. BMMYK'dan beklenen ise, mülteci olarak tanınanları üçüncü ülkelere yerleştirmek, mülteci statüsü alamayanların da ülkeyi terk etmelerini sağlamaktır. Ülkeye girenlerin yetkili makamlara başvurmayıp⁴² BMMYK tarafından mülteci statüsü alması, Hükümet ile BMMYK arasında fikir ayrılıklarına yol açmıştır. 1990'larla birlikte uzak ülkelere gelenlerin sayısındaki artış BMMYK ile sığınmacı statüsünün kimlere verileceği ile ilgili görüş ayrılıklarının ağırlık kazanmasında rol oynamıştır. Böylece çalışma ilişkisi sona ermiş, 1994'te Türkiye bir yönetmelik hazırlayarak statü belirleme işlemlerini kendi üzerinden yürürlüğe koymuştur (Kirişçi,1996: 6-8). 1994 Yönetmeliği öncesi başvuru kabulü, statü belirleme ve üçüncü ülkeye yerleştirme işlemlerinin sorumluluğu BMMYK'ya ait olmuştur. Yönetmelik ile uygulama iki aşamalı statü belirlemeyi yaratmıştır. İlk olarak Türk yetkilileri gelenlerin 'sığınmacı' sayılıp sayılmayacaklarına karar vermekte, ardından BMMYK tarafından başvuruları değerlendirilmektedir. BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edildiği takdirde kişiye yerleştirilebileceği üçüncü bir ülke aranmaktadır (A.g.e.:16).

Türkiye'ye gelip 1 aydan fazla kalacak olan yabancıların, yetkili makamlara başvuru yaparak ikamet izni almaları gerekmektedir (Çelikel ve Gelgel, 2009:89). Türkiye, kendisinden iltica talebinde bulunan ya da başka bir ülkeye iltica etmek üzere ikamet izni talep eden sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar 1994 Yönetmeliği esasları çerçevesinde geçici ikamet izni vermektedir (Kantarcıoğlu, 2004:73).

Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından sığınanlara coğrafi sınırlamadan dolayı sadece üçüncü ülkelere geçiş olanağı sağlamaktadır. Bu geçiş olanağını sağlayan kurum ise BMMYK'dır. Türkiye'ye sığınmış sığınmacılara uluslararası alanda 'mülteci' statüsü veren tek kurumdur. T.C. ve BMMYK sığınmacılara yönelik olarak yasal prosedürler açısından birbirlerinden ayrı 2 farklı dosya açarlar. BMMYK'nın açtığı dosya kişinin uluslararası alanda 'mülteci' sıfatını alması için açılmıştır. T.C.'nin açtığı dosya ise o

⁴² BMMYK'da mülteci statüsünde olup Türk polisindeki statülerini düzeltmeyenler.

kişinin ülkede bulunmasını sağlayacak temel kırtasiyeleri⁴³ içerir (Yabancılar Şube Müdürlüğü polisi ile yüz yüze görüşme, 24 Eylül 2008).

İltica ve sığınma başvuruları ile ilgili işlemler yerel düzeyde valilikler bünyesinde bulunan Yabancılar Şube Müdürlüğü, merkezde ise İçişleri Bakanlığı bünyesinde Emniyet Genel Müdürlüğü'ne bağlı Yabancılar Hudut İltica Daire Başkanlığı tarafından yürütülmektedir. BMMYK da -Türkiye'nin coğrafi kısıtlamasını devam ettirmesinden ötürü- statü belirleme işlemlerini yürütmektedir. Ayrıca mülteci ve sığınmacılar için Avrupa dışından sığınma talep eden yabancıların iltica prosedürüne alınmaları ve üçüncü ülkeye yerleştirilmeleri görevini üstlenmiştir (Çiçekli, 2009:155-156).

Avrupa ülkeleri dışından Türkiye'ye sığınma talebinde bulunanlar, 'mültecilik' statüsünün uluslararası hukuk nezdinde tanınması için BMMYK'ya, Türkiye'de yasal olarak bulunabilmek ve Türkiye'nin geçici sığınma korumasından yararlanması açısından da polise başvurmaları gerekmektedir. Türkiye'nin 'Avrupa dışından gelenler' için uzun süreli koruma sağlaması mümkün değildir. BMMYK başvurusuna paralel olarak Türkiye'de yasal olarak yararlanmak ve sosyal yardımlardan yararlanmak için Türk hükümetinin belirleyeceği bir uydu kentte ikamet etmeleri gerekmektedir (Türkiye'de Mültecilik ve Sığınma Başvurusu Bilgi Broşürü, 2007:3-4).

Türkiye Devleti'nin yasaları gereği, Avrupa dışından bir ülkeden gelip 'mültecilik' iddiasında bulunan kişilerin, BMMYK'ya yaptıkları başvuru sonuçlanana dek geçici olarak Türkiye'de kalabilmek için T.C.'ye geçici sığınma başvurusu yapmaları gerekir. Geçici sığınma başvurusundan sonra Türk makamlarının, sığınmacılar için belirleyeceği bir ilde (uydu kent) ikamet etmeleri gerekmektedir. Yönlendirilen şehre gidilerek polis kaydının yapılması gerekmektedir. Bu konuda Türkiye sadece sığınmacılara geçici süreliğine ev sahipliği yapmaktır. Geçici süre altı ayla sınırlı olup, altı aya kadar BMMYK sığınmacıya üçüncü bir ülke bulamazsa süre altı ay daha uzatılabilmektedir. Başvurusunun değerlendirilmesini bekleyen ve olumlu sonuçlanan mültecinin işlemleri 8 ay ya da daha uzun zaman alabilmektedir (A.g.e. : 9).

⁴³ Geçici sığınma başvurusu, kimlik tespiti için bireyin ve ailesinin fotoğrafları, ikamet izin belgesinin alınması için belge bedeli (defter bedeli) ve ikamet harcının makbuzunu içerir.

Avrupa dışından gelenler, yani 1951 Sözleşmesi kapsamında bulunmayan mülteciler Türkiye'ye 'güvenli üçüncü bir ülke'ye yerleştirilmeleri için sığınır. Güvenli üçüncü ülkelerin içinde Kanada, ABD, İsveç, Norveç ve Avustralya yer almaktadır (Koç,<http://bianet.org>, Erişim Tarihi: 22.03.2010).

Tablo 7. 2008 Yılı Türkiye'deki Mültecilerin/Sığınmacıların Geldikleri Ülkeler

Ülkeler	Mülteci Sayısı
Afganistan	347
Angola	1
Kongo	11
Eritre	26
Etiyopya	3
İran	2105
Irak	7481
Ürdün	1
Lübnan	1
Liberya	3
Fas	10
Myanmar	-
Nijerya	1
Ruanda	1
Sierra Lyon	1
Somali	862
Sri Lanka	8
Sudan	64
Suriye	12
Batı Şeria veGazze	84
Vatansız	5

Kaynak: UNHCR, Ocak 2009

Türkiye'ye 2009 yılının Şubat-Mart ayları arasında 531 sığınma başvurusu yapılmıştır (<http://apps.who.int/globalatlas/dataQuery/reportData.asp?rptType=1>, Erişim tarihi: 22.03.2010).

Tablo 7’de görüldüğü gibi Türkiye’ye başvurular en çok komşu ülkelerden yapılmaktadır. Irak (7,481), İran (2.105) ve Somali (862) iltica talebinde bulunan ilk 3 ülkedir. Türkiye’ye 2007 sonunda Iraklıların %88’i (1,668 kişi) , İranlıların %100’ü (3,470 kişi) ve diğer ülkelerinin mültecilerinin %85 (2,502 kişi) olmak üzere toplam 7121 mülteci kabul edilmiştir (<http://www.unhcr.org.tr>, Erişim tarihi: 23.03.2009).

Dünya istatistiklerinin aksine Türkiye’ye yapılan başvurular farklılık göstermektedir. Örneğin, dünyada en çok mülteci nüfusunun en kalabalık grubunu oluşturan Afgan mültecilerin sayısı 4,7 milyonu bulmasına rağmen, Türkiye’ye sığınma için başvuran Afgan sayısı 2009 Ocak verisine göre 347 kişidir. Myanmar mülteci krizinin yoğun yaşandığı ülkelerden biridir (184.413). Fakat Ocak 2009’a ait verilere göre; Türkiye’ye Myanmar’dan iltica talebinde bulunulmamıştır.

Tablo 8. Türkiye’deki Kadın Mültecilerin/Sığınmacıların Yaşa Göre Dağılımı

Uyruk	0-4	5-11	12-17	18-59	60+	Toplam
Afganistan	165	225	215	775	15	1391
İran	95	144	153	1243	48	1683
Irak	357	370	369	2175	141	3412
Somali	74	97	73	411	3	658
Sudan	8	3	-	13	-	24
Suriye	3	-	3	9	1	16
Diğer	27	17	35	221	5	305
Toplam	738	870	848	4847	213	7516

Kaynak: UNHCR, Mayıs 2009

Tablo 9. Türkiye’deki Erkek Mültecilerin/Sığınmacıların Yaşa Göre Dağılımı

Uyruk	0-4	5-11	12-17	18-59	60+	Toplam
Afganistan	169	262	312	1068	24	1835
İran	93	166	184	1926	52	2421
Irak	433	419	439	3154	146	4591
Somali	72	87	80	359	2	600
Sudan	8	8	4	203	-	223
Suriye	-	3	-	24	2	29
Diğer	26	36	892	5359	5	9057
Toplam	801	981	1063	7262	231	10338

Kaynak: UNHCR, Mayıs 2009

Yukarıdaki iki tablodan hareketle 12-17 ve 18-59 yaş aralığında olanların sayılarının fazla olması, belirtilen yaş grubunda yer alanların sığınma hareketinde dinamik bir rol oynadığı söylenebilir. 2009 Mayıs verisine göre toplam 0-4 yaş arası 1539, 5-11 yaş 1698, 12-17 yaş 1911, 18-59 yaş 12.109, 60 yaş üzeri 44 olmak üzere toplam 17.854 mülteci Türkiye’de bulunmaktadır.

2.6.2.1. Türkiye’de Sığınma Hareketine Yönelik Uygulamalar: Uydu Kentler

İltica talebinde bulunan kişiyi T.C. İçişleri Bakanlığı 27 farklı şehre yönlendirmektedir. Bu şehirlerin hepsi de ‘uydu kent’ özelliği taşımaktadır. Sığınmacılar BMMYK tarafından “mülteci” statüsü tanınıp, üçüncü ülkeye geçene kadar bu şehirlerde kalmaları gerekmektedir. Ancak ölümcül bir hastalık ya da birinci dereceden akrabalar olduğunda başka bir şehre nakledilebilirler. Onun haricinde Yabancılar Şube Müdürlüğü’nün izni olmadan buldukları uydu kenti terk etmeleri yasaktır (Türkiye’de Mültecilik ve Sığınma Başvurusu Bilgi Broşürü, 2007: 16).

Tablo 10. Türkiye’de Şehirlere Göre Mülteci ve Sığınmacı Sayısı⁴⁴

Şehir	Sığınmacı	Mülteci	Toplam
Adana	5	13	18
Adapazarı	2	8	10
Afyon	137	204	341
Ağrı	28	7	35
Aksaray	127	311	438
Amasya	58	209	267
Ankara	206	434	640
Antalya	1	4	5
Bilecik	21	176	197
Burdur	85	226	311
Bursa	7	4	11
Çankırı	48	347	395
Çorum	40	341	381
Edirne	17	4	21
Erzurum	1	-	1
Eskişehir	254	329	583
Gaziantep	309	643	952
Hakkâri	13	24	37
Hatay	167	35	202
İskenderun	1	-	1
Isparta	202	191	393
İstanbul	624	1651	2275
İzmir	150	50	200
İzmit	2	-	2
K.Maraş	-	2	2
Karaman	59	120	179
Kastamonu	64	192	256
Kayseri	527	445	972
Kilis	2	3	5
Kırıkkale	18	20	38
Kırklareli	1	6	7
Kırşehir	68	424	492

⁴⁴Uydu Kentler, tabloda koyu renkli olarak verilmiştir. Toplam 28 uydu kent koyu renkle gösterilse de Şırnak ve Şırnak’ın ilçesi Silopi ayrı gösterilmiştir. Araştırmada Silopi, Şırnak’tan ayrı ele alınmayacağı için 27 uydu kent üzerinden yola çıkılacaktır.

Kocaeli	1	2	3
Konya	170	530	700
Kütahya	120	201	321
Mardin	-	11	11
Mersin	59	15	74
Muğla	-	2	2
Neşehir	311	220	531
Niğde	145	124	269
Samsun	2	-	2
Silopi	11	13	24
Şirnak	21	45	66
Sivas	7	265	272
Tokat	82	116	198
Urfa	-	5	5
Van	1140	392	1532
Yozgat	17	184	201
Yozgat Kamp ⁴⁵	1	24	25
Toplam	5418	8628	14046

Kaynak: UNHCR, Temmuz 2008

Uydu kentler, devlet tarafından kontrol edilmesi kolay ve ulaşımın daha kolay olduğu şehirlerdir. Genelde Orta Anadolu'nun şehirleri uydu kent olarak seçilmiştir. Bu şehirler küçük olduğu kadar da kontrol edilebilir; diğer şehir veya metropollere göre de daha güvenilirdir. Yukarıdaki tablodan hareketle en çok sığınmacının İstanbul'da olduğu görülmektedir. Bunun nedeni Avrupa'dan gelen Çeçen mültecilerin Türkiye'de, "Avrupa'dan gelenler" statüsünde değerlendirilmeleri ve bu yüzden BMMYK'nın Çeçen mülteciler için üçüncü ülkeye yerleştirilme gibi bir amacının olmamasıdır. 1999'dan bu yana Türkiye'ye gelen Çeçen mülteciler İstanbul'un Fenerbahçe, Beykoz ve Ümraniye ilçelerinde yasal olmayan 'kamp' alanlarında yaşamalarından ötürü İstanbul'da mülteci sayısı fazladır (Uluslararası Af Örgütü[UAÖ], 2009: 12). İstanbul'da sığınmacı ve mülteci sayısının bu denli fazla olmasına yönelik başka bir olasılık sığınmacıların -bulunmaları gereken uydu kentlerde iş sıkıntısı çekmelerinden

⁴⁵Hayatlarından endişe duyan ve askeri geçmişi olan sığınmacıların gönderildiği Yozgat'ta bulunan mülteci misafirhanesi.

ötürü- İstanbul’da kaçak olarak bulunmaları olabilir. Diğer bir olasılık ise mültecilerin yasal/yasal olmayan yollarla ülkeye girişlerini İstanbul’dan yapmaları olabilir.

2.6.2.1.1. Türkiye’de Sığınmacılara Yönelik Hak ve Hizmetler

Türkiye’de iltica talebinde bulunan kişi İçişleri Bakanlığı tarafından seçilen bir uydu kente yerleştirildiği andan itibaren tamamen kendi imkânları doğrultusunda yaşamını sürdürmektedir. Türkiye’deki sığınmacının yasal bir hakkı bulunmamaktadır. Hakkının olmamasının altında yatan sebep ise mültecilere/sığınmacılara yönelik bir yasanın bulunmamasıdır. Temel dayanak ise yine coğrafi sınırlamadır. Mülteci statüsünü elde etme süresince “geçici sığınmacı” olarak Türkiye’de buldukları zaman dilimi boyunca her türlü imkân kişinin kendisine aittir (UAÖ, 2009: 17-18).

Türkiye’ye geçici sığınma talebinde bulunmuş kişiler, İçişleri Bakanlığı tarafından uydu kentlerde ikamet etmeye yönlendirilmektedir. Sığınmacıların bu şehirlerde haftada 1 veya birkaç kez Yabancılar Şubesine giderek imza atmaları zorunludur. Sığınmacılar barınma, çalışma, medeni hakları kullanma gibi sosyal ve insani alandaki ihtiyaçları karşılama noktasında tek başlarındırlar (Kılıç, 2009:3).

Eğitim, sağlık, barınma, iş, sosyal haklara ise sığınmacılar ancak zor koşullar içinde erişebilmektedir. Çeşitli uygulamalar, uluslararası antlaşmalar, Cenevre Sözleşmesi, protokoller ve ulusal mevzuattan dolayı, Türkiye’de sığınmacıların hakları yasal ve sosyal açıdan korunamamaktadır. BMMYK’ya göre, Türkiye’de sığınmacıların sosyal refahının geliştirilememesinin sebebi, geçici ikametinin yanında, sığınmacılara resmi olarak destek verilmemesinden kaynaklanmaktadır (Nakanishi, Sirkeci ve Cabbarlı, 2008:23).

2.6.2.1.1.1. Çalışma Hakkı

Türkiye’de mültecilerin çalışmaları ise izne tabi ve “kanunlarla Türk vatandaşlarına hasredilen ve yabancıların çalışmalarının yasak olduğu meslek ve görevler” dışında bir işte çalışmaları için önce işverenin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Kurumu’na başvurması

gerekmektedir. Ardından gerekli makamlardan görüş alındıktan sonra iznin gelmesini beklemek zorundadır. Ayrıca bir işverenin bir mülteciyi yasal olarak çalıştırabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının bu iş alanında faaliyet gösteremiyor olmasını kanıtlaması gerekmektedir. Yani Türk vatandaşı yerine yabancı istihdamın gerekçesinin haklılığını ortaya koyması beklenmektedir. Bu süreçlerin zorluğundan dolayı henüz çalışma izni alabilen bir mülteci çıkmamıştır (UAÖ, 2009:12). Bu durum kuşkusuz kayıt dışı ekonomik etkinliklere yol açmaktadır.⁴⁶

Sonuç olarak, Türkiye’de Avrupa dışından gelenlere pratikte çalışma olanağı bulunmamaktadır. Yasal çalışma hakkından yararlanamayan sığınmacılar, sosyal güvenlik kurumuna prim ödeyememekte dolayısıyla da sosyal sigortalar kapsamında değerlendirilmemektedir (Beter,2009:1).

2.6.2.1.1.2. Sağlık Hizmetleri

1994 Yönetmeliği’ne göre:

“Mülteci ve sığınmacılar için sağlık fişi tanzim edilir ve bunların periyodik sağlık muayeneleri yapılır. Bulaşıcı hastalık tespit edildiğinde, ilgili valilikçe derhal tedbir alınır ve durum ilgili makamlara bildirilir.”

“Ağır bir hastalığa yakalanan veya durumları özel bir tedaviyi, tıbbi müdahaleyi veya hastaneye yatırımlarını gerektiren yabancıların muayene ve tedavileri ile koruyucu aşılardan yapılması devlete ait hastanelerde yapılır ve tedavi ücretleri genel hükümler çerçevesinde karşılanır. Organ nakli, protez, ortez, hemodiyaliz veya uzun süreli tedaviyi gerektiren kronik hastalıkların tedavisine ait ücret ve bedeller ise ilgili kişilerin kendileri tarafından karşılanır.” hükümleri yer almaktadır (Madde 19).

Fakat Türkiye’de sağlık masraflarını kişinin kendisinin karşılaması esastır. Sığınmacının maddi durumu yetersiz ise, polise başvurarak sağlık giderlerinin Valilik tarafından karşılanması talep edebilir. Yapılan görüşmeler sırasında Eskişehir uydu kentinde ikamet eden sığınmacı bir kadının kanser olduğu ve tedavisinin hiçbir kurum tarafından karşılanmayıp, talebin geri çevrildiği, bu yüzden de yardım için BMMYK’ya

⁴⁶ Eskişehir’de de sığınmacıların, pazarcılık, otopark görevlisi, bayat pazarında hamallık gibi marjinal sektörlerde çalıştıkları gözlenmektedir.

başvurulacağı bilgisine ulaşılmıştır (İKGV psikososyal danışmanı ile yüz yüze görüşme, 25 Eylül 2008).

Uydu kentler ve misafirhanelerde sığınmacıların barınma koşulları her durumda yeterli ve sağlıklı değildir. Hâlihazırda binlerce sığınmacı, sağlıksız otel odalarında ve evlerde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır. Refakatsiz çocukların barınma sorunları ise SHÇEK tarafından çok sınırlı düzeyde karşılanabilmekte ve bu çocukların yaşam kaliteleri ve sağlıkları hızla bozulmaktadır (İHAD, 2010:8).

Sağlık alanında sığınmacıların karşılaştıkları temel sorunlar; sağlık çalışanlarının mülteci ve sığınmacıların özel gereksinimleri konusunda farkındalık ve deneyiminin az olması, dil ve iletişim sorunları, kültürel farklılıklar, yabancı sağlık sistemine uyum sağlayamamak, istismar, tecavüz gibi durumları açıklama konusunda çekingenlik, hizmetlerin ücretli olması, sağlık kuruluşuna ulaşmak için yol parasını karşılayamamak, kimliğini ispatlayamamak gibi başlıca sorunlar olarak sıralanmaktadır (Karadağ ve Altıntaş, 2009:56)

2.6.2.1.1.3. Barınma, Giyecek ve Yemek Yardımı

1994 Yönetmeliğinde, yurt içi veya yurtdışından gerekli yardım yapılması için gıda maddesi, ilaç, dini eğitim ve eğlence ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli yardımın yapılacağı yer almaktadır. Yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından gönderilen yardımların dağıtılması işi Kızılay'a verilmiştir (Madde 22).

Sığınmacılara, belirlenen uydu kentlerde ikamet izni verilmektedir. Sığınmacıların, barınmalarını kendi imkânları doğrultusunda karşılamaları esastır. Uydu kentlerde Emniyetin ücretsiz barınma sağlama imkânı yoktur. Bazı illerde Emniyetin, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarının ve bazı STK'ların girişimiyle, maddi durumu yetersiz olanlara sınırlı sayıda sığınmacıya barınma ve yemek yardımı sağlanmaktadır (Gümüş ve Kara, 2008:20-21).

Uydu kentlerde polis ve bazı yardım kuruluşlarının girişimiyle, maddi durumu kötü olan -sınırlı sayıda- sığınmacıya barınma ve yemek yardımı sağlanmaktadır.⁴⁷ Araştırmanın yürütüldüğü tarihlerde sığınmacılar, Eskişehir'in 50 farklı kenar mahallesinde kendi imkânları doğrultusunda ikamet etmektedirler (İKGV Psikososyal Danışmanı ile yüz yüze görüşme, 25 Eylül 2008).

İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporuna göre; Türkiye'ye sığınan mülteci veya sığınmacının Harçlar Kanunu'na göre kendisine verilen geçici ikamet karşılığı altı ayda bir 306 TL ikamet harcı ödemek zorunda olduğu ve 135 TL defter bedeli ile birlikte iki çocuklu bir mülteci ailenin ödemesi gereken harç bedelinin 3.000 TL'yi bulduğu belirtilmiştir. Bu bedelin, en temel insani ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun olan ve zaten çalışma yasağı bulunan mülteciler tarafından ödenmesinin imkânsız olduğu açıktır (İHAD, 2010:7).

2.6.2.1.1.4. Eğitim Hakkı

6–14 yaş arasındaki çocuklarda temel eğitim Türk vatandaşları için zorunlu, yabancılar için seçmelidir (BMMYK, Mülteci Çocuklar Hukuk El kitabı, 2008:43). Temel eğitim sürecinde yer alacak yaş grubundakiler polis kaydından sonra uydu ketteki bir okula kayıt edilebilir. “Okula gittiğini bildiren mülteci çocuklara BMMYK tarafından eğitim yardımı verilmektedir. Orta ve yüksek öğrenim imkânları konusunda ise tüm bilgiler için polise danışılmalıdır” ibaresi mevcuttur (A.g.e.: 39). Sanılan o ki ilköğretim dışında kalan tüm imkânlar yine kişinin kendisine ve ailesine aittir.

Sonuç olarak, uluslararası iltica ve sığınma hukukuna göre düzenlenmiş bir sığınma mevzuatına sahip olmayan Türkiye'de 1994 Yönetmeliği ve AB Uyum Müktesebatı bağlamında yayınlanan yasal düzenlemeler mülteci ve sığınmacıların hukuki, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamaktan uzaktır (Türkiye İltica ve Sığınma Hakkı İzleme Raporu, 2009: 13).

⁴⁷ Eskişehir'de Büyükşehir Belediyesi Aşevi tarafından mültecilerin yiyecek ihtiyaçları karşılanırken, Belediye tarafından yemek kartları toplanmış ve mülteciler yiyecek yardımından da mahrum bırakılmıştır (“Çaresiz İnsanlara Bir Kap Yemeği Çok Gördüler”, Şehir Gazetesi, 03.12.2010).

2012 yılında yürürlüğe konması beklenen Ulusal Eylem Planı'nın Entegrasyon (Madde 4.9) başlığı altında mülteci ve sığınmacıların, tüm sosyal hizmet ve yardımlara erişim haklarının iyileştirilmesine yönelik maddelere yer verilmiştir. Eylem Planı'na göre; psikososyal hizmetler düzeltilecek, hassas grupta yer alan kadın ve çocukların korunmasına yönelik önlemler alınması, Sağlık Genelgesinde yer aldığı üzere mültecilere yönelik sağlık hizmetleri ücretsiz hale getirilmesi, açılacak meslek edindirme kursları ile mültecilere mesleki beceriler kazandırılarak istihdam edilmesinin kolaylaştırılması ve 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun'a Türkiye'de ikamet izni alan diğer yabancılardan farklı olarak kolaylaştırıcı hükümler konması kararlaştırılmıştır. Türkiye'de mültecilerin sosyal hak ve hizmetlerine yönelik hukuki dayanağın olmaması ve en önemlisi ülke için bir yük olmalarının düşünülmesi açısından, Eylem Planı yürürlüğe girene dek sığınmacıların büyük sorunlarla karşı karşıya oldukları görülmektedir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Çalışma, T.C. İçişleri Bakanlığı tarafından sığınmacılar için belirlenen uydu kentlerden biri olan Eskişehir'e yerleştirilen sığınmacılara yönelik ilk araştırma olma özelliğine sahiptir. Bu nedenle sığınmacıların derinlemesine analizinin yapılması, çok boyutlu sonuçlara ulaşılması için araştırmada nitel araştırma deseni seçilmiştir. Nitel araştırma, insan davranışlarını ve sosyal yaşamdaki değişim sürecini kendi bağlamı içinde ve bütüncül olarak anlaşılmasını sağlayacak zengin ve detaylı veriler sağlamaktadır (Suğur vd. , 2009:90).

Araştırmada Eskişehir'deki sığınmacıların yaşamlarını idame ettirdikleri koşulların ve karşılaştıkları sorunların derinlemesine incelenmesi hedeflenmiş ve Örnek Olay İncelemesi (Durum Saptaması) yaklaşımı kullanılmıştır. Örnek Olay, sosyal olguları, tekil bir olayın ayrıntılı bir çözümlemesini yaparak araştıran yöntemdir. Araştırma bir kişi, bir grup, bir bölüm, bir süreç, bir topluluk, bir toplum veya sosyal hayatın herhangi bir birimi olabilir. Tek bir olayın çeşitli olgularla ilişkilendirilmesiyle araştırılan verilere bütüncül bir nitelik kazandıran Örnek Olay İncelemesinin etki eden faktörlerin aranmasına ve ilişkilerin yorumlanmasına önemli katkıları vardır (Punch, 2005:146). Bu bağlamda az sayıda katılımcının çözümlemeye alınması olayın özelliklerinin daha hızlı kavranmasını, çözümlenmenin daha açık yapılabilmesini sağlar (Mayring, 2000:32). Bu yöntemle, Eskişehir'deki sığınma hareketinin daha derinlemesine incelenmesi, söz konusu insan hareketliliğinin sosyolojik analizinin yapılması, ortaya konulup saptanması, bu hareketlilik içinde yer alanların sorunlarının belirlenmesi ve çalışmanın ileride bu konuda yapılacak araştırmalara kaynak olması amaçlanmıştır.

3.2. Araştırma Alanı ve Katılımcılar

Araştırmanın alanı, sığınmacıların yerleştirildiği 27 uydu kentten biri olma görevini üstlenen ve BMMYK projesinin yürütüldüğü şehirlerden biri olan Eskişehir'deki sığınmacılardır. Araştırmanın katılımcıları, nitel araştırma yaklaşımı içinde yer alan

amaçlı örnekleme yöntemlerinden, kolay ulaşılabilir durum örnekleme yoluyla belirlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:113). Bu amaçla katılımcıların belirlenmesinde, sığınmacıların araştırmaya gönüllü katılımı dikkate alınmıştır. Toplam altı sığınmacı ve Eskişehir Mülteciler Psikososyal Danışmanı ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.3.Verilerin Toplanması

Örnek Olay İncelemesindeki verilerin elde edilmesinde görüşme tekniği kullanılmıştır. Veri toplamak amacıyla sığınmacılarla ve Mülteciler Psikososyal Danışmanı ile görüşmeler yapılmıştır. Örnek Olay İncelemesinde Eskişehir'e yerleştirilen görüşmeyi gönüllü olarak kabul eden altı sığınmacı örnekleme alınmış, ayrıca BMMYK'nın Eskişehir'de başlattığı proje kapsamında İKGV Psikososyal Danışmanı ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sığınmacılarla yapılan görüşmeler bizzat araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Sığınmacılarla yapılan görüşmelerde, daha önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme soruları kullanılmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu Ek.1'de verilmiştir. Mülteciler Psikososyal Danışmanı ile yapılan görüşme ise yapılandırılmamış görüşme tekniğiyle gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmamış görüşme tekniğinin kullanılmasının sebebi, mevcut sorunları derinlemesine ortaya çıkartmaktır.

Görüşmeler, araştırmacı tarafından 09.04.2010-30.04.2010 tarihleri arasında, yaklaşık 15 dakika ile 60 dakika arasında değişen sürelerde yapılmıştır. Sığınmacılarla yapılan görüşmeler toplam 175 dakikalık sürede gerçekleştirilmiştir. Örnek olay incelemelerindeki katılımcılarla görüşmeler çalışma saatlerinde, sığınmacıların çalıştıkları iş yerlerinde kısıtlı zaman içerisinde gerçekleştirilmiştir.

Araştırma için katılımcılardan toplanan veriler belli bir katılımcıdan sonra tekrar etmeye başlar. Bu aşama, verileri toplamanın doyum noktasına ulaştığının göstergesidir. Araştırma problemi ile bulguların yeterli görüldüğüne işaret eden doyum noktasına ulaşan araştırmacı, artık yeni bilgi veya görüş elde edemediğini fark eder (Yıldırım ve Şimşek, 2008:286). Bu araştırmada da belli bir katılımcıdan sonra verilerin tekrar

etmesi üzerine araştırmanın doyum noktasına ulaşıldığına inanıldığı için veri toplama işlemine son verilmiş ve verilerin analizine geçilmiştir.

3.4.Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Katılımcılarla görüşmeler yapıldıktan sonra çalışmanın alan/saha safhası tamamlanmış, alandan elde edilen verilerin kodlanması ve çözümlenmesi gerçekleştirilmiştir. Her bir örnek olaya birer kod numarası verilmiştir. Katılımcıların kod numarası S(1), S(2), S(3), S(4), S(5), S(6) olarak gösterilmiştir.

Veri analizinde görüşme soruları tema kabul edilmiştir. Bunun için araştırmacı, görüşme kodlama anahtarı oluşturmuştur. Verilerin azaltılması veya sınıflandırılması bilimsel araştırmalar için gerekli görülmektedir (Kuş, 2007: 140). Elde edilen sonuçlara göre sığınmacıların kişisel özellikleri, sorunları ve beklentileri sınıflandırılmıştır. Temaların başlıkları kesinleştirildikten sonra, verilere son biçim verilmiş ve veriler düzenlenmiştir. Veri sınıflandırma aşamasında belli temalar altında kodlanan sığınma hareketine ilişkin saptanan sorun ve beklentilerin hangilerinden doğrudan alıntı yapılacağına bu aşamada karar verilmiştir. Böylece, sığınmacıların belirttikleri görüşler arasında bağlantılar kurulmuş ve görüşleri destekleyen alıntılar yapılmıştır. Bu işlemlerden sonra analiz işlemine son verilerek araştırma bulgularının yazımına geçilmiştir. Yapılan analiz sonucunda sığınmacıların kişisel özellikleri, karşılaştıkları sorunlar ve beklentileri olmak üzere üç ana tema oluşturulmuştur. Sığınmacıların karşılaştıkları sorunlar ise ekonomik, barınma, sağlık, yiyecek ve giyecek, yasal ve sosyal sorunlar olmak üzere altı tema altında toplanmıştır.

3.5. Araştırmanın İnanırlığı

Nitel araştırmanın güvenilirliği, bir ölçme aracının ayrı ölçümler sonucunda benzer, kararlı sonuçlar elde edilmesi veya araştırma tekrarlandığında benzer bulguların elde edilme derecesi olarak tanımlanabilir. Geçerlik ise bulguların konuya uygun olması ve bu konuyu en iyi yansıtırma derecesidir (Suğur vd. 2009: 149-150).

Örnek Olay Çalışmalarında ise geçerlik ve güvenirlikle ilgili aşağıdaki sorulara yanıt bulunmaya çalışılır (Şencan, 2005: 526):

- Geçerlikle ilgili olarak toplanan örnek olaylar, beklenen davranış örneklerini temsil ediyor mu?
- Güvenirlikle ilgili olarak veriler başka bir kodlayıcı tarafından kodlandığında benzer çıkıyor mu?
- Başka bir kodlayıcı, örnek olayları benzer sınıflama veya kodlama içinde gruplandırır mı?

Bu araştırmada geçerlik ile ilgili toplanan veriler, araştırmacının ulaşmak istediği durumu yansıtmaktadır. Kavramsal çerçeveye bağlı kalınması, benzer araştırmaların bu araştırmadaki bulgularla karşılaştırılması ve bulunan bulguların doğrudan alıntılarına yer verilmesi sonucunda örnek olayların beklenen davranışları temsil ettiğini göstermektedir. Böylece bu araştırmanın geçerli olduğu söylenebilir.

Araştırmanın güvenirliğini sağlamak, elde edilen verilerin analizinde bir başka araştırmacı kullanmak ve ulaşılan sonuçları doğrulamaktır. Elde edilen sonuçların araştırmacının kendi fikirlerine dayandırılmadan tarafsız şekilde verilerin sonuçlarına ulaşılması beklenir (Yıldırım ve Şimşek, 2008:263). Bu araştırmada toplanan verilerin güvenilir olması açısından veriler, araştırmacının haricinde birkaç kişinin birbirinden bağımsız oluşturdukları temalarla karşılaştırılmış ve bulguların benzerlik gösterdiği görülmüştür. Ayrıca başka bir kodlayıcı tarafından verilerin sınıflandırılması sonucunda benzer kodlamalar yapıldığı görülmüştür. Bulguların birbirleriyle örtüşmesiyle birlikte araştırmanın güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Ayrıca, araştırmada inanırlığı sağlamak amacıyla farklı işlemler yapılmıştır. Bunlar; verilerin öncelikle yorumsuz olarak sunulması, verilerin analizinde sürekli karşılaştırma yönteminin benimsenmesi ve yapılan analizin kuramsal çerçeveye bağlı kalınması biçiminde sıralanabilir.

3.6. Araştırmanın Güçlü ve Sınırlı Yönleri

Araştırmanın güçlü yönleri:

- Katılımcıların farklı ülkelerden gelmiş olmaları araştırmanın çeşitlenmesine, Eskişehir'e yerleştirilen sığınmacıların sorunlarına ve beklentilerine yönelik derinlemesine bilgi sunulmasına olanak sağlamıştır.
- Eskişehir'de bir İKGV Mülteciler Psikososyal Danışmanının görüşüne başvurulması araştırmanın güçlü yönünü oluşturmaktadır.

Araştırmanın sınırlı yönleri:

- Eskişehir'deki sığınmacılara ilişkin güncel verilere ulaşılamamıştır.
- Kadın sığınmacılara ulaşmada sıkıntı çekilmiştir.
- Sığınmacıların eğitim hak ve hizmetlerini saptamak için çocuk sığınmacılara ulaşılamamıştır.
- Görüşme yapılan katılımcıların genelinin Türkçeye hâkim olmamaları nedeniyle anlama konusunda bir sınırlılık yaşanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Giriş

Bu bölümde araştırmadan elde edilen veriler farklı açılardan analiz edilmiştir. Bulgular üç ana tema altında toplanmıştır. İlk kısımda sığınmacıların kişisel özellikleri incelenmiştir. İkinci kısımda sığınmacıların Türkiye’de karşılaştıkları sorunlar; ekonomik, barınma, sağlık, yiyecek-giyecek, yasal ve sosyal sorunlar olmak üzere altı başlık altında ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü kısmında ise bulgulara dayalı sığınmacıların beklentilerine yer verilmiştir.

4.2. Sığınmacıların Kişisel Özellikleri

Araştırmada yanıtı aranan ilk soru, Eskişehir’de bulunan sığınmacıların cinsiyet, yaş, gelinen ülke, gelme nedeni, geliş biçimi, meslekleri, dil bilgileri, ülkesindeki ve Eskişehir’deki aylık kazançları gibi kişisel özelliklerinin ne olduğudur. Araştırmada görüülen altı sığınmacının yanıtlarından elde edilen veriler Tablo 11’de verilmiştir. Tablo incelendiğinde sığınmacıların çok farklı sosyo ekonomik özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Buna göre, 5 erkek 1’i kadın olan sığınmacıların yaşları 24–53 arasındadır. Kadın sığınmacının eğitim durumu olmamakla birlikte, erkek sığınmacıların arasında profesör olan da mevcuttur. Sığınmacıların Türkçe de dâhil olmak üzere 2-7 dil bildikleri gözlenmiştir. 4’ünün Afrika, 2’sinin Ortadoğu ülkesinden geldiği görülmektedir. 3’ünün iç savaş, 2’sinin siyasi, 1’inin ise töreden dolayı Türkiye’ye sığındıkları ortaya çıkmıştır. Türkiye’ye geliş biçimleri 2’si yasal olmayan yollarla iltica etmiş olup, 4 sığınmacı turist vizesiyle ülkeye giriş yapmış ve BMMYK’ya ‘mülteci’ statüsü almak üzere başvuruda bulunmuşlardır.⁴⁸ Ülkelerinde elde ettikleri gelirler ayda 60-1000 Dolar aralığında değişmektedir. Türkiye’de yaptıkları işler ise; S(1) tuvalet temizleyicisi; S(2) pazarda meyve-sebze satıcısı; S(3) ve S(4) STK’ya bağlı tercüman; S(5) temizlik

⁴⁸ Sığınmacılar uluslararası koruma altında olduklarından, kimliklerinin açığa çıkmaması için bazı bilgiler yüzeysel olarak verilmiştir. Örneğin; hangi yollarla ülkeye giriş yaptıkları, ülkelerinde ne iş yaptıkları, Türkiye’ye geliş nedenlerinin ayrıntıları vb.

görevlisi; S(6) ise inşaatlarda çalışmaktadır. Katılımcıların gelir düzeylerinin günde 5TL ile ayda 550 TL arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 11.Araştırmaya Katılan Sığınmacıların Kişisel Özellikleri

	S(1)	S(2)	S(3)	S(4)	S(5)	S(6)
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Erkek
Yaş	53	36	28	24	43	37
Eğitim Düzeyi	Lisansüstü	Ortaokul	Lisans	Ortaokul	Hiç eğitim almamış	Ortaokul
Konuşulan Dil	Fransızca, İngilizce, Malanki kabile dili, anlaşılabilir kadar Türkçe	Fransızca, İngilizce, anlaşılabilir kadar Türkçe	Azerice, Farsça, İngilizce, Almanca, Arapça, Türkçe	Kürtçe, İngilizce, Arapça, Farsça, Türkçe	Swahii, anlaşılabilir kadar Türkçe	Tigrinya, İngilizce, anlaşılabilir kadar Türkçe
Kaynak Ülke	Gine	Fildişi Sahilleri	İran	Irak	Somali	Eritre
Geliş Biçimleri	Yasal olmayan yollarla	Yasal olmayan yollarla	Yasal yollarla	Yasal yollarla	Yasal yollarla	Yasal yollarla
Türkiye'ye Geliş Nedeni	İç Savaş	Siyasi	Siyasi	Ailevi problemler	İç savaş	İç savaş
Ülkesindeyken Elde Ettiği Gelir	Ayda 1000\$	Ayda 300\$	Ayda 1200\$	Ayda 600\$	Günde 2\$	Geliri yok
Türkiye'de Elde Ettiği Gelir	Ayda ortalama 500 TL	Günde 10-15 TL	Ayda 550 TL	Ayda 550 TL	Ayda 250 TL	Günde 5 TL

4.3. Sığınmacıların Karşılaştıkları Sorunlar

Araştırmada yanıtı aranan ilk soru, Eskişehir’de bulunan sığınmacıların cinsiyet, yaş, gelinen ülke, gelme nedeni, geliş biçimi, meslekleri, dil bilgileri, ülkesindeki ve Eskişehir’deki aylık kazançları gibi kişisel özelliklerinin ne olduğudur. Araştırmada görüşülen altı sığınmacının yanıtlarından görüşülen sığınmacılara göre farklılık göstermesi beklenmesine rağmen, her sığınmacının sorulara verdikleri yanıtların ekonomik temelli olduğu saptanmıştır. S(1), Türkiye’de kötü bir olayla karşılaşmadığını, tek sorununun ekonomik olduğunu ifade etmiştir. Eskişehir’deki problemlere ilişkin ise; Eskişehir’i çok sevdiğini fakat ekonomik anlamda sıkıntı içinde olduğunu belirtmiştir. S(2), Türkiye’de en büyük sorununun ekonomik olduğunu, Eskişehir’deki sıkıntılarının ise yine ekonomiye dayandığını ifade ederek, kira parasını ödeyemediğini iletmiştir. S(3) ve S(4)’ün ekonomik durumları diğer sığınmacılara göre daha iyi olmakla birlikte, ikamet harçlarının ödenmesi konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. S(5), kazandığı paranın kiraya gitmesinden ötürü, ekonomik güçlük yaşamaktadır. S(6) ise çalışma imkânının olmamasından dolayı işsizlikle mücadele ettiğini ve açlık çektiğini, Eskişehir’deki sıkıntılarının ise paraya erişim ve iş konusunda olduğunu belirtmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara göre, Eskişehir’deki sığınmacıların en büyük sorununun ekonomik sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Sigortasız işlerde çalışan sığınmacılar, barınma sorunundan sağlık sorununa kadar birçok konuda maddi sıkıntı yaşamaktadırlar. Türkiye’de mevcut ‘mülteci yasalarının’ olmaması, başta ekonomik olmak üzere çok çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Bu sorunların daha iyi anlaşılması için araştırmaya katılanların yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşme sorularına verdikleri yanıtlara dayanılarak sığınmacıların sorunları ekonomik, barınma, sağlık, yiyecek-giyecek ve yasal sorunlar olmak üzere bulgular altı tema altında toplanmıştır.

4.3.1. Ekonomik Sorunlar

Eskişehir'deki sığınmacıların ekonomik sorunlarının neler olduğunu belirlemek amacıyla araştırmaya katılan sığınmacılara görüşme sırasında bir işte çalışıp çalışmadıkları, çalışıyorlarsa ne kadar gelir elde ettikleri ve ekonomik sorunlarının neler olduğu sorulmuştur. Görüşülen altı sığınmacının çeşitli ekonomik sorunları olduğu ortaya çıkmıştır. Görüşülen altı sığınmacı da çalışıyor olmasına karşılık ciddi bir ekonomik sıkıntı içerisinde olduklarını belirtmişlerdir. Özellikle S(5) ve S(6)'nın yaşam kalitesinin çok düşük olduğu gözlenmiştir.

S(1): Kazandığım parayla kirayı ödemekte güçlük çekiyorum. Ailem başka bir ülkede mülteci konumunda. Onlara da para göndermek zorundayım. Bu yüzden ekonomik zorluklar yaşıyorum.

S(2): Günlük en fazla 15TL kazanabiliyorum. Aldığım paranın hepsi kiraya gidiyor. Ekmek bulmakta zorluk çekiyorum.

S(3): Benim ekonomik durumum diğer mültecilere göre daha iyi. Ayda 550 TL kazanıyorum. Fakat ikamet harcı ödemek ağır geliyor.

S(4): İkamet tezkeresi çok ağır geliyor. 6 ayda bir 336TL tezkere parası vermemiz gerekiyor.

S(5): Kazandığım parayla kiramı ancak ödeyebiliyorum. Para yetmiyor. 7 çocuğum var ve çocuklarıma bir şey alamıyorum.

S(6): İnşaatçı çalışarak kazandığım para kirama yetmiyor. Çocuklarımı okutmakta güçlük çekiyorum. Açız. Yiyecek bulmakta sıkıntı çekiyoruz.

Eskişehir İKGV Psikososyal Danışmanınının sığınmacıların ekonomik sıkıntılarıyla ilgili görüşü:

“Birçoğu ülkesinden kaçarak gelen sığınmacılar, ciddi ekonomik problemlerle yüz yüze kalıyor. Sığınmacılar yasalardan ötürü iş olanaklarına erişememekte. Bu yüzden vasıfsız işlerde çalıştırılıyorlar ve çoğu zaman da paralarını alamıyorlar. Bu unsurların toplamı ise

sığınmacıların temel gereksinimlerini karşılayamamasına ve yardıma muhtaç olmaya bağımlı kılan faktörler olarak karşımıza çıkıyor.”

Araştırmaya katılan sığınmacıların verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgulara göre, sığınmacıların oldukça ciddi ekonomik sorunlarının olduğu ve bu sorunun diğer sorunları da beraberinde getirdiği ve bu sorunları güçlendirdiği söylenebilir. Çünkü sığınmacıların barınma sorunları başta olmak üzere temel gereksinimlerin karşılanması noktasında birçok sorunla karşı karşıya olduğu saptanmıştır.

4.3.2. Barınma Sorunu

Araştırmaya katılan sığınmacıların barınma sorunlarını belirlemek için görüşme sırasında ikamet ettikleri yer ve bunun için ödedikleri ücret sorulmuştur. Görüşülen sığınmacıların ev kiralari 250 TL ile 350 TL arasında değişiklik göstermektedir. Çalıştıkları işlerden kazandıkları para ise aylık 150 TL ile 600 TL arasında olduğu varsayılırsa, kira ödeme konusunda sıkıntı çekildiği söylenebilir.

Sığınmacıların barınmayla ilgili sorunlarına aşağıda verilmiştir:

S(1): Kira masrafım 300 TL. Kirayı ödemekte zorluk çekiyorum.

S(2): Bir apartman dairesinde kalıyorum. Kira ücretim 350 TL. Kazandığım paranın hepsi kiraya gidiyor ve yiyecek sıkıntısı çekiyorum.

S(3): Evde tek başıma kirada kalıyorum. Ev kiram 350TL.

S(4): Evde kalıyorum. Aynı evi paylaştığım bir mülteci arkadaşım daha var. Ev kiram 250TL.

S(5):Kira ücretim 200 TL. Temizlik işinde çalışarak aylık 250 TL kazanıyorum ve çocuk okutuyorum. Hem ailemi geçindirmek hem de kirayı ödemekte güçlük çekiyorum.

S(6): Ben, eşim ve 2 çocuğum müstakil bir evde yaşıyoruz. Ev kirası ağır geliyor. Evin durumu da çocuklarım için uygun değil. Rutubetli olduğu için çocuklarım hasta oluyorlar.

Araştırmaya katılan sığınmacıların verdikleri bu yanıtlara göre, onların ekonomik sıkıntılardan kaynaklanan en önemli sorunlarının başında barınma sorunu yer almaktadır.

Eskişehir İKGV Psikososyal Danışmanınının barınmayla ilgili görüşü:

“Barınma sorunu, sığınmacılar için çok önemli bir sorun. Maddi yetersizlikler yüzünden her mülteci hayatını kendisi idame etmek durumunda. Mülteciler genelde güneş görmeyen, karanlık ve rutubetli evlerde, 3-4 aile veya çok sayıda kişi ile birlikte yaşamak zorundalar. Genellikle evlerinde eşya bulunmamakta. Bazen derneğe tek başına kalacak yeri ve parası olmayan kadın mülteciler geliyor. Bu çok büyük bir sorun. Yardım konusunda çaresiz kalabiliyorsunuz.”

Görüşmenin bulgularına dayalı olarak, Eskişehir’de barınma, sığınmacılar için önemli bir sorun olarak görülmektedir. Marjinal sektörde sigortasız işlerde çalışarak kazandıkları paranın, temel gereksinim olan barınma ihtiyacını karşılama noktasında sıkıntı içinde oldukları gözlenmiştir.

4.3.3. Sağlık Sorunu

Araştırmaya katılan sığınmacılara sağlık sorunlarının ne olduğu ve bunları nasıl çözümledikleri sorulmuştur. Görüşme yapılan sığınmacıların hepsinde sağlık sorununa rastlanmıştır. S(5) ve S(6)’nın sağlık sorunlarını aile hekimliklerinden giderdiği, diğer hastaların ise hastanede tedavi gördüğü ortaya çıkmıştır. S(4), sağlık güvencesinin olmamasının, sığınmacıları zor durumda bıraktığını belirtmiştir. Ayrıca 5 ay öncesine kadar muayene ücretinin alınmadığını, fakat sonrasında muayenenin ücretli olduğunu dile getirmiştir. Sorulan sorular doğrultusunda sağlık sorunlarıyla ilgili sığınmacıların ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

S(1): Bacağımdan ameliyat oldum. Toplam masraf 2000 TL tuttu. 500 TL’sini ödememi talep ettiler. Yapılan bağışlar sonucunda 200 TL’sini ödeyebildim.

S(2): Türkiye, soğuk bir ülke. Bu yüzden üşüttüm ve Devlet Hastanesi'ne gittim. Doktor ilaç yazdı fakat ilacı karşılayacak param olmadığından Türk arkadaşımın 20 TL olarak ilaç parasını karşılayabildim.

S(3): Boyun fıtığım var ve ameliyat olmam lazım. Fıtığım gündelik yaşantımı engelliyor. Ameliyat parası çok tutar diye maalesef ameliyat olamıyorum. Ayrıca Devlet Hastanesi'nde muayene ücreti 18 TL. Muayene olduktan sonra ilaçları da cebimizden karşılamak zorundayız.

S(4): Üşüttüğüm için bir defa hastaneye gitmişim. Hastaneye gittiğimde mülteciler için muayene ücretsizdi. Ben o zaman gitmişim. Fakat bir problemim olduğunda kendi cebimden harcamaları yapıyorum. Kızılay'da, reçetede yazılan ilaç mevcutsa oradan ücretsiz olarak ilacımı alabiliyorum. Yoksa da cebimden alıyorum.

S(5): Maddi durumum olmadığı için aile hekimliklerinden tedavi görüyorum.

S(6): Önemli bir sağlık sorunuyla karşılaşmadığımız sürece aile hekimliklerinde tedavi görüyoruz.

Araştırmaya katılan sığınmacılarla yapılan görüşmede elde edilen verilere dayanılarak ulaşılan önemli bulgulardan biri de sığınmacıların sağlık sorunudur. Sığınmacıların sağlık sorunlarının temel kaynağı sağlık harcamalarının, sığınmacının kendisine ait olmasıdır. Eskişehir uydu kentinde diğer illerden farklı olarak aile hekimliğinin olması sığınmacıların sağlık ocaklarından yararlanabildiğini, fakat ciddi sağlık sorunu olanların hastanede tedavi görebilmeleri için belirli ücret ödemesi gerektiği saptanmıştır.

İKGV Psikososyal Danışmanının ifadesine göre:

“Sağlık Müdürlüğü her ne kadar yardımcı olsa da muayene ücretleri paralı ve ilaçları da ceplerinden ödemek zorundalar. Ameliyat olması gereken çok sayıda mülteci var. Epilepsi, kalp-damar ve kanser hastaları var. Fakat tedavi ücretlerinin maliyeti çok fazla olduğundan tedavi olamıyorlar. BMMYK'nın sağladığı fon da yetersiz. O yüzden çok az kişiye yardım sağlanabiliyor. Elimizden hiç bir şey gelmiyor. 2 sene önce kanser hastası mültecimizi kaybettik. Tedavi masrafları 92 bin TL tuttu. Ama bu parayı ödeyecek kimse olmadığından borç hala beklemede. Yine de sağlık anlamında İl Sağlık Müdürlüğü bu konuda çok başarılı. Diğer uydu kentlerde olmayan bir uygulama söz konusu. İkamet harçlarını

ödedikleri takdirde hastanelerde olmasa da aile hekimliklerinde ücretsiz muayene olma hakkı mültecilere tanınmıyor. Bu da Eskişehir'e tanınan bir ayrıcalık denilebilir.”

Eskişehir'de sığınmacılar çok ciddi bir sağlık sorunlarıyla karşılaşmadığı sürece aile hekimliklerinden yararlanma hakkına sahiptir. Bu yüzden aile hekimliklerinin ücretsiz oluşu, Eskişehir'in sığınmacılar için sunduğu bir avantaj olarak görülebilir. Fakat ücretsiz aile hekimliklerinden yararlanmak için ikamet harcının ödenmesi gerekmektedir. Bulgulardan anlaşıldığı üzere, sığınmacılar sağlık alanında karşılaştıkları sorunları kendileri çözmektedirler. Hastanelerde tedavi olmak isteyenlerin ilaç ve tedavi masrafları sığınmacının kendisine aittir.

4.3.4. Yiyecek ve Giyecek Sorunu

Eskişehir'de yaşayan sığınmacıların yiyecek ve giyecek konusundaki sorunlarını saptamak için araştırmaya katılan sığınmacılara yiyecek ve giyecekleri nasıl sağladıkları sorulmuştur. Araştırmaya katılanların bu soruya verdikleri yanıtlar, onların bu konuda da önemli sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur. Örneğin, S(2)'nin çalıştığı işten kazandığı paranın hepsi kiraya gitmektedir. Bu yüzden yiyecek sıkıntısı çekmektedir. S(1), giyecek sorununu çevrede yaşayanların eskilerini giyerek giderdiğini ifade etmiştir. S(3) ve S(4)'ün kıyafet ve yiyecek konusunda sıkıntılarının olmadığı saptanmıştır. S(5) ve S(6)'nın ise maddi imkânsızlıklardan ötürü kendilerine ve çocuklarına bir şey alamadıklarını, yoğun açlık içinde olduklarını belirtmişlerdir.

S(1): Çevrede yaşayanlar çok iyi insanlar. Bana kıyafetlerini bağışlıyorlar. Yemek bulmakta zorlanıyorum. Yemek yardımı bekliyorum.

S(2): Kazandığım paranın hepsi kiraya gidiyor. Ekmek bulmakta zorlanıyorum.

S(3): Giyecek ihtiyacımı cebimden karşılıyorum. Bu konuda sıkıntım yok.

S(4): Yiyecek ve giyecek ihtiyacımı kendim karşılıyorum. Aldığım para benim gibi mülteci durumunda olanlara göre biraz daha iyi.

S(5): Türkiye’de kazandığım para çok az. Yiyecek bulmakta çoğu zaman sıkıntı yaşıyorum. Karnımızı doyurmak için akşamları pazara çıkıp artan meyve-sebzeleri topluyoruz. Okula giden çocuklarım var. Çocuklarıma yeni giysiler alamıyorum.

S(6): Maddi sıkıntı içerisindeyiz. Ben ve ailem çoğu zaman aç geziyoruz. Kazandığım para kirama bile yetmiyor. Çevredekiler bize kıyafet veriyorlar.

İKGV Psikososyal Danışmanının ifadesine göre:

“Mülteciler giyecek ve yiyecek konusunda sıkıntı içerisinde. STK’larla ve duyarlı vatandaşlarla işbirliği içerisinde giyecek sıkıntısını karşılamaya çalışsak da çabalarımız yetersiz kalıyor. Büyükşehir Belediyesi, birkaç ay öncesine kadar sığınmacılara aşevlerinden yararlanma imkânı sağlıyordu. Fakat diğer illerdeki sığınmacıların da yemek için Eskişehir’e gelmelerinden dolayı, öncelikle Eskişehir’de yoksul kesimin yemek ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğini vurgulayarak, sığınmacıların yiyeceğe erişme fırsatını ortadan kaldırdılar.”

Araştırmaya katılan sığınmacıların görüşme sorularına verdikleri yanıtlardan, en temel gereksinim olan yiyecek konusunda Eskişehir’deki sığınmacıların sıkıntı çektikleri anlaşılmaktadır. Alım güçleri olmadığı için de yiyeceğe erişim yardım yapılırsa sağlanabilmektedir.

4.3.5. Yasal Sorunlar

Sığınmacıların yasalardan kaynaklanan sorunlarını saptamak amacıyla görüşme sırasında onlara Türkiye’de yasalardan kaynaklanan bir sıkıntı yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. S(1) ve S(2)’nin, Türkiye’nin vize verme konusundaki politikalarından kaynaklı problemleri olduğu saptanmıştır. S(6) yasal çalışma hakkının olmadığını, S(2), Türkiye’nin vize konusunda zorluk çıkarttığını, S(1) vize alınmasının çok zor olmasından dolayı ailesini Türkiye’ye aldırmadığını ifade etmiştir. S(3), S(4), S(5)’in ise yasal olarak alınması gereken ikamet harcı konusunda sıkıntıları olduğu bulgulanmıştır.

S(1): Kendi ülkemde profesördüm. Türkiye’de kendi işimi yapmak istiyorum. Üçüncü bir ülkeye gitmek istemiyorum. Türkiye’de kalmak istiyorum. Burası Müslüman bir ülke. 3

sene sonrasında yetkili makamlara başvurup T.C. vatandaşı olmak istiyorum. Vize alınması çok zor. Vize işlemleri kolaylaştırılırsa ailemi de Türkiye'ye aldıracağım.

S(2): Vizede kolaylık sağlanmasını istiyorum. Türkiye vize konusunda zorluk çıkartıyor.

S(3): İkamet tezkeresinin harcı çok ağır geliyor. 6 ayda bir 336 TL tezkere parası vermemiz gerekiyor. Ayrıca ben mühendisim. Türkiye'de çalışma iznimiz olmadığı için kendi mesleğimi yapamıyorum.

S(4): İkamet harçları çok fazla. Altı ayda bir bu parayı ödemek zorundayız. Harçlar alınmayabilir. Diğer ülkeler, mültecilerden bu parayı almıyorlar. Ben çalıştığım için bu parayı karşılayabilirim. Fakat Afrika'dan gelenler bizim kadar şanslı değiller. Afrikalılardan bu para alınmasa diğer mülteciler "Neden para almıyorsunuz?" gibi bir şey söyleyemezler. Çünkü Afrikalıların durumunu herkes görüyor.

S(5): Ben ve yedi çocuğum için ikamet paraları ağır geliyor. Çocuklar küçük olduğu için paranın yarısı alınıyor. Fakat benim durumumda olana bu bile fazla.

S(6): Yiyecek ekmeği bulamazken ikamet harcının alınması durumumu iyice kötüleştiriyor.

Ayrıca S(1) ve S(3) üniversite mezunu olmalarından dolayı Türkiye'de kendi işlerini yapmak istemektedirler. Yasal durumun elverişsizliği yüzünden kendi işlerini yapamadıklarını ifade etmektedirler. Yasal sıkıntıların içinde kuşkusuz en önemlisi ikamet tezkere ücretlerinin sığınmacılardan talep edilmesidir. Ekonomik güçlük içinde olan sığınmacılardan altı ayda bir alınan harç büyük sorun olarak görülmektedir.

4.3.6. Sosyal Sorunlar

Sığınmacıların buldukları ülke ve kentte yaşadıkları sosyal sorunları belirlemek amacıyla araştırmaya katılan sığınmacılara yöneltilen sorulara verilen yanıtlardan bu konudaki en önemli sorunun dil yetersizliği ve durumlarına ilişkin belirsizlik olduğu ortaya çıkmıştır. Örneğin, S(1), S(2) ve S(6)'da dil sorunu saptanmıştır. S(3), S(4) ve S(5) statü belirsizliğinin yarattığı olumsuz durumun kendileri üzerinde sıkıntı yarattığını vurgulamışlardır.

S(1): Türkçe çok zor bir dil. Bu yüzden kendimi ifade etmekte güçlük çekiyorum. Eskişehir halkı çok sıcak insanlar. Bu konuda bir sorunum yok.

S(2): Türkçeyi iyi bilmediğim için bazen derdimi anlatamıyorum. Türkiye'dekiler de İngilizce bilmiyorlar.

S(3): Dil sorunum yok. Türkiye'ye yakın bir ülkeden geldiğim için sorun çekmedim. Fakat statü durumunun belirsizliği yüzünden psikolojim bozuluyor. Bir an önce üçüncü ülkeye gitmek istiyorum.

S(4): Türkiye'de mülteciler ile ilgili belirsizlikler mevcut. Ne aşağıdasınız ne yukarıda. Statü durumunun belirsizliği bizleri tedirgin ediyor, psikolojimizi bozuyor. Başka bir ülkeye gitmek istiyorum. Çünkü söz sahibi olmak istiyorum. Türkiye'de maalesef herhangi bir hakkımız olmadığından dolayı çok zorlanıyoruz. BMMYK bana nereye git derse gitmeye razıyım. Artık bir kimliğimin olmasını istiyorum.

S(5): Dil sorunum var. Çocuklarım okula gittikleri için dil sorununu çözüyoruz. Fakat artık haklarımızın olmasını istiyorum. Bu şekilde yaşamak çok zor.

S(6): Ülkemden uzakta başka bir ülkede yaşamak çok zor. Üstelik düzenli bir işim de yok. Dil sorunu da yaşıyorum. Bunların hepsi psikolojimi bozuyor.

Eskişehir İKGV Danışmanının ifadelerine göre:

“Mülteciler, Türkiye'de buldukları süre içinde sosyal sıkıntılar çekmektedirler. Türkiye'de kalış sürecinin belirsizliği, statü alıp almayacağına ilişkin belirsizlikler ve uyum sürecinde çeşitli psiko-sosyal sorunlar yaşamaktalar. Örneğin, dil öğrenme, gündelik yaşama alışma, aile içi ilişkiler, çevre ile ilişkiler, çalışma yaşamı, depresyon, uyku düzensizliği, dikkat eksikliği gibi travmalar sonrası stres bozuklarıyla baş etme gibi güçlüklerle karşı karşıyalar. Kendi aile ve çevrelerinden uzakta olduklarından dolayı aidiyet, toplumsal statülerini kaybetmeleri ve yakınlarının ölmüş olmaları, bilmedikleri coğrafya ve kültüre uyum sağlama zorunluluğu, dil ve okuma-yazma bilmemeleri ülkelerinden kaçış sürecinde zorluklar, korkular ve belirsizlik kaygısı psikolojik sorunları beraberinde getirmekte. Ek olarak kadın, çocuk ve engelli sığınmacıların özel gereksinimlerinden dolayı çok daha dramatik sorunlarla karşılaşmaktadırlar.”

Yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular doğrultusunda özellikle Afrika'dan Türkiye'ye sığınmış sığınmacıların dil sorunu yaşadığı gözlenmiştir. Kendilerini ifade

edecek kadar Türkçe bildiklerini, sıkıntılarını İngilizceyle anlatmaya çalıştıklarını, fakat Eskişehir’de İngilizce bilen kişilere ulaşmakta güçlük çektikleri için gündelik hayatlarını sürdürürken zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca sığınmacıların Türkiye’de statülerinin belirsizliklerinden kaynaklı kaygının olması, psikolojik anlamda sorun çektiklerini göstermektedir.

4.4. Sığınmacıların Beklentileri

Araştırmada yanıtı aranan son soru, üçüncü ülkeye yerleştirilene kadar Eskişehir’de ikamet eden sığınmacıların beklentilerinin ne olduğudur. Araştırmada görüşme yapılan sığınmacıların bu soruya verdikleri yanıtlardan sığınmacıların beklentilerinin de, sorunlarıyla paralellik gösterdiği saptanmıştır. Buna göre, sığınmacıların beklentileri daha çok ekonomik ve barınma üzerinedir. Örneğin S(5), ikamet harcı sorununun çözülmesini istemektedir. S(2), vizede kolaylık sağlanmasını, valiliğin yardımları sıklaştırmasını ve yerel otoritenin yiyecek yardımı yapmasını istemektedir. S(6), yasal çalışma hakkının tanınmasını, S(4) ikametgâh harcının alınmamasını, sağlık konusunda ise hastanelerin ücretsiz olmasını istemektedir. S(1) ise, Türkiye’den vize alınmasının zor olduğunu, valilik tarafından maddi destek ve yemek yardımı verilmesini talep etmektedir.

S(1): Ailem başka ülkede mülteci olduğu için, ailemi de Türkiye’ye aldırmaq istiyorum. Fakat vize alınması çok zor. Türkiye’nin vize işlemlerini kolaylaştırmasını istiyorum. Ayrıca yemek yardımının yapılmasını bekliyorum.

S(2): Valiliğin yardım etmesini istiyorum. Kırımı zor ödüyorum. Ekmek alacak param kalmıyor. Bu yüzden yiyecek yardımı yapılmalı.

S(3):Türkiye’de mülteci yasalarının olmasını istiyorum. Herhangi bir kuruma gidip işlerimizi halletmek istediğimizde kurumdakiler ne yapacaklarını, nereye danışacaklarını bilmiyorlar. Bu yüzden işlerimizi halletmekte güçlük çekiyoruz.

S(4): İkamet harçları çok fazla. Ben harcı ödeyecek durumdayım. Fakat herkesin bu parayı ödemesi imkânsız. Ayrıca hastanelerden alınan ücretler çok fazla. Bu ücret bizden alınmayabilir.

S(5): Eskişehir’de 7 çocuğum ve ben ikamet ediyoruz. Hepimizin ikamet harcını ödemek durumunda güçlük çekiyorum. Maddi durumum elverişsiz. Bu yüzden ikamet harçlarının kaldırılmasını istiyorum.

S(6): Düzenli işim olmadığı için yasal çalışma hakkının tanınmasını istiyorum. Bir an önce de statümün belirlenmesini istiyorum.

Görüşme sorusuna verilen yanıtlar doğrultusunda, sığınmacıların öncelikle yasalardan kaynaklanan sıkıntılara yönelik beklentilerin olduğu gözlenmiştir. Buna göre; sığınmacıların ikamet harçlarının kaldırılmasına yönelik beklentisi yasal açıdan en büyük sorun ve bu konuda yapılması istenen bir beklentidir. Sağlık alanında, muayene ücretlerinin kaldırılması istenmektedir. Yerel otoriteden ise yemek ve para yardımı talep edilmektedir.

İKGV Psikososyal Danışmanı:

“Barınma ile ilgili ucuz bir otelle anlaşılabilir veya okullar kapandıktan sonra okullar barınma merkezine çevrilebilir. Bazen yalnız başına gelen hassas grup mülteciler oluyor. Tecavüz mağduru, işkence görmüş yalnız kadınlar kalacak yerleri olamayabiliyor. Maalesef yapılacak pek fazla seçenek yok. Bazen yardımcı olamayabiliyorsunuz. Bu yüzden sokakta kalmaya mecbur olabiliyorlar. Barınma konusunda otoritenin bu konuda yardımcı olması beklenebilir. Sağlık alanında da hastanelerde muayene ücretleri alınmayabilir. Aslında her şeyi devletten beklemek pek doğru olmaz. Kişisel olarak da bir şeyler yapmak lazım. Bu yüzden de halkın mültecilere yönelik bilinçlenmesi çok önemli. Her haktan mahrum kalan ve güvenceleri olmayan mülteciler, yardıma muhtaçlar. Halkın bilinçlenip daha çok yardım sağlaması ve duyarlı olması gerekir. Fakat yapılan yardımlar günü kurtarmak adına. Kalıcı çözümler şart.”

Bulgular sonucunda temel haklardan mahrum kalan sığınmacıların, devlet ve yerel otoriteden yasal düzenlemelerden kaynaklanan sorunları başta olmak üzere barınma, sağlık ve beslenme sorunlarının çözümünde kendilerine yardımcı olunması yönünde beklentilerinin olduğu saptanmıştır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Bu araştırmayla, dünyadaki sığınmacı hareketinin gelişimi, buna bağlı olarak oluşturulan uluslararası sözleşmeler ele alınmış, Türkiye'nin sığınma hareketindeki yeri saptanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda İçişleri Bakanlığı'nın sığınmacıları geçici ikamet için gönderdikleri uydu kentler ve bu kentlerde sığınmacılara yönelik hizmetler ele alınmıştır. Uydu kentler içinde yer alan Eskişehir'deki sığınmacıların, yaşadıkları sorunlar saptanmaya çalışılmıştır. Sorunlar saptanırken sığınmacılar ve Eskişehir'de mültecilerle ilgili yetkili kişi olan İKGV Psikososyal Danışmanı ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, belirli bulgulara ulaşılmıştır. Bulguların sonucunda; yasalardan kaynaklı sıkıntıların, başta ekonomik olmak üzere, barınma, sağlık, yiyeceğe erişim gibi sorunlara yol açtığı görülmüştür. Ayrıca sığınmacılardan ikamet harçlarının alınması diğer bir sorundur. Yasalardan kaynaklanan sıkıntıların yalnızca Eskişehir uydu kentindeki sığınmacıların değil, Türkiye genelindeki sığınmacıların sorunu olduğu söylenebilir.

5.2. Tartışma

Araştırma sonuçlarına göre, sığınmacıların en önemli sorunları ekonomiktir. Sığınmacılar, temel gereksinimlerini karşılamakta güçlük çekmektedirler. İSMIMO'nun raporuna göre (2008); sığınmacıların kayıt dışı iş gücü olarak kullanıldıkları, fakir sayısının fazla olduğu uydu kentlerdeki sığınmacıların, diğer uydu kentlerde yaşayan sığınmacılara göre çok daha şansız olduğu ortaya konulmuş, Türkiye'deki yaşam koşullarının AB standartlarının altında olduğu saptanmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan diğer önemli sonuç barınmadır. Sığınmacılar barınma sorunu yaşamaktadırlar. Barınma, insan için en temel gereksinimlerden biridir. Özellikle kadın ve çocukların kalacak yerlerinin olmaması, birçok riskle karşı karşıya gelmelerine neden olabilir. Görüşmeler doğrultusunda sığınmacıların barınma sorunlarını kendilerinin çözdüğü ortaya çıkmıştır. Kiraları 200 TL ile 350 TL arasında olan

sığınmacıların kayıt dışı çalıştıkları işlerden edindikleri gelirle barınma ihtiyaçlarını ancak karşılayabildikleri ve diğer ihtiyaçları için para sıkıntısı çektikleri saptanmıştır. UAÖ (2009:20-22)'nin raporuna göre, Türkiye'de uluslararası yükümlülüklerin aksine teori ve pratikte ekonomik ve sosyal haklarda problemler söz konusudur. Uluslararası sözleşmelere göre, barınma hakkı garanti altına alınmış olsa da Türkiye'de uydu kentlerin hiçbirinde uzun dönemli barınma imkânı sağlanamadığından, Türkiye'nin sunduğu hizmetlerin uluslararası standartların altında olduğu ortaya çıkmıştır.

Bulgulardan çıkan bir diğer sonuç, ikamet harçlarının sığınmacılar için büyük bir külfet olduğuyla ilgilidir. Maliye Bakanlığı Harçlar Kanunu (2010)'na göre 6 aylık ikamet tezkeresi harcı 310,80 TL'dir. Ayrıca 138 TL de defter parası tanzim edilmektedir (Madde 7). Temel gereksinimlerini karşılamakta sıkıntı çeken sığınmacıların altı ayda bir bu parayı vermek zorunda olmaları Türkiye'nin sığınmacılar konusundaki önemli bir sorunudur. İHAD (2009)'ın raporunda; iki çocuklu sığınmacı bir ailenin ödemesi gereken ikamet tezkeresinin tutarının 3000 TL'yi bulduğu belirtilmiştir. Bu bedelin, çalışma izni verilmeyen bireylerin ödemesinin imkânsız olduğu saptanmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın yayınladığı Genelge (2010)'yle birlikte; ikamet tezkeresi için gerekli harcı ödemekten yoksun olanlardan bu paranın tahsis edilmeyeceği bu konudaki önemli bir gelişmedir.

Araştırma sonuçlarına göre, sığınmacılar sağlık sorunu yaşamaktadırlar. Sığınmacının tedavi olabilmesi için bütün sağlık harcamalarını kendi karşılaması gerekmektedir. Aile hekimliklerinin ücretsiz olması Eskişehir'deki sığınmacılara tanınmış bir ayrıcalık olsa da hastaneler için aynı durum söz konusu değildir. Bu durum sığınmacıların düşük yaşam kalitesinin daha da düşmesine neden olmaktadır. HYD (2009)'nin raporunda, ikamet izni olmayanların sağlık hizmetlerine, eğitime, sosyal yardımlara ve istihdama erişimlerinin sağlanamadığı belirtilmiştir.

Türkiye'de sığınmacılar, çeşitli sebeplerle ülkeye gelen yabancılarla bir tutulmaktadır. Harçlar Kanunu'ndan diğer kanunlara kadar bütün kanunlarda, sığınmacıların hayatını kolaylaştıracak bir maddeye yer verilmemektedir. En önemlisi Türkiye'de mülteci veya sığınmacı yasasının olmamasıdır. AB'nin Türkiye için ele aldığı İlerleme Raporu

(2009)'nda, hükümetin Van pilot ilinde yaptığı araştırmasına dayanılarak, sığınmacılara yönelik ulusal bir strateji oluşturma çabaları sonuçlanamamıştır. Sığınmacılardan sorumlu birimin kurumsal kapasitesi problem teşkil etmektedir. Buna bağlı olarak sığınmacılar için politika geliştirilmeli, sivil toplumun daha fazla bu alana dâhil edilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Mirekoç'un Brifing (2009)'inde de; yasal düzenlemelerin oluşturulup 'yabancılar' ve 'sığınma' yasalarının acilen çıkartılması, çıkartılan yasaların eksiksiz uygulanması ve bu konuda halkın sığınmacılara yönelik bilinçlendirme çabalarının geliştirilmesinin gerekliliği ortaya konmuştur.

Buz (2008:10), bütünleşmenin çift yönlü olduğunu, sığınmacıların entegrasyonu kadar, Türk halkının da onları kabul etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sığınmacılara yönelik olarak yapılacak düzenlemelerde yaşam standartlarının, Türk vatandaşlarının standartlarının üstünde olmaması ve dolayısıyla olumsuz tutumların hedefi olmamalarının altını çizmiştir. Tecavüz, taciz mağduru, farklı cinsel kimliğe sahip sığınmacılar, refakatsiz çocuklar gibi hassas grubu oluşturan sığınmacılara karşı bireylerin daha bilinçli yaklaşması gerekmektedir. Ülkesinde yaşadıkları sorunların yanı sıra, ülkeden kaçış aşaması ve başka bir ülkeye sığınıp o ülkenin kültürüyle bütünleşme aşamalarında yeteri kadar zorlukla karşılaşan sığınmacılara daha fazla yardım edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Eskişehir'de sığınmacılara yönelik ayrımcılık ve dışlanma yapıldığı konusunda bir problem görülmemiştir. Sığınmacılar, Eskişehir halkının sıcakkanlı ve iyimser davrandıklarını ifade etmişlerdir. Frantz'ın raporunda (Frantz, 2008:38) da, Eskişehir'de sığınmacılara yönelik ayrımcılığın olmadığı saptanmıştır.

5.3. Öneriler

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre geliştirilen öneriler, Türkiye'deki sığınmacıların Eskişehir'de buldukları zaman sürecine ilişkin öneriler ve yapılacak diğer araştırmalara yönelik öneriler olmak üzere iki başlık altında sunulmuştur.

Türkiye'deki sığınmacıların Eskişehir'de buldukları zaman sürecine ilişkin öneriler:

- Sığınmacılara yönelik yasal dayanaklar geliştirilebilir. Bu doğrultuda acilen sığınmacılar için ‘Sığınma Hukuku’ oluşturulmalıdır.
- Sığınmacılardan alınan tezkere paralarında indirim gidilebilir veya bu paraların sığınmacılardan tahsis edilmesi durdurulabilir.
- Barınma konusunda -özellikle hassas grupta yer alanlara yönelik- düzenlemeler yapılmalı ve kalıcı çözümler bulunmalıdır.
- Yerel yönetim ve STK’larla işbirliği sağlanarak sığınmacılara geniş çapta yardım sağlanabilir.
- Sosyal sorumluluk projelerine ağırlık verilerek bu konuda halkın bilinçlenmesi sağlanabilir.

Yapılacak diğer araştırmalara yönelik öneriler:

- Araştırma farklı araştırma desenlerine dayandırılabilir.
- Araştırma daha fazla sayıda sığınmacı ile yapılabilir.
- Araştırmaya farklı örneklem grupları dâhil edilebilir.
- Araştırmaya kadın sığınmacıların katılımı sağlanabilir.
- Araştırmaya tecavüz, taciz mağduru kadın sığınmacılar, refakatsiz çocuklar, engelli, eşcinsel, yaşlı sığınmacılar dâhil edilerek farklı sonuçların ortaya çıkması sağlanabilir.
- Araştırmaya çocuk sığınmacılar dâhil edilerek sığınmacıların eğitim hakkına değinilebilir.

Ek 1. Sığınmacı Görüşme Soruları

Araştırma Sorusu:

Eskişehir'e yerleştirilen sığınmacıların karşılaştıkları sorunları ve beklentileri nelerdir?

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş) _____ Görüşmeci _____

GİRİŞ

Merhaba, benim adım Beyza Kasdemir ve Türkiye'deki sığınma hareketinden yola çıkarak Eskişehir'deki sığınmacıların sorunlarına yönelik yüksek lisans tezi yürütmekteyim ve sizinle bu doğrultuda görüşme yapmak istiyorum. Bu araştırmada ortaya çıkacak sonuçların, sığınmacılara yönelik fayda sağlayacağını ümit ediyorum. Bu nedenle sizin, sığınmacı olarak Türkiye ve Eskişehir'deki sığınmacılara yönelik uygulamaları nasıl değerlendirdiğiniz ile ilgili düşüncelerinizi ve bu doğrultuda beklentilerinizi öğrenmek istiyorum.

- Bana görüşme sürecinde söyleyeceklerinizin tümü gizlidir. Bu bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırma sonuçlarını yazarken, görüştüğüm bireylerin isimlerini kesinlikle rapora yansıtmayacağım.
- Başlamadan önce, bu söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?
- Görüşmeyi izin verirseniz kaydetmek istiyorum. Bunu sizce bir sakıncası var mı?
- Bu görüşmenin yaklaşık 15 dakika veya daha fazla süreceğini tahmin ediyorum. İzin verirseniz sorulara başlamak istiyorum.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Cinsiyetiniz?
2. Yaşınız?
3. Eğitim durumunuz nedir?

4. Konuştuğunuz dil?
5. Türkçe biliyor musunuz?
6. Geldiğiniz lke?
7. Türkiye'ye geliş nedeniniz nedir?
8. Türkiye'ye yasal mı, yasal olmayan yollarla mı giriş yaptınız?
9. Ne kadar süredir Türkiye'desiniz?
10. alışıyor musunuz?
11. Geliriniz nedir?
12. Ekonomik problemleriniz var mı? Varsa nelerdir?
13. Türkiye'ye uyum sağlayabildiniz mi?
14. Türkiye'de en yoğun yaşadığınız sorunlar nelerdir?
15. Türkiye'de yaşadığınız deneyimler nelerdir?
16. Türkiye'ye tek başınıza mı geldiniz? Ailenizle birlikte mi?
17. Devletten veya Sivil Toplum örgütlerinden maddi destek görüyor musunuz?
18. Nasıl bir yerde ikamet ediyorsunuz? (Ev/Otel)
19. Evde kalıyorsanız kiranız ne kadar?
20. Türkiye'de sağlık sorunuyla karşılaştınız mı?
21. Sağlık sorunlarınızı nasıl gzyorsunuz?
22. Çocuğunuz var mı? Varsa eğitim alıyor mu?
23. Türkiye'de yasalardan kaynaklı bir sıkıntı yaşadınız mı?
24. Eskişehir'e gelmeyi kendiniz mi istediniz yoksa devlet mi sizi yönlendirdi?
25. Eskişehir'de karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
26. Yiyecek ve/veya giyeceğe nasıl ulaşıyorsunuz?
27. Eskişehir halkının size yaklaşımı nasıl?
28. Türkiye'den içinde bulunduğunuz koşullarla ilgili beklentileriniz nelerdir?
29. Eklemek istediğiniz bir Şey var mı?

Ek 2. Türkiye Uydu Kent Haritası

Kaynak: HYD, 2009: 37

KAYNAKÇA

KİTAP KAYNAKLARI

- Ağanoğlu, Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanların makûs tarihi*. İstanbul: Kum Saati.
- Akbatur, F. (1996). *Çocuk hakları sözleşmesi ışığında mültecilik ve çocuklar*. İstanbul: MHB No:16.
- Akman, V. (2007). *Küresel göç hikâyeleri*. İstanbul: Yakamoz.
- Altınışik, Ç. (2002) *Mülteci haklarının korunması*. Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Altuğ, Y. (1967). *Devletler hususi hukuku bakımından mülteciler*. İstanbul: İ.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları No: 277.
- Armaoğlu, F. (1983). *20. yüzyıl siyasi tarihi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Arsava, F. (1993). *Azınlık kavramı ve azınlık haklarının uluslararası belgeler ve özellikle Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 27. madde ışığında incelenmesi*. Ankara: A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Ataöv, T. (2002). *Osmanlı'nın son dönemlerinde Ermeniler*. Ankara: Kültür sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 94.
- Ay, K. (2004). *Türk mülteci hukuku ve uygulamadaki gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları.
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan günümüze göç ve iskân siyaseti*. İstanbul: Ozan.
- Bal, G. (1998). *Tarihin ışığında Ermeni dosyası*. İstanbul: Kamer.
- Best, A. ; Hanhimaki, J. M.; Joseph, A. ; Schulze M. K. (2008). *Uluslararası siyasi tarih*. (Çev: U. Belge). İstanbul: Yayın Odası.
- Buz, S. (2004). *Zorunlu çıkış zorlu kabul mültecilik*. Ankara: SGDD Yayınları.
- BM Kamusal İletişim Dairesi Başkanlığı. (2008). *Birleşmiş Milletler hakkında her şey*. Newyork.
- BMMYK. (1995). *The state of the World's refugees 1995: In search of solutions* .UK: Oxford University Press.
- BMMYK. (1997). *Bir insanlık sorunu*. Ankara .
- BMMYK. (2000). *Dünya mültecilerinin durumu*. Ankara.
- BMMYK. (2008). *Mülteci kadınlar hukuk el kitabı*. Ankara .

- BMMYK. (2008). *Mülteci çocuklar hukuk el kitabı*. Ankara.
- Castles, S. ve Miller M. J. (1998). *The age of migration*. London: Macmillan.
- Castles, S. ve Miller, M. (2008). *Göçler çağı*. (Çev: B. Uğur Bal ve İ. Akbulut). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cleveland, W. (2008). *Modern Ortadoğu tarihi* (Çev: M. Harmanacı, Çeviren). İstanbul: Agora.
- Çelikel, A. ve Gelgel G. (2007). *Yabancılar hukuku*. İstanbul: Beta.
- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası hukukta mülteci ve sığınmacılar*. Ankara: Seçkin.
- Danış, D. (2004). *Yeni göç hareketleri ve AB yolunda Türkiye*. İstanbul: Birikim.
- Dinan, D. (2005). *Avrupa Birliği ansiklopedisi*. (Çev: H. Akay) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Emniyet Genel Müdürlüğü Yabancılar Hudut İltica Dairesi Başkanlığı. (2004). *Dünyada ve Türkiye’de kaçak göç*. Ankara: EGM.
- Faist, T. (2003). *Uluslararası göç ve Ulus aşırı toplumsal alanlar* (Çev: A. Z. Gündoğan ve C. Nacar). İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Giffard, C. (2001). *İşkencenin rapor edilmesi*. (Çev: O. K. Cengiz). Londra: Essex Üniversitesi Yayınları.
- Goff, R. ve Moss, W. (1994). *The twentieth century*. USA: Mc Graw.
- Gökdere, A. (1978). *Yabancı ülkelerde işgücü akımı ve Türk ekonomisi üzerindeki etkileri*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Gündüz, M. ve Yetim, N. (1997). “Terör ve göç”, II. *Ulusal Sosyoloji Kongresi-Toplum ve Göç*. Ankara: Sosyoloji Derneği Yayınları.
- Helsinki Yurttaşlar Derneği. (2007). *Türkiye’de mültecilik ve sığınma başvurusu bilgi broşürü*. İstanbul: HYD Yayınları.
- Hobsbawn, E. (1996). *Kısa 20. yüzyıl (1914-1991)*. (Çev: Y. Alogan). İstanbul: Sarmal.
- İçduygu, A. ve Kirişçi, K. (2009). *Land of diverse migrations*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- İnanç, Z. (2004). *Uluslararası belgelerde azınlık hakları*. Ankara: Ütopya.
- İpek, N. (2006). *İmparatorluktan Ulus devlete göçler*. Trabzon: Serander.
- Jordan, B. ve Düvell, F. (2003). *Migration policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kalabalık, H. (2009). *İnsan hakları hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Kirişçi, K. (1996). *Türkiye coğrafi sınırlamayı kaldırıyor mu?* Ankara: SGDD Yayınları.
- Kuş, E. (2007). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı
- Kramer, H. (2001). *Avrupa ve Amerika karşısında değişen Türkiye*. (Çev: A. Çimen). İstanbul: Timaş.
- Langlois, G. (2003). *20. yüzyıl tarihi*. (Çev: Ö. Turan). İstanbul: Nehir Yayınları.
- Lestren, G. (1966). *İki dünya savaşı*. (Çev: N. Önkol). İstanbul: Varlık.
- Luciani, G. (1993). *Migration policies in Europe and The United States*. London: Kluwer Academic Publisher.
- Léaud, A. (1994). *Uluslararası Af Örgütü*. (Çev: A. Çetiner). İstanbul: İletişim.
- Madsen, A. G. (1980). *Territorial asylum*. Stockholm: Swedish Institute of International Law-Studies in International Law.
- Martin, W. G. (2008). *Toplumsal hareketler 1750- 2005*. (Çev: D. Keskin). İstanbul: Versus.
- Mayring, P. (2000). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çev: A. Gümüş). Ankara: Baki.
- Milas, H. (2001). *Göç*. (Çev: D. Demirözü). İstanbul: İletişim.
- Nakanishi, H.; Sirkeci, İ. ve Cabbarlı H. (2008) . *Sorunlu bölgelerde göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Nazır, B. (2007). *Macar ve Polonyalı mülteciler, Osmanlıya sığınanlar*. İstanbul: Yeditepe.
- Nazır, B. (2007) *Osmanlı misafirperverliği ve Avrupa'daki yankıları*. İstanbul: İTO Yayınları No:38.
- Neziroğlu, İ. (2001). *Uluslararası temel insan hakları belgeleri*. Ankara: TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Yayınları.
- Nowotny, H. ve Hoffman, J. (1989). *A sociological approach toward a general theory of migration*. New York: The Center of Migration Studies of New York Inc.
- Odman, T. (1995). *Mülteci hukuku*. Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 15.
- Odman, T. (2008). *Çocuk hakları bağlamında çocuk mülteciler*. Tarsus: Çağ Üniversitesi Yayınları No: 5.
- Okur, İ. (2009). *Afrika*. Bursa: Okursoy.

- Özcan, M. (2005). *Avrupa Birliği sığınma hukuku*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu.
- Özyürek, E. A. (2003). *Muhacirler*. İstanbul: Kekeme.
- Peker, B. (2001). *Sığınma hakkı ve mülteciler*. Ankara: İmge.
- Punch, K. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş*. (Çev: D. Bayrak ve B. Arslan). Ankara: Siyasal.
- Reisoğlu, S. (2001). *Uluslararası boyutlarıyla insan hakları*. İstanbul: Beta.
- Renouvin, P. (1969). *Birinci Dünya Savaşı tarihi*. (Çev: A. Çemgil). İstanbul: Altın Kitaplar.
- Sarıcı, M. (1982). *Birinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'da barışı kurma ve sürdürme çabaları*. İstanbul: Gür-ay.
- Suğur, N. ; Koçak, A. ; Suğur, S. Şavran, T. ve Çetin, O. (2009). *Sosyolojide araştırma yöntem ve teknikleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1963.
- Süslü, A. (1990). *Ermeniler ve 1915 tehir olayı*. Ankara: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları.
- Scott, F. (1968). *World migration in modern times*. New Jersey: Prentice Hall inc.
- Şencan, H. (2005). *Sosyal ve davranışsal ölçümlerde güvenilirlik ve geçerlilik*. Ankara: Seçkin.
- Taşkent, S. (1991). *İnsan haklarının uluslararası dayanakları*. İstanbul: Hazar Yayınları.
- Taşkent, S. (1993). *İnsan haklarının uluslararası dayanakları*. İstanbul: Basisen.
- Tekeli, İ. (2007). *Türkiye'nin göç tarihindeki değişik kategoriler: Kökler ve yollar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve ötesi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Tekinalp, G. ve Tekinalp, Ü. (2000). *Avrupa Birliği hukuku*. İstanbul: Beta.
- Tezcan, D. ; Erdem, M.; Sancaktar, O. ve Önok, R. (2009). *İnsan hakları el kitabı*. Ankara: Seçkin.
- Tiryakioğlu, B. (2006). *Türk uluslararası özel hukuk mevzuatı*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Unat, A. N. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulusötesi yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı.

- Yalta, B. (2005). *Kunu-ri muharebeleri ve geri çekilmeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, O. (2006). *Diplomasi ve göç*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Wallerstein, I. (1976). *Wallerstein, The modern world system: Capitalist agriculture and the origins of the european world economy in sixteenth century*. New York: Academic Press.
- Zürcher, E. J. (1995). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. İstanbul: İletişim.

MAKALE KAYNAKLARI

- Atlı, A. (2005). *Türkiye daha kaç göç dalgası bekliyor?* Uluslararası Göç Sempozyumu. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi: 119-121.
- Beter, Ö. (2009). *Türkiye'de sığınmacı ve mültecilerin sosyal güven(siz)liği*. 15. Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: www.multeci.net.
- Bikirli, A. (2010). *AIHS'nin 3. maddesi*. 15 Temmuz 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/madde3.htm>
- Buz, S. (2008). *Türkiye'deki sığınmacıların sosyal profili*. Polis Bilimleri Dergisi:10 1-14.
- Dağ, A. E. (2008). *İHH üç kıtada mültecilerin yanında*. Düşünce Gündem Dergisi, 44, 36-40.
- Demirbaş, E. (2007). *Mültecilerin hedef ülke seçiminde etkili olan faktörler*. 03.Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/goc/goc7.pdf>.
- Deniz, O. (2009). *Mülteci hareketleri açısından Van kentinin durumu ve kentteki mültecilerin demografik profili*, Doğu Coğrafya Dergisi, 22, 187-205.
- Gümüş, M. ve Kara, C. (2005). *İnsan hakları bağlamında Türkiye'de sığınmacıların yerleşimi ve konut sorunları*. 02 Mayıs 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://idc.s2005du.edu.tr/tammetinler/goc/goc8.pdf>.
- Güner, C. (2007). *İltica konusunda Türkiye'nin yol haritası: Ulusal Eylem Planı*. AUHF Dergisi.56(4), 81-110.

- Hurwitz A. (1999). *The 1990 Dublin convention: A Comprehensive Assessment*. Refugee Law, 11, 646-677.
- Kantarcioğlu, Z. (2004). *Mülteci hukuku ile ilgili yargısal uygulamalarda karşılaşılan sorunlar ve Danıştay'ın 10 günlük süreye genel yaklaşımı. Türk mülteci hukuku ve uygulamadaki gelişmeler*. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 73-105.
- Karadağ, Ö. ve Altıntaş, H. (2009). *Mülteciler ve sağlık*, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fak. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 9.(1), 55-62.
- Kılıç, T. (2005). *Temel insan hakkı olarak iltica*. 8- 11 Aralık Uluslararası göç sempozyumu bildiriler. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, No: 6,173-191.
- Kılıç, T. (2008). *Mültecilik mevzuatından kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri*. Düşünce Gündem Dergisi, 44, 171.
- Kılıç, T. (2009). *Mültecilik mevzuatından kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri*. sempozyum ve tebliğler, 13.Nisan 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: www.dusuncegundem.com.
- Kirişçi, K. (2009). *Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye'sinde göç ve sığınma*. Düşünce Gündem Dergisi,1-3.
- Kolukırık, S. ve Aygöl, H. (2009). *Refugees and asylum seekers in Turkey: Sociological aspects of an international migration movement*, *Journal of Muslim affairs*. UK: Routledge, 33, 69-82.
- Latif, D. (2002). *Refugee policy of the turkish repuclic, the turkish yearbook*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi. 33,1-29.
- Lee, E. (1966). *A theory of migration*. Demography, 3(1), 47-57.
- Massey, D. ve Arango, J. (1993). *Theories of international migration: a review and appraisal*. Population and development review,19, 431-446.
- Milner, J. (2009). *Refugees and regional dynamics of peacebulding*. 26.Şubat tarihinde şu adresten erişilmiştir: [2010http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/content/short/28/1/13](http://rsq.oxfordjournals.org/cgi/content/short/28/1/13).
- Nah, A. (2010). *Refugees and spaces in urban areas in Malaysia*. Forced migration review. UK: Oxford University,34, 29-31.
- Peterson, W. (1958). *A general typology of migration*. American Sociological Review,23.

- Refugee survey quarterly (1996). 03 Mayıs 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: www.oxforduniversity.org,15(1), 154.
- Tekin, A. (2010). *İşkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele ve ceza yasağı*. 15 Temmuz 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/aihs/madde3.htm>.
- Terzioğlu, M. (2005). *Göçmen ülkesi olarak Türkiye: Hukuksal yapı ve uygulamalar*. Göç Sempozyumu,165-170.
- Trojan, W. (2009). *Situation for and of refugees in the repuclic of Turkey*. 5 Haziran 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: www.akasyl-bw.de/Download/rundbrief/2009-2/rb09-2_14-18.pdf.
- Ümit, C. (2001). *Mülteci hukukuna genel bakış ve iltica ve sığınma konularında Türkiye'deki uygulama*. Adalet Dergisi, 92,30-45.

ARAŞTIRMA RAPORLARI

- BMMYK. (2007). *2007 Global trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons*.
- BMMYK. (2008). *Global trends*. 20 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/search?page=search&docid=4922d4022&query=2009>
- BMMYK. (2009). *Asylum levels and trends in Industrialized countries, First Half 2009*.
- Frantz, E. (2003). *Report on the situation of refugees in Turkey: Finding of a five-week exploratory study 2002-2003*. Cario: Forced migration and refugee studies American University in Cario.
- Gümüş, M. ; Acer, Y.ve Kaya İ. (2008). *Uluslararası hukuk ve Avrupa Birliği ekseninde Türkiye'nin mülteci-sığınmacı stratejisi: Türkiye'de mültecilerin ve sığınmacıların nitelikleri temelinde analizler*. Yayınlanmamış proje, Ankara: TÜBİTAK.
- Ghanea, N. (2007). *New regionalism and asylum seekers "Europeanization of citizenship and asylum policy: a case study of U.K.* U.K. : Berghahn.
- HYD. (2007). *İstenmeyen misafirler: Türkiye'de "yabancı misafirhaneleri"nde tutulan mülteciler raporu*. İstanbul: HYD.
- HYD. (2009). *Emniyetsiz sığınak*. İstanbul: HYD.

- İHAD. (2010). *Türkiye iltica ve sığınma hakkı 2009 izleme raporu*. Ankara.
- İSMMMO. (2008). *Gelecek arayanların göç raporu*. İstanbul.
- Mannaert, C. (2003). *İrregular migration and asylum in Turkey*. Switzerland: New issues in refugee research, working paper no. 89.
- Nesbitt, C. (2004). *Yollardaki haklar*. İstanbul: Uluslararası Af Örgütü.
- T.C. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği. (2009). *Genişleme stratejisi ve başlıca zorluklar, 2009 yılı Türkiye ilerleme raporu*. Ankara.
- Uluslararası Af Örgütü. (2009). *İki arada bir derede*. Londra: Amnesty International Publications.
- World refugee survey. (2009). U.S. Committee for Refugees and Immigrants. Washington DC.

YASA, YÖNETMELİK VE MEVZUATLAR

- 1967 Protokolü Bakanlar Kurulu Kararı (1968). 25/9/1968 Tarih 6/10733 Sayı.
- 1994 Yönetmeliği (1994). 14/09/1994 Tarihli ve 22127 Sayılı Yönetmelik.
- 1994 Yönetmeliği'nde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2005). İçişleri Bakanlığı'nın 15/11/2005 Tarihli ve 3127 Sayılı, 16/1/2006 Tarihli Yönetmelik.
- AİHS (1954). 10 Mart 1954 Tarihli ve 6366 Sayılı Yasa.
- Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (1948).
- Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme (1951). 29/08/1961 Tarih ve 359 Sayılı Kanun.
- BMMYK (1950). 3/12/1949 Tarihli ve 319 A sayılı Tüzük.
- Cenevre Sözleşmesi (1951). 29/8/1961 Tarihli 359 Sayılı Kanun.
- Harçlar Kanunu (2003). Maliye Bakanlığı'nın 26/11/2003 Tarih ve 25328 Sayılı Kanunu.
- İskân Kanunu (1934). 14/6/1934 Tarih 2510 Sayılı Kanun (Resmi Gazete, 21/6/1934 Sayı: 2733).
- Mülteci Hakları Koordinasyonu (2010). T.C. İltica ve Göç ve İdari Kapasitesini Geliştirme Mevzuatı Uygulama Bürosu tarafından 3 Mart 2010 tarihinde paylaşılan 'İltica Kanunu' ve 'Yabancılar Kanunu' taslak madde başlıklarına

ilişkin ilk değerlendirmeler, 15 Mart 2010, 15 Temmuz 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.ihop.org.tr/dosya/multeci/tmhk.pdf>.

Pasaport Kanunu (1950). Kanun No: 5682 (Resmi Gazete: 24/7/1950-7564).

Türkiye'nin Katılımı İçin Ortaklık İlkeleri, Öncelikleri, Ara Hedefleri ve Koşulları (2001). 19 Mart 2001 Tarihli ve 2001/ 235 Sayı (Resmi Gazete, 24 Mart 2001-24353).

T.C. İçişleri Bakanlığı'nın "Mülteci ve Sığınmacılar" Konulu, 19/03/2010 Tarihli ve 2010/19 Sayılı Genelgesi.

Ulusal eylem planı (2003). İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından B.5.1. EGM.0.13.03.02 sayılı, 24 Temmuz 2003 tarih ve 25178 sayı (Resmi Gazete, 27 Ocak 2006-26062).

Uygulama Talimatı veya 57 Sayılı Genelge (2006). Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 57 sayı ve 22 Haziran 2006 tarihli genelgesi.

Yabancıların Türkiye'de ikamet ve seyahatleri hakkında kanun (1950). İçişleri Bakanlığı, 24/7/1950 tarihli ve 7564 sayılı kanunu.

YİSHK (1950). 15/7/1950 tarihli ve 5683 sayılı kanun (Resmi Gazete, 24/7/1950-7564).

TEZ KAYNAKLARI

Buz, S. (2002). Türkiye'deki sığınmacıların üçüncü bir ülkeye gidiş için bekleme sürecinde karşılaştıkları sorunlar. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi: Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Erdoğan, S. (2004). İngiltere'de yaşayan Türk sığınmacıların, sığınma arayanlar, iltica etme nedenleri ve karşılaştıkları güçlükler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

İçduygu, A. ; Sert, D. ve Karaçay, A. (2009). Türkiye'ye gelen göç ve sığınma hareketleri ve politikaları üzerine brifing, 12009. İstanbul: İstanbul Koç Üniversitesi.

Kırmızıgül, M. Ç. (2008). Contrasting policies and experiences of asylum seekers in Turkey. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi.

GAZETE KAYNAKLARI

- Karabağlı, H. (09.05.2009). *Eşcinsel mülteciler tutucu kentlere*. Sabah.
- Kefal, S. (09.07.2009). *O aslında bir profesör*. Hürriyet.
- Şehir Gazetesi. (03.12.2010). *Çaresiz insanlara bir kap yemeği çok gördüler*.
- Zaman Gazetesi. (25.03.2006). *Irak'ta namlular eğitimli beyinleri hedef alıyor*.

İNTERNET KAYNAKLARI

- Ataman, S. (2009). *Yok sayılan insanlar-İranlı Kürt mülteciler*. 11 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.multeci.net/irankm.htm>
- BMMYK annual report shows 42 million people uprooted worldwide (2009). 23 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.unhcr.org/4a2fd52412d.html>
- BMMYK bilgileri (2010). 22 Nisan 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: www.unhcr.org
- BMMYK dört Iraklı'nın akıntıya kapılma haberi (2008). 23 Mayıs 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.unhcr.org/news/NEWS/4811e23c4.html>
- BMMYK istatistikleri (2010).15 Şubat 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir:<http://www.unhcr.org/statistics/STATISTICS/4852366f2.pdf>
- BMMYK stats show Iraqis, Afghans and Somalis topping list of asylum-seekers in Industrialized World. 23 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir:<http://www.unhcr.org/4adf12516.html>
- BMMYK Türkiye istatistikleri (2010). 22 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://apps.who.int/globalatlas/dataQuery/reportData.asp?rptType=1>
- BMMYK Yürütme Kurulu'nun uluslararası korumaya ilişkin kararlar (2009). 11 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.unhcr.org.tr/MEP/FTPRoot/Dosyalar/yürütmeKomitesi/excom.doc>
- Buscher, D. ve Heller, L. (2008). *Desperate lives: urban refugee women in Malaysia and Egypt*. 2 Haziran 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.fmreview.org/textOnlyContent/FMR/34/Buscher%20&%20Heller.doc>

- Ersoy, Ö. (2009). *AB'nin göç ve iltica politikasındaki yeni aracı*. 18 Temmuz 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: http://www.cagipolisi.com.tr/v1/yazdir.php?art_id=934
- Eşcinsel ve mülteci olmak. (2008). 10 Ocak 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.kaosgl.com/node/2094>
- Javid K. (2002). *Defend asylum seekers and refugees in Turkey*. 1 Haziran 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://osdir.com/ml/politics.marxism.analysis/2002-03/msg00039.html>
- Irak'ta eşcinsellere karşı sistematik şiddet (2009). 17 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://bianet.org/bianet/dunya/116525-irakta-escinsellere-karsi-sistematik-siddet>
- Koç, E. (2001). *Mülteci, sığınmacı, göçmen nedir?* 22 Mart 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.bianet.org/bianet/yazdir/2953>
- Yerinde mülteciler. (2008). 31 Nisan 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://mülteci.ihh.org.tr/genel/yerinde-mülteciler.html>
- Yıldız, S. (05.10.200). *Tarihsel bir trajedi: Mültecilik*. 09 Ocak 2009 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.evrensel.net/00/10/05/dosya.html>
- UNWRA bilgileri. (2010). 22 Mart 2010 tarihinde şu adresten erişilmiştir: <http://www.unrwa.org>